

**UCHWAŁA NR LV/534/2023
RADY GMINY LUBACZÓW**

z dnia 28 lutego 2023 r.

**w sprawie przyjęcia „GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY LUBACZÓW na lata 2023 – 2026”**

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9, art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. 2023 r. poz. 40) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. 2022 r. poz. 840) po uzyskaniu pozytywnej opinii Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

**Rada Gminy Lubaczów
uchwala, co następuje:**

§ 1. Przyjmuje się „GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY LUBACZÓW na lata 2023 – 2026” stanowiący załącznik nr 1 do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały zleca się Wójtowi Gminy Lubaczów.

§ 3. Nadzór nad wykonaniem uchwały powierza się Komisji Spraw Społecznych Rady Gminy Lubaczów.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Podkarpackiego.

Przewodniczący Rady Gminy
Lubaczów

Roman Cozac

Załącznik do uchwały Nr LV/534/2023
Rady Gminy Lubaczów
z dnia 28 lutego 2023 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY LUBACZÓW na lata 2023 – 2026

Opracowanie:
Katarzyna Goniak
Aleksander Butyński

Lubaczów, styczeń 2023

SPIS TREŚCI:

I. WPROWADZENIE	3
1. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	4
2. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	5
3. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa	13
3.1. Dokumenty wykonane na poziomie kraju	13
3.2. Dokumenty wykonane na poziomie województwa	16
4. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego, ze szczególnym uwzględnieniem Strategii Rozwoju Gminy Lubaczów oraz Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Lubaczów	22
II. Charakterystyka zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy Lubaczów	26
5.1. Zarys historii i krajobraz kulturowy gminy Lubaczów	28
5.2. Charakterystyka zabytków nieruchomych Gminy Lubaczów	41
5.2.1. Zabytki nieruchome objęte prawnymi formami ochrony	41
5.2.2. Gminna ewidencja zabytków Gminy Lubaczów	47
5.3. Charakterystyka zabytków ruchomych Gminy Lubaczów	47
5.4. Zabytki archeologiczne	51
5.5. Miejsca pamięci narodowej	53
5.6. Pomniki przyrody wpisane do rejestru wojewódzkiego	54
III. Cele, priorytety i zadania przewidziane do realizacji w ramach Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Lubaczów na lata 2023 – 2026	55
IV. Instrumenty wdrażania i ocena wyników Gminnego programu Opieki nad Zabytkami Gminy Lubaczów	61
V. Źródła finansowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Lubaczów	62
ZAŁĄCZNIKI	64

I. WPROWADZENIE

Głównym celem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Lubaczów na lata 2023-2026 jest ochrona dziedzictwa kulturowego gminy oraz podwyższenie świadomości społecznej mieszkańców i właścicieli zabytkowych obiektów w kontekście zachowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego oraz kultywowania tradycji regionalnych. Układ opracowania pozostał taki jak w dotychczasowym Programie na lata 2019 – 2022, przyjętym przez Radę Gminy Lubaczów Uchwałą Nr IV/30/2019 z dnia 30 stycznia 2019 r. Rozdział I dotyczy ustawowych uwarunkowań formalno-prawnych odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego, ustawowych celów Programu oraz analizuje najważniejsze dokumenty, strategie, programy – ważne z punktu widzenia ochrony i opieki nad zabytkami – zarówno opracowane na szczeblu centralnym, jak i wojewódzkim. W rozdziale II został scharakteryzowany zasób dziedzictwa i krajobraz kulturowy gminy Lubaczów. W rozdziale III przedstawiono zaktualizowane cele, priorytety i zadania na lata 2023 – 2026, a w rozdziałach IV i V instrumenty wdrażania i oceny wyników gminnego programu oraz źródła finansowania.

Gminny program opieki nad zabytkami został sporządzony przez Wójta Gminy Lubaczów, a następnie po uzyskaniu opinii Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, przyjęty przez Radę Gminy Lubaczów. Program ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Podkarpackiego. Sporządza się go na okres 4 lat, natomiast co 2 lata Wójt przedstawia Radzie Gminy sprawozdanie z wykonania programu.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Lubaczów na lata 2023-2026 jest dokumentem o charakterze uzupełniającym w stosunku do innych aktów planowania w gminie, w tym: planów zagospodarowania przestrzennego, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Program nie stanowi aktu prawa miejscowego, lecz jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Główną ideą Programu jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy. Istotnym jest, aby poprawa ta dokonywała się przy współudziale społeczności lokalnej, w różnych formach swojej życiowej aktywności (praca zawodowa, działalność społeczna, działania wynikające z prawa własności lub z użytkowania obiektów zabytkowych), zaangażowanych w opiekę nad zabytkami. Obowiązkiem władz publicznych w tym względzie jest z kolei pobudzanie i usprawnianie mechanizmów regulujących kwestie tej opieki oraz tworzenie i wspieranie inicjatyw mających taką opiekę na celu.

1. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Opracowanie Programu jest zadaniem własnym jednostki samorządu terytorialnego. Gminy zgodnie z Ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2022, poz. 559 z późn. zmianami) w zakresie zadań własnych realizują sprawy dotyczące *kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami* (art. 7 ust 1 pkt. 9).

Podstawę prawną przygotowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Lubaczów określa Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 840).

Artykuł 87 ust. 1 w/w ustawy stanowi, że:

- wójt sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami,
- gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje rada gminy po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- gminny program opieki nad zabytkami ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Art. 87 ust. 2 wyżej wymienionej Ustawy, wyznacza ponadto cele opracowania programu opieki nad zabytkami i są one następujące:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami Gminy, w tym

także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;

- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzeniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy.

Gminny program opieki nad zabytkami został opracowany na podstawie Gminnej ewidencji zabytków, sporządzonej przez Wójta i prowadzonej w formie kart adresowych zabytków nieruchomych znajdujących się na terenie gminy. Gminna ewidencja zabytków uwzględnia:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Program opieki nad zabytkami, sporządzony na poziomie gminy, uwzględnia obowiązujące uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami, oraz jest zgodny dokumentami rządowymi o charakterze strategicznym, sporządzonymi na poziomie: ogólnokrajowym, samorządowym (na szczeblu: wojewódzkim, powiatowym i gminnym) i europejskim.

2. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte m. in.: w następujących dokumentach:

A. KONSTYTUCJI RP:

Konstytucyjnym obowiązkiem państwa i każdego obywatela jest: ochrona dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego) oraz przekazanie go kolejnym pokoleniom. Obowiązek ten wyartykułowany został w preambule Konstytucji RP, dodatkowo dokument ten stanowi, iż:

- art. 5 „ Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolność i prawa człowieka, i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”,
- art. 6 „Rzeczpospolita stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”.

B. USTAWACH:

– Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 840)

Jest to główny akt prawny dotyczący ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce. Art. 3 tejże Ustawy tłumaczy podstawowe pojęcia użyte w ustawie, jak: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

Zgodnie z cytowaną Ustawą, ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej, działań mających na celu: zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Zgodnie z art. 5 Ustawy o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega w szczególności na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia, w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwale zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Art. 6 przedmiotowej Ustawy wymienia elementy podlegające ochronie, którymi są:

1) **zabytki nieruchome** będące, w szczególności:

- a. krajobrazami kulturowymi,
- b. układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c. dziełami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego,
- d. obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- e. cmentarzami,
- f. parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- g. miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) **zabytki ruchome** będące, w szczególności:

- a. dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,

- b. kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c. numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d. wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e. materiałami bibliotecznymi,
- f. instrumentami muzycznymi,
- g. wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h. przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne, bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) **zabytki archeologiczne** będące, w szczególności:

- a. pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b. cmentarzyskami,
- c. kurhanami,
- d. reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Art. 6. przedmiotowej ustawy mówi również, iż ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w Polsce wyróżnia się następujące cztery formy ochrony zabytków:

1) **wpis do rejestru zabytków**

Rejestr zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru zabytków nieruchomych wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji administracyjnej wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru można wpisać także otoczenie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru, jego nazwę geograficzną, historyczną lub tradycyjną. Podobnie zabytki ruchome mogą zostać wpisane do rejestru zabytków ruchomych, na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzje o wpisie zabytku ruchomego do rejestru, gdy istnieje uzasadniona obawa zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego.

2) **pomnik historii**

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego może złożyć taki wniosek po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków.

3) **park kulturowy**

Rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Uchwała określa: nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony oraz zakazy i ograniczenia. Wójt w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, tworzy plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez radę gminy.

4) **ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego**

Kolejną formą ochrony obiektów i obszarów zabytkowych są ustalenia w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, którego projekt uzgadniany jest z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
- parków kulturowych.,

W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się ponadto, w zależności od potrzeb, sfery ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków. Ochronę i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji: koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz oraz studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. W koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategiach, analizach, planach i studiach w szczególności:

- uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,

- określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, gwarantuje zapewnienie im ochrony przy realizacji inwestycji oraz zapewnia przywracanie zabytków do jak najlepszego stanu,
- ustala się przeznaczenia i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa obowiązki oraz kompetencje gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Obowiązki są określone m.in. w art. 22 pkt. 4 narzucającym obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków, art. 87 regulującym sporządzanie na okres czteroletni gminnych programów opieki nad zabytkami, oraz w art. 18 i 19 nakazujących uwzględnianie zapisów tych programów przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania, decyzji o warunkach zabudowy i lokalizacji inwestycji celu publicznego.

W artykułach 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71 i 72 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zawarte są szczegółowe obowiązki samorządu dla zabytków objętych ochroną, które są własnością gminy lub są w jej posiadaniu. Ponadto art. 81 i 82 regulują możliwość udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 559 z późn. zm.)

W ustawie o samorządzie gminnym określone zostały zadania odnoszące się wprost lub pośrednio do ochrony zabytków. Mowa jest tam, iż do zakresu działania gminy należą wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, niezastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów, a co za tym idzie również opieka nad zabytkami. Art. 7. ust. 1. doprecyzowuje, że zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy, co może się przekładać na działania związane z opieką nad zabytkami w kontekście: ład przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, kultury, w tym bibliotek gminnych i innych placówek upowszechniania kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy i współpracy z organizacjami pozarządowymi.

- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 503 z późn. zm.)

W ustawie określone zostały zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy.

Ustawa mówi, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Ustawa precyzuje, iż w studium uwzględnić należy uwarunkowania wynikające ze stanu środowiska, w tym stanu rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości zasobów wodnych oraz wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Studium i plany zagospodarowania przestrzennego winny określać: obszary oraz zasady ochrony środowiska i jego zasobów, obszary ochrony przyrody, krajobrazu kulturowego i uzdrowisk, obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Ustawa nakłada na Wójta obowiązek: zawiadamiania m. in. Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o przystąpieniu do sporządzania studiów, planów zagospodarowania przestrzennego, występowania o opinie i wnioski, a także opiniowania studium i miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

- Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 194 z późn. zm.)

W ustawie zawarto zapisy mówiące, że działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury. Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo, i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego, organizujące działalność kulturalną, tworzą samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym.

- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 1973 z późn. zm.)

Ustawa ta mówi m. in. o tym, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych. Dodatkowo ustanawia, iż prognoza oddziaływania na środowisko, sporządzana przy okazji opracowywania: polityk, strategii, planów lub programów powinna: określać, analizować i oceniać przewidywane, znaczące oddziaływanie na środowisko, a także zabytki. W przypadku odstąpienia od przeprowadzania postępowania w sprawie ustalenia oddziaływania na środowisko, ustawa nakłada obowiązek ustalenia, czy decyzja o odstąpieniu uwzględnia: cechy obszaru objętego oddziaływaniem na środowisko, w szczególności obszaru o wyjątkowych właściwościach naturalnych lub posiadających znaczenie dla dziedzictwa kulturowego (wrażliwego na oddziaływanie) oraz istniejące przekroczenia standardów jakości środowiska lub intensywne wykorzystanie terenu.

- Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 1029 ze zm.)

Ustawa stanowi rozszerzenie w/w Ustawy Prawo ochrony środowiska. W przepisach ustawy określono strategiczną ocenę oddziaływania na środowisko i wskazano dokumenty wymagające takiej oceny. Są to m. in.: projekty przestrzennego zagospodarowania kraju, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, plany zagospodarowania przestrzennego oraz strategie rozwoju regionalnego, turystyki i wykorzystania terenu. Dokumenty te w zasadniczy sposób odnoszą się do zabytków. W dziale V ustawy dotyczącym oceny oddziaływania na środowisko oraz na obszar Natura 2000 wskazano przedsięwzięcia wymagające takiej oceny oraz omówiono zakres i tryb przygotowania dokumentów: raport oddziaływania na środowisko, decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach, ponowego przeprowadzenia oceny oddziaływania na środowisko oraz oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000.

- Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 2351 ze zm.)

Przepisy Prawa budowlanego nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2., ust 2 pkt. 3).

W art. 5, ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstępnie od przepisów techniczno - budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9, ust 3, pkt. 4).

Należy też zwrócić uwagę, że w myśl prawa budowlanego budowy i roboty budowlane niewymagające pozwoleń na budowę, jeżeli są wykonywane przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków, wymagają pozwolenia na budowę, a jeżeli są wykonywane na obszarze wpisanym do rejestru zabytków - wymagają zgłoszenia, przy czym do wniosku o pozwolenie na budowę oraz do zgłoszenia należy dołączyć pozwolenie wojewódzkiego konserwatora zabytków wydane na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 29 ust. 4). Natomiast pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków o

skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39 ust. 2). W odniesieniu do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3). Ponadto umieszczanie tablic i urządzeń reklamowych na obiektach wpisanych do rejestru zabytków wymaga pozwolenia na budowę (art. 29, ust. 2, pkt 6), a instalowanie krat na obiektach wpisanych do rejestru zabytków wymaga zgłoszenia (art. 30, ust. 1, pkt 3a).

- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 916 z późn. zm.)

Ustawa określa m. in. procedury dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską. Wojewódzki konserwator zabytków wydaje zezwolenia na usunięcie drzew lub krzewów z terenów nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków.

- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2021r., poz. 1899 z późn. zm.)

W rozumieniu ustawy celem publicznym w obszarze gospodarki nieruchomościami jest: opieka nad nieruchomościami, stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów prawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa określa postępowanie wobec nieruchomości objętej prawną ochroną konserwatorską. Zapisy precyzują, jakie działania wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Są to: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących: własność Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych do spółek (aportów). W myśl art. 109 ust. 1 pkt. 4 w przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości gminie przysługuje prawo pierwokupu.

Ponadto, zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w odrębnych ustawach:

- ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 385),

- ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r. poz. 1479 z późn. zm.).

C. ROZPORZĄDZENIACH:

Ostatni element uregulowań prawnych dotyczący ochrony zabytków i opieki nad zabytkami to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Należą do nich:

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. Nr 30, poz. 259),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 56),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 1388 z późn. zm.).

3. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Lubaczów jest spójny z dostępnymi dokumentami krajowymi, jak i założeniami programowymi województwa podkarpackiego. Na dzień sporządzenia niniejszego programu nie wszystkie z nich były zaktualizowane.

3.1. Dokumenty wykonane na poziomie kraju.

- **Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019 – 2022 uchwalony przez Radę Ministrów Uchwałą nr 82 z dnia 13 sierpnia 2019 r. (M.P. 2019 r., poz. 808)**

Jest to dokument strategiczny w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. Określa cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na okres czterech lat. Wskazuje on także szczegółowo kierunki działań i zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, jak również warunki i sposób ich finansowania oraz harmonogram ich realizacji. Jego głównym celem jest: *„Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami”*. Jest on realizowany poprzez trzy cele szczegółowe, którym przypisano odpowiednie kierunki działań oraz zadania i projekty:

- 1) optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego,
- 2) wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami,

3) budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

Jednym z kierunków działań programu jest wzmocnienie systemu ochrony dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym. W ramach tego kierunku realizowane są zadania, których bezpośrednimi interesariuszami są przedstawiciele samorządów.

Zadania skierowane do samorządów można podzielić na trzy kategorie:

- **edukacja** - szkolenia w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami, szkolenia w zakresie planowania i rewitalizacji zasobu dziedzictwa kulturowego, wydanie zaktualizowanej wersji podręcznika *Dziedzictwo obok mnie – poradnik zarządzania dziedzictwem w gminach*; rozbudowa portalu informacyjnego dla samorządów www.samorzad.nid.pl.
- **doradztwo** - Krajowy program na lata 2019-2022 zakłada powołanie w wybranych Oddziałach Terenowych Narodowego Instytutu Dziedzictwa pięciu centrów kompetencji ds. uwzględniania dziedzictwa kulturowego w procesach rewitalizacyjnych w gminach. Centra te są odpowiedzialne za przeprowadzenie pilotażowych szkoleń dla gmin w zakresie planowania i rewitalizacji zasobu dziedzictwa kulturowego. Do ich zadań należy również wsparcie gmin tworzących lub aktualizujących gminne programy rewitalizacji bądź zmieniających podstawę prawną prowadzonej rewitalizacji z lokalnych programów rozwoju na gminne programy rewitalizacji.
- **promocja** - Twórcom Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami bardzo zależy na tym, aby programy opieki nad zabytkami powstawały i były wdrażane na poziomie gmin. Generalny Konserwator Zabytków będzie nagradzać gminy, które realizują ten obowiązek.

- Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 oraz uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020

Dokument określa działania konieczne do zrealizowania w regionach. Podkreśla przy tym wagę działań na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce. Główne założenia Strategii związane z ochroną dziedzictwa kulturowego, to m.in. działania zmierzające do aktywnego zarządzania zasobami materialnego dziedzictwa kulturowego poprzez poprawę stanu zabytków, zwiększenie ich dostępności dla turystów, inwestorów, mieszkańców, adaptacje, zwiększenie atrakcyjności regionów, dzięki wykorzystaniu przez nie wartości wynikających z lokalnego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz edukacja i wdrażanie metod nowoczesnego administrowania związanego z ochroną i zachowaniem zabytków

- Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030

Dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski przyjęty został przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011r. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długiej perspektywie czasowej. Szczególny nacisk położony

został na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, który decyduje o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe.

W ramach dokumentu zdefiniowane zostały m.in. uwarunkowania polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych dwudziestu lat – zbiór czynników i procesów zależnych w niewielkim stopniu od działań rządu i innych podmiotów publicznych, które mogą jednak wywierać duży wpływ na sposób prowadzenia polityki przestrzennego zagospodarowania kraju, wyznaczanie celów i możliwości ich osiągania, w związku z czym powinny być uwzględniane w formułowaniu i prowadzeniu tej polityki. Uwzględniono wśród nich także uwarunkowania wynikające z dziedzictwa kulturowego. Zdiagnozowano m.in. niski, niezgodny z posiadanym potencjałem rozwojowym, poziom wykorzystania funkcji symbolicznych i promocyjnych zasobów dziedzictwa kulturowego.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 uwzględnia powiązania polityki przestrzennej z ochroną i opieką nad zabytkami oraz zalecenia odnoszące się do zachowania i wykorzystania dziedzictwa kulturowego Polski:

1. Rewitalizacja historycznych i zabytkowych obiektów w celu wzmocnienia i wyeksponowania ich funkcji.
2. Zabezpieczenie możliwości dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego w oparciu o zachowanie w dobrym stanie zasobów naturalnych, kulturowych i lokalnych walorów środowiska.
3. Zachowanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, w tym najcenniejszych fragmentów przestrzeni przyrodniczej, w procesie trwałego rozwoju społeczno-gospodarczego – przy aktywnym udziale różnorodnych partnerów, w szczególności społeczności lokalnych.
4. Rozpoznanie i zachowanie charakterystycznych krajobrazów przyrodniczych i historycznych oraz związanych z nimi elementów symbolicznych o charakterze dóbr materialnych lub stanowiących część niematerialną dziedzictwa kultury oraz rozwój współczesnych krajobrazów kulturowych.
5. Wykorzystanie unikalnych zasobów krajobrazu kulturowego i budowanie specjalizacji terytorialnej w celu rozwoju lokalnych rynków pracy.
6. Ochrona i wykorzystanie dla harmonijnego rozwoju obszarów wiejskich ich potencjału przyrodniczego, krajobrazowego i kulturowego.
7. Dbalność o zabytki oraz dziedzictwo kulturowe, kultywowanie tradycji lokalnych, sprzyjające rozwojowi turystyki i wspomagające proces budowania/wzmacniania tożsamości kulturowej.
8. Kompleksowe lokalne programy rewitalizacji powinny zapewniać poprawę stanu

budynków mieszkalnych i budynków użyteczności publicznej, ochronę dziedzictwa kulturowego, zapewnienie wysokiej jakości przestrzeni publicznych, poprawę transportu publicznego, itp.

9. Zintegrowana ochrona dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego.

10. Prowadzenie aktywnej polityki konserwatorskiej i promocyjnej w stosunku do zasobów przyrodniczych, krajobrazowych i zabytkowych obiektów kultury, obejmującej określenie przestrzeni i obiektów poddanych ochronie lub wskazanych do ochrony, prowadzenie monitoringu zachowania zasobów; powstanie list krajobrazów i obiektów o unikatowych wartościach przyrodniczych, historycznych, archeologicznych, szczególnie o cechach symbolu, a także upowszechnienie listy krajobrazów zagrożonych.

11. Zabezpieczenie dziedzictwa przed skutkami klęsk żywiołowych.

12. Edukacja obywatelska w zakresie budowania powszechnego przekonania, że polska przestrzeń pojmowana jako bogactwo naturalne i dziedzictwo kulturowe podlega zasadom zrównoważonego rozwoju, a ład przestrzenny jest dobrem publicznym.

3.2. Dokumenty wykonane na poziomie województwa.

- **Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 2022 – 2025** przyjęty przez Sejmik Województwa Podkarpackiego Uchwałą Nr LVI/972/18 z dnia 28 grudnia 2022 r.

Głównym celem strategicznym programu jest **wzmacnianie systemu ochrony zabytków w celu kształtowania pamięci i szacunku dla przeszłości jako siły budującej więź społeczną i otwierającej nowe perspektywy rozwoju w przyszłości.**

Ustalenia tam zawarte wynikają wprost z zapisów ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami, kreślą główne kierunki i priorytety dla działań związanych z ochroną dziedzictwa.

Realizowane będą poprzez trzy priorytety.

Priorytet I - Rozwijanie i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym, w tym o zabytkach oraz o roli dziedzictwa regionalnego w kształtowaniu bogactwa kulturowego kraju - budowanie więzi społecznych oraz świadomości znaczenia i celów ochrony dziedzictwa kulturowego:

- inicjowanie akcji edukacyjnych i promocyjnych na temat zasobu zabytków w województwie, specyfiki regionalnej w tej dziedzinie oraz wartości dziedzictwa kulturowego, zarówno materialnego, jak i niematerialnego za pośrednictwem szkół, instytucji kultury, stowarzyszeń oraz przy współpracy z zarządami powiatów, gmin i placówkami badawczymi regionu;
- włączanie się w funkcjonowanie i organizację lokalnych, regionalnych i ponadregionalnych szlaków dziedzictwa (szlaków kulturowych);

- promowanie dobrych praktyk w ochronie dziedzictwa kulturowego, przy wykorzystaniu konkursów, nagród, wydarzeń kulturalnych (np. Dni Dziedzictwa) oraz mediów.

Priorytet II - Ochrona i zarządzanie dziedzictwem kulturowym, w szczególności zabytkami jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego województwa:

- kontynuacja dotowania prac konserwatorskich przy zabytkach przez udzielenie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa podkarpackiego,
- korzystanie z dostępnych środków zewnętrznych dla poprawy stanu środowiska i krajobrazu kulturowego województwa w ramach kompetencji i zadań własnych samorządu województwa;
- współfinansowanie szlaków kulturowych – szlaków turystycznych i tematycznych w granicach powiatu (np. w zakresie udostępniania zabytków na szlaku architektury drewnianej).

Priorytet III - Budowanie współpracy z organami państwowymi, samorządowymi, organizacjami pozarządowymi, środowiskiem kościelnym i osobami fizycznymi na rzecz intensyfikacji działań służących efektywnej ochronie i opiece nad zabytkami oraz niematerialnym dziedzictwem kulturowym województwa podkarpackiego.

- wypracowanie merytorycznej współpracy w zakresie opieki nad zabytkowymi założeniami zieleni z instytucjami zajmujących się ochroną środowiska, planowaniem przestrzennym i ochroną zabytków, ze względu na szczególne znaczenie tych zabytków w obliczu zmian klimatycznych.
- udział w finansowaniu szlaków kulturowych w zakresie udostępniania i dozoru obiektów zabytkowych (np. przewodnicy na szlaku architektury drewnianej lub w obiektach z listy światowego dziedzictwa UNESCO).

- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego - Perspektywa 2030 uchwalony Uchwałą Nr XLVIII/522/02 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 30 sierpnia 2002r. i zmieniony Uchwałą Nr LIX/930/18 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 27 sierpnia 2018r. zmieniającą uchwałę w sprawie uchwalenia planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Podkarpackiego (opublikowaną w Dzienniku Urzędowym Województwa Podkarpackiego z dnia 18 września 2018 r. Poz. 3937)

Autorzy w/w Planu stwierdzają, iż województwo podkarpackie posiada liczne, zróżnicowane pod względem pochodzenia, form funkcjonalnych i architektonicznych zespoły i obiekty zabytkowe.

Kultura, turystyka i ochrona środowiska stanowią trzecią oś w „Planie...”. Znajduje się tam priorytet: *Rozwój kultury i ochrona walorów przyrodniczych i krajo brażonych regionu jako warunek podniesienia konkurencyjności produktu turystycznego.*

Jednym z trzech przyjętych celów strategicznych jest tu rozwój kultury i ochrona walorów przyrodniczych i krajobrazowych regionu jako warunek podniesienia konkurencyjności produktu turystycznego, natomiast jako jeden ze sposobów jego realizacji przyjęto rewaloryzację dziedzictwa kulturowego, wartości krajobrazowych i przyrodniczych oraz rozwój działalności kulturowej jako podstawy tworzenia produktu turystycznego.

W planie przyjęto zasady ochrony dziedzictwa kulturowego:

- ochrona zasobów kultury materialnej i niematerialnej oraz utrzymanie ładu przestrzennego w obrębie dawnych układów urbanistycznych i obszarów proponowanych do ochrony krajobrazu kulturowego,
- przeznaczenie obszarów predystynowanych do ochrony przyrodniczej i krajo brazowej oraz obiektów stanowiących dziedzictwo kulturowe o różnym reżimie ochronnym, oparte o dokładne rozpoznanie zasobów, waloryzację terenu i określenie odporności środowiska na antropopresję,
- promocja obszarów koncentracji walorów turystycznych, zespołów i obiektów zabytkowych w celu ich gospodarczego wykorzystania,
- zasada maksymalnej integracji działań na rzecz ochrony środowiska, w szczególności walorów krajobrazowych, przyrody, ochrony bioróżnorodności przyrody i krajobrazu kulturowego w sferze badawczej, społeczno-gospodarczej i ekonomicznej oraz w wojewódzkich programach sektorowych, na obszarach transgranicznych i na obszarach stykowych z sąsiednimi województwami,
- ograniczenie negatywnych skutków działalności urządzeń infrastruktury technicznej, społecznej i gospodarczej oraz różnych form aktywności społecznej i gospodarczej na środowisko naturalne i kulturowe.

Ustalenia w zakresie ochrony, kształtowania i racjonalnego wykorzystania krajobrazu kulturowego, zawarte w Planie (..) określono i wymieniono. Są to m.in.: obszary szczególnej ochrony krajobrazu kulturowego, obszary rezerwatów kulturowych, obiekty zabytkowe i zespoły obiektów zabytkowych, historyczne układy urbanistyczne przewidziane do szczególnej ochrony i wykorzystania turystycznego (m.in. jako Pomniki Historii).

W dokumencie tym sformułowano także podstawowe cele i zasady realizacji oraz wyznaczono ogólnie obszar *„Programu ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego terenów przygranicznych w zakresie unikatowej architektury drewnianej”*.

- Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030

Strategia określa zakres współpracy województwa z wszystkimi interesariuszami procesu rozwoju województwa, w tym z jednostkami samorządu terytorialnego, partnerami gospodarczymi, przedstawicielami środowiska naukowego oraz z instytucjami społeczeństwa obywatelskiego. Odnosi się również do współpracy z samorządami zagranicznymi, w tym ze strony Słowacji, Ukrainy oraz obszaru Karpat, gdyż województwo chce być aktywnym uczestnikiem relacji transgranicznych. Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030 to strategia regionu, która opiera się

na utrzymaniu korzystnej trajektorii rozwojowej regionu i stopniowym niwelowaniu zróżnicowań rozwojowych na poziomie subregionalnym, a także wzroście spójności wewnątrzregionalnej i poziomie życia mieszkańców.

Ramy strategii wyznaczają 4 obszary tematyczne:

1. Gospodarka i nauka
2. Kapitał ludzki i społeczny
3. Infrastruktura dla zrównoważonego rozwoju i środowiska
4. Dostępność usług

W części I Strategii dotyczącej Diagnozy w rozdziale zatytułowanym „Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa podkarpackiego” w podrozdziale dotyczącym Kultury i sportu wskazano na znaczenie dziedzictwa kulturowego w rozwoju tej dziedziny gospodarki: „Krajobraz kulturowy regionu charakteryzuje się wielością i różnorodnością materialnych zasobów kultury, w tym zabytków oraz bogatym dziedzictwem kultury niematerialnej (Teatr Fredreum, Galeria Zdzisława Beksińskiego). Na terenie województwa podkarpackiego w rejestrze zabytków znajdowało się 5010 zabytków nieruchomych, w tym sześć na Liście Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO”.

W tej samej części Strategii w podrozdziale dotyczącym Turystyki dokonano oceny atrakcyjności turystycznej województwa: „Korzystne położenie geopolityczne Podkarpacia, u zbiegu granic trzech państw, na obszarze powiązanym przyrodniczo (Karpaty), kulturowo (historyczne granice sprzed 1939 r.) i funkcjonalnie (współczesne formy transgranicznej współpracy społecznej, gospodarczej, kulturowej i turystycznej), jest jednym z potencjałów decydującym o możliwości rozwoju turystyki w województwie. O atrakcyjności turystycznej województwa decydują m.in. bogate i różnorodne zasoby dziedzictwa kulturowego, bogate i zróżnicowane walory przyrodnicze, budowa geologiczna, ukształtowanie terenu, różne formy krajobrazu, liczne sieci rzeczne z malowniczymi przełomami, wody mineralne czy duże zbiorniki wodne oraz klimat. Wszystkie te walory tworzą dogodne warunki do całorocznego uprawiania różnych form turystyki, rekreacji i wypoczynku.”

W części VI Strategii zatytułowanej: „Obszary tematyczne, priorytety, kierunki działań” konkretne działania odnoszące się w znacznym stopniu do problematyki ochrony i opieki nad zabytkami znalazły się m.in. w rozdziale dotyczącym:

1. Gospodarki i nauki:

– w punkcie 1.3.6. Podnoszenie konkurencyjności gospodarki regionalnej w sektorze turystyki, gdzie wskazano, że „Zasoby środowiska naturalnego i kulturowego sprawiają, że turystyka jest ważnym czynnikiem rozwoju województwa podkarpackiego o kluczowym udziale w gospodarce regionalnej. W celu efektywnego wykorzystania potencjału kulturowego i przyrodniczego oraz podnoszenia konkurencyjności sektora, należy kontynuować szerokie działania inwestycyjne, których celem będzie poprawa dostępności atrakcyjnych obiektów i obszarów, a także wzrost standardu świadczonych usług. Powinno się nadal dążyć do wykreowania turystyki jako marki Podkarpacia.

Należy podnieść konkurencyjność branży turystycznej z wykorzystaniem zasobów przyrodniczych i kulturowych województwa.”

2. Kapitału ludzkiego i społecznego

– w punkcie 2.3.1. Tworzenie warunków dla upowszechniania kultury, rozwijania form działalności kulturalnej i interpretacji dziedzictwa, wraz ze zwiększeniem kompetencji kulturowych mieszkańców zwrócono uwagę, że „Kultura jest bardzo ważnym aspektem życia, kreującym postawy społeczne, normy estetyczne, moralne i etyczne wartości. Priorytetowe są działania kreujące markę kulturową województwa na podstawie potencjału instytucjonalnego, wydarzeń o randze regionalnej i ponadregionalnej oraz promocji obiektów zabytkowych. Bogata baza zasobów dziedzictwa umożliwi tworzenie innowacyjnych produktów kulturowych i turystycznych, wzrost kompetencji kulturowych oraz artystycznych mieszkańców regionu, a także będzie miała wpływ na poprawę dostępności do ofert tego obszaru. Stworzenie atrakcyjnego wizerunku naszego województwa (tak w kraju, jak i poza jego granicami) będzie opierać się na produktach, które będą innowacyjne i unikalne, a także konkurencyjne w przestrzeni publicznej, tj. Portal Muzeum Dziedzictwa Kresów Dawnej Rzeczypospolitej czy Podkarpacki Szlak Filmowy. Podejmowanie działań edukacyjnych wśród mieszkańców przyczyni się do wzrostu tożsamości regionalnej i lokalnej.”

- w punkcie 2.3.2. Wzmacnianie współpracy i partnerstwa na rzecz wykorzystania regionalnych zasobów dziedzictwa i kultury współczesnej, jako potencjału rozwojowego stwierdzono, że „Innowacyjne wykorzystanie dóbr kulturowych generuje impulsy do rozwoju gospodarczego regionu. Oddziaływanie tego obszaru na procesy rozwojowe będzie zależne od jakości i rangi oferty kulturowej, a przede wszystkim jej atrakcyjności dla odbiorców. Tworzenie aktywizującej oferty kulturowej będzie realizowane poprzez projekty o randze ponadregionalnej i międzynarodowej, integrację dziedzin z zakresu kultury, sieciowanie podmiotów związanych z kulturą i dziedzictwem oraz utrzymanie cykliczności wydarzeń, tj. Indeks Kultury, Światowy Festiwal Polonijnych Zespołów Folklorystycznych, Festiwal Dziedzictwa Kresów. Wzrost dostępności i jakości zasobów kulturowych wzmocni promocję region oraz tożsamość regionalną.

- w punkcie 2.3.3. Infrastruktura kultury i zwiększenie atrakcyjności dziedzictwa kulturowego zawarto istotne z punktu widzenia ochrony i opieki nad zabytkami wskazania i cele. „Województwo podkarpackie wyróżnia bogate dziedzictwo kulturowe regionu, które należy objąć należyłą ochroną i racjonalnie wykorzystywać zasoby dla rozwoju województwa i budowania kapitału społecznego. Konieczne jest podejmowanie przedsięwzięć z zakresu ochrony obiektów zabytkowych i miejsc cennych kulturowo, nowych inwestycji infrastrukturalnych (tj. Podkarpacka Galeria Słowa i Obrazu, Podkarpackie Centrum Nauki) i modernizacji istniejących. Należy również podejmować adaptacje obiektów w celu tworzenia nowoczesnych produktów kulturowych i turystycznych z wykorzystaniem form cyfrowych i wirtualnych.”

W tym zakresie będą podejmowane działania:

- “- ochrona obiektów zabytkowych i miejsc cennych kulturowo, jako element działań prorozwojowych i prospołecznych;
- restauracja i adaptacja obiektów dziedzictwa kulturowego, w tym przemysłowego, w celu tworzenia innowacyjnych produktów kulturowych i turystycznych;
 - poprawa jakości, poszerzanie i budowa nowej infrastruktury kultury, m.in. poprzez realizację projektów adaptacyjnych, modernizacyjnych i technologicznych w instytucjach kultury;
 - realizacja projektów digitalizacyjnych oraz informatycznych mających na celu ułatwienie i poszerzenie dostępu do kultury;
 - realizacja programów (m.in. „Pociąg do kultury”) mających na celu tworzenie ułatwień w dostępie i promocji zasobów kulturowych regionu; – budowa Podkarpackiej Galerii Słowa i Obrazu (nowej siedziby biblioteki wojewódzkiej w Rzeszowie) w celu podniesienia efektywności edukacji kulturowej i poziomu kształcenia ustawicznego oraz zwiększenia potencjału funkcjonalnego samorządowych instytucji kultury, a także artystycznego i architektonicznego potencjału regionu;
 - utworzenie Podkarpackiego Centrum Nauki, jako przestrzeni kooperacji nauki z kulturą i dziedzictwem oraz wiodącego ośrodka budowy kapitału ludzkiego i społecznego;
 - ochrona i promowanie pomników historii, jako elementu dziedzictwa kulturowego regionu, m.in. zespół staromiejski w Przemyśle i Twierdza Przemyśl.”

4. Dostępności usług

- w punkcie 4.2.1. Poprawa ładu przestrzennego i jakości zarządzania przestrzenią wskazano, że „Ład oraz spójność przestrzenna warunkują zrównoważony rozwój regionu, gdyż racjonalizacja gospodarki przestrzennej decyduje o stymulowaniu procesów gospodarczych, kształtowaniu właściwych warunków życia mieszkańców, wzmocnieniu funkcji społecznych i kulturowych oraz zachowaniu zasobów przyrodniczo-krajobrazowych. Podnoszenie jakości przestrzeni i dbałość o ład przestrzenny powinny uwzględniać specyfikę potencjałów danego terytorium oraz bariery rozwojowe. Dlatego też kluczową kwestią są plany zagospodarowania przestrzeni, których opracowanie jest zadaniem własnym JST. Plany umożliwiają efektywne kształtowanie i prowadzenie polityki przestrzennej na terenie gminy. Rozwój kompetencji planistycznych i zwiększenie koordynacji w tym zakresie umożliwi ograniczenie konfliktów przestrzennych oraz będzie wspomagać wzmacnianie procesów rozwoju społeczno-gospodarczego.”

4. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO, ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM STRATEGII ROZWOJU GMINY LUBACZÓW ORAZ STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY LUBACZÓW

- Strategia Rozwoju Gminy Lubaczów na lata 2016 – 2022

Strategia wyznacza 5 obszarów strategicznych, czyli głównych kierunków działania w rozwoju gminy. Ochrona zabytków uwzględniona została w obszarze 2. Turystyka, Rekreacja i Oferta Czasu Wolnego. W obszarze tym wskazanych zostało pięć podstawowych celów, które w mniejszym lub większym stopniu dotyczą ochrony zabytków i promocji dziedzictwa kulturowego.:

Cel 1. Modernizacja przestrzeni publicznej centrów wsi.

Cel 2. Rewaloryzacja i ochrona tradycyjnej zabudowy i obiektów małej architektury.

Cel 3. Renowacja i/lub adaptacja obiektów zabytkowych do nowych funkcji.

Cel 4. Zachowanie i utrwalanie tradycji lokalnej i regionalnej poprzez wspieranie folkloru, sztuki ludowej i tradycji, w tym:

- przywracanie ginących zawodów i wyrobów rzemiosła, wspieranie lokalnych twórców i artystów,
- odtwarzanie tradycji kulinarnych,
- organizacja wydarzeń kulturalnych, bazujących na obrzędach i zwyczajach wiejskich oraz na produkcji rolnej,
- badanie i dokumentowanie lokalnego i regionalnego dziedzictwa kulturowego.

Cel 5. Współpraca z przedsiębiorcami w zakresie wykorzystania potencjału ekonomicznego dziedzictwa kulturowego gminy (włączanie wartości dziedzictwa w obieg gospodarczy, m.in. współpraca w zakresie organizacji różnorodnych wydarzeń).

Dla osiągnięcia ww. celów wyznaczono m.in.: następujące zadania: remont obiektów zabytkowych na terenie gminy oraz promocja działań Kół Gospodyń Wiejskich na terenie Gminy Lubaczów.

W Strategii dokonana została analiza uwzględniająca różne aspekty funkcjonowania i działalności gminy ze wskazaniem mocnych i słabych stron oraz prognoz dotyczących szans i zagrożeń w rozwoju gminy. Problematyka związana z dziedzictwem kulturowym i ochroną zabytków uwzględniona została w następujących dwóch zagadnieniach:

- **Położenie, Środowisko naturalne**, w którym jako mocne strony wskazano m.in.: na walory turystyczno-krajobrazowe, przyrodnicze i kulturowe; natomiast wśród słabych stron wymieniono wrażenie chaosu architektonicznego odczuwanego pomimo ładnego ukształtowania terenu;
- **Kultura, sport i turystyka**, w którym wymienione mocne strony to m.in.: przywiązanie do miejscowych tradycji, kultywowanie tradycji kulturalnych, interesujące tereny turystyczne i obiekty historyczne; jako słabe strony wskazano m.in.: na brak wyeksponowania miejscowych zabytków architektury.

Od stycznia 2022 r. trwają prace nad opracowaniem nowej strategii (Uchwała NR XXXIX/397/2022 Rady Gminy Lubaczów z dnia 28 stycznia 2022 r. w sprawie przystąpienia do sporządzania Strategii Rozwoju Gminy Lubaczów na lata 2022 – 2030). Planowany termin przyjęcia Strategii przez Radę Gminy Lubaczów to połowa 2023 roku.

- Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Lubaczów uchwalone uchwałą Rady Gminy Lubaczów Nr IV/25/98 z dnia 29 grudnia 1998r. z późniejszymi zmianami

Studium gm. Lubaczów określa politykę przestrzenną gminy i jest dokumentem, w oparciu o który koordynowane są działania związane z zagospodarowaniem terenów na obszarze gminy. Zgodnie z wytycznymi zawartymi w KIERUNKACH OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO idea ochrony dziedzictwa kulturowego w sferze planowania przestrzennego realizowana jest praktycznie poprzez wprowadzenie do planów tzw. Stref Ochrony Konserwatorskiej: A – E – K – W.

Z poszczególnymi strefami związane są określone nakazy i zakazy:

- Strefa „A” – ścisłej ochrony konserwatorskiej: w obrębie strefy obowiązuje zachowanie istniejących obiektów i ich rewaloryzacja, a wszelkie zmiany zabudowy muszą być zatwierdzane przez Woj. Konserwatora Zabytków,
- Strefa „E” – ochrony ekspozycji: w obrębie strefy obowiązuje zakaz sytuowania obiektów kubaturowych bez zgody Woj. Konserwatora Zabytków,
- Strefa „K” – ochrony krajobrazu: w strefie obowiązuje zachowanie ukształtowania terenu, zieleni i drzewostanu, z ewentualnym odtworzeniem brakujących elementów i usunięciem elementów wywołujących dysharmonię,
- Strefa „W” – ochrony archeologicznej: strefa obejmuje tereny stanowisk archeologicznych; w obrębie strefy wszelka działalność musi być wcześniej uzgodniona z Woj. Konserwatorem Zabytków.

Zasięgi przestrzenne poszczególnych stref uwidocznione są na rysunku Studium – Kierunki zagospodarowania przestrzennego.

Przy określaniu Kierunków Ochrony Dziedzictwa Kulturowego Studium wyjaśnia często stosowane określenia: obiekty zabytkowe – obiekty wpisane do rejestru zabytków – obiekty objęte strefami ochrony konserwatorskiej:

- obiekty zabytkowe – określenie dotyczy wszystkich obiektów posiadających walory zabytkowe,
- obiekty wpisane do rejestru zabytków – określenie obejmuje tylko te obiekty o walorach zabytkowych, w stosunku do których przeprowadzono postępowanie administracyjne – zakończone wydaniem decyzji o wpisie do rejestru zabytków,
- obiekty objęte strefami ochrony konserwatorskiej w studium obejmują obiekty zabytkowe nie wpisane jak i wpisane do rejestru zabytków.

W obszarze gm. Lubaczów poszczególnymi strefami ochrony konserwatorskiej proponuje się objąć następujące obiekty:

- strefa „A” – ścisłej ochrony konserwatorskiej:

- drewniany zespół cerkiewny z 1870 r. pw. św. Michała Archaniola w Krowicy Samej,
- drewniany zespół cerkiewny z 1890 r. pw. Narodzenia NMP w Opace,
- drewniany zespół cerkiewny z 1904 r. pw. św. Dymitra w Szczutkowie (ob. kościół),
- dzwonnica murowana z 1900 r. w Załużu – pozostałość po zespole cerkiewnym,
- murowany b. zbór ewangelicki z 1886 r. w Dąbkowie (ob. kościół),
- murowany b. zbór ewangelicki z 1856 r. w Podlesiu (ob. kościół),
- b. dom pastora przy zborze jw. – ob. budynek mieszkalny, prywatny,
- b. folwark w Krowicy Samej – budynki gorzelnii i b. spichlerza zbożowego,
- b. folwark w Baszni Dolnej – budynki b. spichlerza zbożowego i zarządcy;

strefa „E” – ochrony ekspozycji:

obejmuje tereny przyległe do strefy „A” i strefy „K”;

- strefa „K” – ochrony krajobrazu:

- cmentarz ewangelicki w Dąbkowie z XIX w.,
- cmentarz greckokatolicki w Szczutkowie z poł. XIX w.,
- cmentarz greckokatolicki (przycerkiewny) w Załużu z pocz. XIX w.,
- cmentarz greckokatolicki (ob. komunalny) w Załużu z I poł. XIX w.,
- cmentarz greckokatolicki w Baszni Dolnej z II poł. XIX w.,
- cmentarz komunalny w Baszni Dolnej z pocz. XX w.,
- cmentarz ewangelicki w Podlesiu z I poł. XIX w.,
- cmentarz epidemiczny w Krowicy Lasowej z 1914 – 1918 r.,
- cmentarz epidemiczny w Lisich Jamach z 1918 r.,
- cmentarz komunalny w Krowicy Samej z II poł. XIX w.,
- cmentarz wielowyznaniowy w Krowicy Samej z II poł. XIX w.,
- park podworski z XIX w. w Krowicy Hołodowskiej,
- aleje dojazdowe podworskie z XIX w. (b. PGR) w Krowicy Samej,
- tzw. „aleja Sobieskiego” – relikty parku podworskiego w Lisich Jamach,
- starodrzew podworski w Budomierzu,
- starodrzew pofolwarczny w Budomierzu,
- aleja dojazdowa podworska w Hucie Kryształowej,
- 2 aleje pofolwarczne w Szczutkowie,
- kapliczka mur. św. Jana Nepomucena z pocz. XX w. w Baszni Dolnej (przy drodze do Lubaczowa),
- kapliczka drewniana św. Jana Nepomucena z I poł. XIX w. w Krowicy Hołodowskiej,
- 2 kapliczki mur. z XIX w. w Opace,

kapliczka mur. z XIX w. w Szczutkowie (przy drodze Lubaczów – Wielkie Oczy),
kapliczka mur. z XVIII w. na rozwidleniu dróg Dachnów – Lubaczów / Zaluże;
- strefa „W” – ochrony archeologicznej: jak w rysunku kierunków zagospodarowania przestrzennego.”

Całokształt zagadnień związanych z istniejącymi uwarunkowaniami dziedzictwa kulturowego gm. Lubaczów zawiera także obszerny rozdział 1.11. Studium.

Wyżej wymienione zapisy Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Lubaczów przyjęte zostały uchwałą Nr IV/25/98 Rady Gminy Lubaczów z dnia 29 grudnia 1998 roku w trybie i w zakresie merytorycznym wymaganym obowiązującą na tamten czas ustawą z dnia 7 lipca 1994 roku *o zagospodarowaniu przestrzennym* (t.j. Dz.U. z 1999 r. Nr 15, poz. 139 ze zm.). Na przestrzeni ostatnich lat obowiązywania Studium było ono do tej pory siedmiokrotnie zmieniane, gdzie wprowadzone odpowiednie zapisy odnoszące się do stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Cytowana powyżej Ustawa z dnia 7 lipca 1994 roku *o zagospodarowaniu przestrzennym*, utraciła moc w dniu 11 lipca 2003 roku, w dniu wejścia w życie ustawy z dnia 27 marca 2003 roku *o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 503 ze zm.). Nowa ustawa (art. 10 ust. 1 i 2) zmieniła zawartość studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, gdzie wskazano jakie uwarunkowania dokument ten musi uwzględniać oraz co studium musi określać. Wymagany zakres projektu studium w części tekstowej i graficznej, uwzględniający w szczególności wymogi dotyczące materiałów planistycznych, skali opracowań kartograficznych, stosowanych oznaczeń, nazewnictwa, standardów oraz sposobu dokumentowania prac planistycznych został określony przepisem wykonawczym do ustawy, wydanym na podstawie art. 10 ust. 4 – rozporządzeniem Ministra Rozwoju i Technologii z dnia 17.12.2021 roku *w sprawie zakresu projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy* (Dz. U. z 2021 r., poz. 2405).

W myśl art. 32 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym dokonana 2018 r. ocena aktualności Studium (przyjęta uchwałą Rady Gminy Lubaczów Nr LIV/524/2018 z dnia 16 października 2018 r. w sprawie oceny aktualności studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Lubaczów oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obowiązujących na terenie Gminy Lubaczów) wykazała, że pod względem formalno-prawnym zawartość i ustalenia Studium są już nieaktualne i niezgodne z art. 10 ust. 1 i 2 ustawy *o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* oraz przepisami rozporządzenia Ministra Infrastruktury *w sprawie zakresu projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy* m. in.: w zakresie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej poprzez nieuwzględnienie założonej w 2015 r. gminnej ewidencji zabytków, a także brak aktualnych danych dotyczących nowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków Województwa Podkarpackiego. Biorąc pod uwagę powyższe ustalenia w nowym studium zostaną zaktualizowane dane odnośnie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury

współczesnej na terenie gm. Lubaczów. Aktualnie jest opracowywane nowe Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gm. Lubaczów – w dniu 27 lutego 2019 r. Rada Gminy Lubaczów podjęła Uchwałę NR V/35/2019 w sprawie przystąpienia do sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Lubaczów. Został opracowany projekt w/w studium, który zostanie przesłany do zaopiniowania i uzgodnień zgodnie z przepisami prawa. Przy założeniu uzyskania wszystkich wymaganych przepisami prawa opinii i uzgodnień planowany termin uchwalenia w/w studium to II kwartał 2023 r.

II. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY LUBACZÓW.

Scharakteryzowanie zasobu zabytków gminy Lubaczów ma na celu określenie, co (przede wszystkim) należy chronić i czym należy się opiekować, a tym samym ma pomóc we właściwym rozłożeniu najważniejszych akcentów w programie opieki nad zabytkami.

Obiekty i zespoły obiektów znajdujące się na terenie Gminy Lubaczów zostały wielokrotnie omówione i scharakteryzowane w różnorodnych opracowaniach. Są to zarówno dokumentacje naukowo-historyczne, karty ewidencyjne obiektów budownictwa i architektury, opracowania o charakterze studialnym, projektowym itp., jak również stosunkowo liczne wydawnictwa i publikacje, prezentujące różnorodną problematykę i bogaty profil: opracowania popularno-naukowe, monografie, przewodniki. Do najważniejszych opracowań i publikacji wykorzystanych dla potrzeb niniejszego *Programu* należą:

- Basznia i okolice. Przewodnik, red. B. Dydyk, M. Bobecki, Lubaczów 2004,
- Z. Budzyński, Ludność pogranicza polsko-ruskiego w drugiej połowie XVIII w., T. 1, 2, Przemysł-Rzeszów 1993,
- M. Horn, Chronologia i zasięg najazdów tatarskich na ziemię Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1600-1647, „Studia i Materiały do Historii Wojskowości”, t. VIII, 1962, s. 3-71,
- M. Huk ks., Krowica dawnej i dziś, Wrocław 1989,
- Janeczek, Osadnictwo pogranicza polsko-ruskiego. Województwo bełskie od schyłku XIV do początku XVII w., Warszawa 1993,
- Z. Kubrak, Rozwój gospodarki leśnej i przemysłu a przemiany w starostwie lubaczowskim na styku Puszczy Solskiej i Roztocza (XV-XVIII w.), [w:] Roztocze. Problemy ochrony środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego na pograniczu polsko-ukraińskim. Region Roztocza, pr. zb. pod red. A. Jarosza i A. Michałowskiego, T. II, Lubaczów 2001, s. 195-204,
- H. Lepucki, Działalność kolonizacyjna Marii Teresy i Józefa II w Galicji 1772- 1790, Lwów 1938.S. P. Makara, Architektura, malarstwo i rzeźba Kościoła Rzymskokatolickiego na obszarze powiatu lubaczowskiego, [w:] Roztocze. Problemy ochrony środowiska i dziedzictwa kulturowego w przygranicznym pasie Polski i Ukrainy, T. 2, materiały z konferencji naukowo-praktycznej, Horyniec –Zdrój 18-19.05.2001r., s. 231-262,

- J. Mazur, Cerkwie drewniane w okolicach Lubaczowa. Katalog, cz. 2 (poz. 19. Lubaczów), Lubaczów 1997, mps w Muzeum Kresów w Lubaczowie,
- J. Mazur, Dziedzictwo kulturowe partnerskich gmin Lubaczów-Niemirów- Drohomyśl, [w:] Środowisko przyrodnicze i kulturowe przygranicznych gmin Lubaczów-Niemirów-Drohomyśl, Lubaczów 2008r., s. 87-116,
- Na szlakach dziedzictwa Jana III Sobieskiego. Gmina Lubaczów i Gmina Niemirów oraz okolice (pogranicze polsko-ukraińskie),
- Pilch, Odkrycie stanowiska kultury środkowodniestrzańskiej w Młodowie, gm. Lubaczów, „Rocznik Lubaczowski”, t. VII, Lubaczów 1997, s. 5-11,
- Stelmach, O zabytkach ruchomych powiatu lubaczowskiego, „Rzeszowska Teka Konserwatorska”, [z. 1], Rzeszów 1974, s. 131-147,
- Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej, t. 13, województwo lwowskie, powiat cieszanowski, Warszawa 1924, s.6-8,
- J. Styrna, A. Mamoń, Zabytki ziemi lubaczowskiej. Przemiany w latach 1904-2004 na podstawie rękopisu Karola Notza, Kraków 2004,
- E. Szczerbiński, Rozwój sieci parafialnej na terenie archidiecezji z siedzibą w Lubaczowie, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”, R. XIX, 1972, z. 4, s. 69-70,
- Szkła z Huty Kryształowej w starostwie lubaczowskim, 1717/1718 – koniec XVIII wieku, pod red. Aleksandry J. Kasprzak, Muzeum Narodowe w Warszawie 2005,
- Zabytki architektury i budownictwa w Polsce, T. 33, województwo przemyskie, Warszawa 1998,
- 130 lat linii kolejowej Jarosław - Sokoł. Jednodniówka, lipiec 2014,
- Podlesie. Reichau. Jednodniówka, wrzesień 2014.

Ocena zachowanej historycznej substancji zabytkowej z terenu gminy dokonana została po przeanalizowaniu dostępnych opracowań, historycznych materiałów kartograficznych i ikonograficznych, a przede wszystkim w oparciu o dokładne zapoznanie się z całym zasobem zachowanych obiektów zabytkowych, dokonane w trakcie wielokrotnych objazdów terenowych, zorganizowanych w związku z wykonywaniem gminnej ewidencji zabytków Gminy Lubaczów.

Celem niniejszego *Programu* jest w głównej mierze wskazanie tych zabytków i zabytkowych zespołów, które w znaczącym stopniu decydują o wizerunku miejscowości zlokalizowanych na terenie gminy.

Zadania i cele sformułowane w dalszej części niniejszego *Programu* są bezpośrednio zależne nie tylko od zasobu zabytków znajdujących się na terenie gminy, lecz również od ich stanu zachowania. I tak bardzo dobry lub dobry stan zachowania wymaga jedynie stałej troski o obiekt (jak np. prowadzenie bieżących remontów). Natomiast znaczny stopień zniszczenia substancji zabytkowej implikuje cały proces działań (pozostających nie tylko w gestii samorządu, lecz także - a często przede wszystkim - właścicieli, posiadaczy obiektów oraz Wojewódzkiego Konserwatora

Zabytków) niezbędnych do powstrzymania dalszej degradacji. Skuteczna opieka nad zabytkami wymaga jednak ze strony samorządu nie tylko wiedzy dotyczącej wartości zabytków zlokalizowanych na terenie gminy, lecz także dostrzegania występujących problemów i reagowania pojawiające się zagrożenia.

5.1. Zarys historii i krajobraz kulturowy gminy Lubaczów.

Dolina Lubaczówki była od dawna atrakcyjnym terenem dla rozwoju osadnictwa. Ślady bytności prehistorycznych ludzi - mezolitycznych myśliwych i rybaków, zostały odnalezione w Lisich Jamach i Szczutkowie. W okresie neolitu pojawili się tu pierwsi rolnicy związani z kulturą ceramiki wstęgowej (ok. 4,5 tys. lat p.n.e.). Przykładem form najstarszego osadnictwa w okolicach Lubaczowa może być cmentarzysko kurhanowe w Młodowie. Należało ono do neolitycznej kultury ceramiki sznurowej grupy naddniestrzańskiej. Odnalezione przedmioty z wyposażenia grobowego, takie jak gliniane naczynia i narzędzia krzemienne, archeolodzy określili na początek 3 tys. p.n.e. Luźne znaleziska narzędzi z kolejnych okresów prehistorycznych świadczą o intensywnej penetracji tych terenów przez ludy o różnym obliczu kulturowym.

Osadnictwo o charakterze stałym zapoczątkowane zostało na tym terenie we wczesnym średniowieczu. W tym czasie wytworzył się tu mieszany lechicko-ruski charakter etniczny. Wraz z dominacją polityczną księstw ruskich w okresie średniowiecza element ruski silniej zaznaczył tu swą pozycję. Z kolei przyłączenie tego obszaru wraz z całą Rusią Czerwoną do Korony Polskiej zapoczątkowało ogromne przemiany związane z kolonizacją z Zachodu, przeważnie o charakterze polskim. W XV i XVI w. na tereny te docierało również osadnictwo na prawie wołoskim, oparte na szybko rutenizującej się ludności zza Karpat. Na tej płaszczyźnie, w ciągu następnych dwustu lat wytworzyło się mieszane, polsko-ruskie oblicze kulturowe, na które nałożyło się osadnictwo żydowskie. To ostatnie we wsiach podlubaczowskich odgrywało ważną rolę, szczególnie w zakresie handlu i rzemiosła, ale także i rolnictwa. Lubaczów, podniesiony w 2 połowie XIV w. do rangi miasta, skupiał już w tym czasie wokół siebie kilka osad wiejskich wzmiankowanych źródłowo na przełomie XIV i XV w., ale niewątpliwie zapoczątkowanych jeszcze w okresie staroruskim. W dokumencie lokacyjnym Lubaczowa z 1376r. wymieniony jest Młodów, niewątpliwie najstarsza wieś na terenie współczesnej Gminy. W tym samym czasie istniał już również Szczutków. W 1388r., jako „Szczytatycze”, przekazany został przez księcia mazowieckiego i belskiego Ziemowita IV na uposażenie parafii łacińskiej w Lubaczowie. Akt ten dał początek rozwojowi dóbr kościelnych, do których w końcu XV w. dołączyła także wieś Załuże. Cała środkowa i północna część regionu pozostała jednak w rękach książęcych, później monarszych, a Lubaczów stał się ośrodkiem jednego z zasobniejszych starostw w Rzeczypospolitej.

Obok Młodowa, do większych wsi starościńskich wzmiankowanych w XV w., należała Basznia (1444r.). W pierwszej połowie następnego stulecia starostwo lubaczowskie wzbogaciło się o dwie nowe wsie, położone w pobliżu głównego ośrodka dóbr królewskich. Należała do nich Ppaka, wzmiankowana w 1531r. oraz Lisie Jamy lokowane w 2 ćw. XVI w. przez Jana Tarnowskiego,

hetmana wielkiego koronnego i starostę lubaczowskiego. Równocześnie zaczęły kształtować się majątki szlacheckie. Ulokowały się one na wschodnich rubieżach współczesnej gminy. W szlachciciu Klemensowi Lityńskiemu, w zamian za jego dobra rodowe położone w ziemi przemyskiej. Wkrótce też powstała tu wieś Budomierz. Obydwie wsie stały się ważnymi ośrodkami dóbr prywatnych. W XVI i XVII w. w oparciu o eksploatację bogatych zasobów leśnych zaczęły rozwijać się mniejsze osady. Tak wykształciła się współczesna wieś Antoniki, zamieszkała pierwotnie przez drobną szlachtę zagrodową. Według rodzinnego podania potwierdzonego przekazami źródłowymi, protoplaści rodu: Jakub, Jan i Adam Antonikowie, otrzymali przywilej, wydany przez króla Jana Kazimierza, na mocy którego otrzymali w posiadanie część gruntów królewskich należących podówczas do uposażenia miasta Lubaczowa, a znajdujących się na terenie Młodowa. Jednocześnie uwolnieni zostali od podatków miejskich i jurysdykcji wójta lubaczowskiego. W zamian zobowiązali się do pełnienia służby wojskowej na potrzeby monarchy. Z czasem (do końca XVIII w.), poprzez rodzinne działy majątkowe, wykształciła się osada Antoniki – zaścianek szlachecki, posiadający charakter podmiejskiej jurydyki.

W podobny sposób w 1664r. Błażej Kornaga, podleśniczy lubaczowski otrzymał za zasługi od Aleksandra Michała Lubomirskiego, ówczesnego koniuszego koronnego i starosty lubaczowskiego, pole w Młodowie. Ród Kornagów z czasem rozrósł się, dając początek funkcjonującemu do chwili obecnej przysiółkowi Kornagi (część wsi Dąbrowa).

Proces rozwoju gospodarczego terenów współczesnej Gminy w XVI, a szczególnie w XVII w. był zakłócany przez liczne wojny, najazdy tatarskie, kozackie, a także epidemie chorób zakaźnych i niepokoje społeczno-religijne. Szczególnie tragiczny w skutkach okazał się najazd tatarski z września 1629r., kiedy to główny obóz tatarski (tzw. „kosz”) znajdował się w Budomierzu. Rozsyłane stąd zagony tatarskie w ciągu trzech dni dotkliwie spustoszyły okoliczne wsie. Zniszczeniu uległa wówczas ponad połowa zabudowań Opaki, zginęła znaczna część mieszkańców Lisich Jam, znaczne straty zanotowano też w Młodowie i Krowicy. W kilku miejscowościach na terenie Gminy odnotowano również obecność wojsk szwedzkich króla Karola Gustawa, które w 1656r. przemieszczały się przez ziemię lubaczowską w kierunku Jarosławia (Załuże, Krowica Hołodowska). Ten niepomyślny okres zasadniczo skończył się w 1672r., kiedy to wojska Jana Sobieskiego, ówczesnego hetmana wielkiego koronnego, a późniejszego króla, przechodząc przez teren współczesnej Gminy rozbiły Tatarów pod Niemirowem.

Po okresie wojen nastąpiła odbudowa osadnictwa. Na początku XVIII w. założona została Sieniawka. Pół wieku później przy tej wsi powstała osada Huta Kryształowa, funkcjonująca w oparciu o zakład przeniesiony spod Brusna Starego. W końcu XVIII w., po rozbiorach Rzeczypospolitej, do starego osadnictwa polsko-rusko-żydowskiego, dołączyli Niemcy sprowadzeni na ten teren w ramach tzw. kolonizacji józefińskiej. Pod Lubaczowem koloniści niemieccy, zarówno ewangelicy, jak i katolicy, założyli w kilka osad – Reichau (ob. Podlesie), Burgau (ob. Karolówka), Felsendorf (ob. Dąbków); osiedlili się także na Ostrowcu, wówczas niezależnej wsi.

Na początku XIX w. dawne królewszczyzny zostały sprzedane w ręce prywatne. Utworzony został tym samym znaczny kompleks lubaczowskich dóbr prywatnych należący początkowo do Pawłowskich i Bernsteinów. W 1882r. klucz lubaczowski znalazł się na dłużej w posiadaniu rodziny Gołuchowskich. Obejmował on łącznie kilka folwarków i znaczne kompleksy leśne w Baszni Dolnej, Hucie Kryształowej, Lisich Jamach i Opace. We wschodniej części regionu, na terenie Krowicy i Budomierza istniały mniejsze majątki ziemiańskie, charakteryzujące się częstymi zmianami właścicieli.

Na przełomie XVIII i XIX w. oraz w ciągu następnych dwóch stuleci z terenów dużych wsi, posiadających odległe początki, zaczęły wyodrębniać się mniejsze osady, które z czasem zyskiwały samodzielność. Basznia, podzieliła się na Basznię Dolną i Basznię Górną, a także dała początek Borowej Górze i Tymcom. W połowie XIX w. z terenu Krowicy wyodrębniono trzy gminy katastralne: Krowicę Hołodowską, Samą i Lasową. W późniejszym okresie z Krowicy Hołodowskiej wydzielił się dawny jej przysiółek Wólka Krowicka. Samodzielność uzyskiwały również dawne lubaczowskie przysiółki: Hurcze, Bałaje i na koniec Mokrzyca. W odwrotnym kierunku poszła z kolei gmina Ostrowiec, która w 1933r. została przyłączona do Lubaczowa. W latach 30. XX w. dokonano również zmian nazw dawnych osad niemieckich: Burgau zmieniono na Karolówkę, Felsendorf na Dąbków, Reichau na Podlesie.

Okres II wojny światowej przyniósł dla terenów współczesnej Gminy Lubaczów duże zniszczenia, które objęły wszystkie dziedziny życia gospodarczego i społecznego. W latach 1939-1947 nieodwracalnej przemianie uległa przede wszystkim struktura ludnościowa. W wyniku polityki eksterminacyjnej okupanta sowieckiego miały miejsce masowe deportacje ludności polskiej i częściowo ukraińskiej w głąb ZSSR. Także początek okupacji niemieckiej okazał się tragiczny (pacyfikacja przysiółka Czarne pod Załużem). W latach 1942-1943 hitlerowscy Niemcy dopuścili się masowej eksterminacji Żydów.

W drugiej połowie lat 40. skali zniszczeń dopełniły zmagania polsko-ukraińskie. Represyjna działalność Ukraińskiej Powstańczej Armii dotknęła ludność polską z Baszni Dolnej i Górnej, Podlesia, Wólki Krowickiej, Dąbrowy i wielu innych wsi. W wyniku ukraińskich ataków na wiosnę 1944r. Polacy zmuszeni zostali do opuszczenia zamieszkiwanych przez siebie miejscowości. Powroty następowały dopiero w drugiej połowie tego roku, po przejściu frontu niemiecko-sowieckiego. W tym czasie, jesienią 1944r., po wytyczeniu nowej granicy państwowej i na podstawie umowy o wymianie ludności, z terenu gminy lubaczowskiej repatriowano na Wschód mieszkańców narodowości ukraińskiej. Kolejna fala przesiedleń Ukraińców nastąpiła w 1947r. w trakcie akcji „Wisła”. W wyniku tych wszystkich tragicznych w skutkach działań zatarty został wielokulturowy krajobraz osadniczy. Po zakończeniu działań zbrojnych lubaczowska gmina stopniowo podnosiła się z ruin, choć wiele osad, w tym Sieniawka, nie zostało już odbudowanych. W okresie powojennym strukturę osadniczą uzupełniono o wieś Piastowo, lokowaną w 1948 r. na terenie dawnego majątku w Baszni Dolnej. Stopniowo też odbudowywano stan ludności, przede wszystkim w oparciu

o Polaków ze zniszczonych osad, repatriantów ze Wschodu i osadników z Rzeszowszczyzny. Powoli rosła liczba mieszkańców, chociaż poziom z okresu międzywojennego - ok. 15 000 osób, jeszcze przez wiele lat trudno będzie osiągnąć. Według danych z 2004r. Gmina Lubaczów liczyła 9155 mieszkańców.

Obiektom dawnej architektury sakralnej towarzyszą nowe świątynie, posiadające często interesujące formy architektoniczne. W okresie intensywnego rozwoju budownictwa kościelnego w końcu XX i na przełomie XX i XXI w. powstało na terenie Gminy kilkanaście nowych świątyń. Istnieją one w takich miejscowościach jak: Antoniki, Borowa Góra, Budomierz, Dąbrowa (par. Basznia D.), Dąbrowa (par. p.w. św. Stanisława w Lubaczowie), Krowica Lasowa, Krowica Sama, Lisie Jamy, Młodów, Wólka Krowicka, Tymce, Załuże. Na terenie Gminy Lubaczów największą wartość kulturową posiadają zabytki architektury sakralnej. Spośród budowli wzniesionych przed 1939r. zachowało się do chwili obecnej sześć świątyń, w tym trzy kościoły i kaplice rzymskokatolickie, dwa zbory poewangelickie oraz jedna cerkiew. Wszystkie one pełnią obecnie funkcje liturgiczne i użytkowane są przez Kościół rzymskokatolicki. Nieocenioną stratą dla dziedzictwa kulturowego Gminy było zniszczenie w ostatnim pięćdziesięcioleciu aż pięciu świątyń greckokatolickich. Bezpośrednio po zakończeniu II wojny, już w latach 40. i 50. XX w., rozebrane zostały cerkwie w Sieniawce i Baszni Dolnej. W następnym okresie drewniane świątynie greckokatolickie objęte zostały plagą pożarów: w 1984r. spłonęła cerkiew w Załużu, w 2000r. w Krowicy Samej, w 2003r. w Opace. Mimo, iż świątynie te przestały istnieć, to jednak zachowana dokumentacja fotograficzna i opisowa pozwala włączyć je do dziedzictwa kulturowego Gminy Lubaczów.

Obiektom dawnej architektury sakralnej towarzyszą nowe świątynie, posiadające często interesujące formy architektoniczne. W okresie intensywnego rozwoju budownictwa kościelnego w końcu XX i na przełomie XX i XXI w. powstało na terenie Gminy kilkanaście nowych świątyń. Istnieją one w takich miejscowościach jak: Antoniki, Borowa Góra, Budomierz, Dąbrowa (par. Basznia D.), Dąbrowa (par. p.w. św. Stanisława w Lubaczowie), Krowica Lasowa, Krowica Sama, Lisie Jamy, Młodów, Wólka Krowicka, Tymce, Załuże.

Istniejące na terenie Gminy Lubaczów świątynie greckokatolickie reprezentowały wszystkie najważniejsze okresy w rozwoju cerkiewnej architektury sakralnej. Najstarszą z nich była drewniana cerkiew p.w. Opieki NMP w Załużu, wzniesiona w 1700r. Budowla ta charakteryzowała się wysokim poziomem rzemiosła ciesielskiego. Nad nawą wznosiła się czworoboczna kopuła zrębowa, wzmocniona od wewnątrz konstrukcją ramową, analogiczną do rozwiązania zastosowanego we wzniesionej sto lat wcześniej cerkwi p.w. św. Paraskewy w Radrużu (k. XVI w.). Jediną pozostałością po tej unikalnej świątyni jest obecnie murowana, parawanowa dzwonnica z 1902r. i grupa krzyży na przycerkiewnym cmentarzu (XIX w.). Dużo analogii do cerkwi w Załużu wykazywała również nie zachowana do naszych czasów świątynia p.w. Narodzenia NMP w Opace. O wyjątkowości cerkwi opackiej świadczyła jej niezwykła uroda, wynikająca z samej malowniczej

formy i położenia na sztucznie uformowanym wzgórzu, górującym niegdyś nad szeroko rozlanymi wodami stawu. Świątynia wzniesiona została staraniem całej gromady wiejskiej w 1756r. Pierwotnie była to typowa cerkiew ruska zbudowana w zrębowej, na planie trójdzielnym, z szerszą i wyższą nawą zwieńczoną podobnie jak cerkiew w Załużu czworoboczną kopułą zrębową z jednym załamaniem, tzw. „wierchem”. Po przebudowie w 1896r. wygląd zewnętrzny świątyni uległ całkowitej zmianie. Dotychczasowa, niepozorna cerkiew zyskała urozmaiconą, bogatą sylwetkę z trzema efektownymi kopułami pozornymi, przypominającymi odwrócone kielichy kwiatów. Po pożarze w 2003r. powstała inicjatywa odbudowy tej wyjątkowej świątyni. Przy Urzędzie Gminy zawiązano Społeczny Komitet Odbudowy Cerkwi w Opace. Podjęte starania jak dotychczas przyczyniły się do odnowienia dzwonnicy-bramy, stojącej samotnie na cerkwisku, na zachód od pozostałości po świątyni. Puste miejsce pozostało również po spalonej w 2000r. drewnianej cerkwi p.w. św. Michała Archaniola w Krowicy Samej. Wzniesiona w 1870r. i rozbudowana w 1936 r. należała do największych konstrukcji drewnianych w powiecie lubaczowskim. Jej całkowita długość wynosiła prawie 30 metrów. Świątynia ta wyraźnie nawiązywała do ówczesnej architektury murowanej o cechach neobizantyjskich. Cerkiew p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego w Sieniawce z 1877r., w odróżnieniu od nieco młodszej świątyni w Krowicy Samej, posiadała niewielkie rozmiary. Układ przestrzenny nawiązywał jednak do ówczesnie promowanych tendencji, szczególnie w rozwiązaniu nawy, poszerzonej o boczne aneksy. Na głównej osi świątyni, od zachodu, położona była wolnostojąca dzwonnica. Cały zespół zajmował naturalne, podłużne wyniesienie, na którym, w towarzystwie świątyni, założono również cmentarz. Jedyna zachowana cerkiew na terenie Gminy Lubaczów istnieje w Szczutkowie. Drewnianą budowlę p.w. św. Dymitra Męczennika wzniesiono na miejscu poprzednich w 1904r. Dobrze utrzymana świątynia pełni obecnie funkcję kaplicy filialnej parafii rzymskokatolickiej w Łukawcu. Posiada w stosunku do poprzednio opisanych cerkwi najbardziej urozmaicony plan. Zarówno sanktuarium, jak i obszerne ramiona boczne przy nawie są trójbocznie zamknięte, co niewątpliwie przydaje świątyni pewnej finezji. Obok cerkwi zachowała się starsza od niej skromna, słupowa dzwonnica. Budowle drewniane dominowały wśród świątyń Cerkwi greckokatolickiej na terenie współczesnej Gminy Lubaczów. Jedyną świątynią murowaną była cerkiew p.w. Soboru NMP w Baszni Dolnej, wzniesiona w 1904r. Zaprojektował ją w stylu neobizantyjskim znany ukraiński architekt Wasyl Nahirny. Dzięki monumentalnej sylwetce z pięcioma kopułami, doskonale widocznymi znad doliny Sołotwy, była jedną z najpiękniejszych świątyń w okolicach Lubaczowa. Obecnie na cerkwisku pozostał krzyż misyjny z 1925r., jedno z najbardziej okazałych dzieł kamieniarzy bruśnieńskich. Wśród trzech najstarszych kościołów rzymskokatolickich na terenie Gminy Lubaczów najodleglejszą metrykę posiada kaplica p.w. bł. Jakuba Strzemię w Antonikach, filia parafii p.w. św. Karola Boromeusza w Lubaczowie. Ta niewielka świątynia wzniesiona została w 1906r., w okresie intensywnego rozwoju budownictwa kościelnego na terenie Archidiecezji Lwowskiej, zarządzanej wówczas przez abp Józefa Bilczewskiego. Pierwotna skromna kaplica została w latach 1986-1987 znacznie rozbudowana. Prace

wykonano za staraniem bp. Mariana Jaworskiego ówczesnego Administratora Apostolskiego Archidiecezji w Lubaczowie.

Najcenniejszym zabytkiem drewnianej architektury kościelnej na terenie Gminy Lubaczów jest drewniana świątynia p.w. Przemienienia Pańskiego w Krowicy Samej. Kościół wzniesiony został w latach 1932-1933 i poświęcony 26 listopada 1933r., jako kaplica filialna parafii w Lubaczowie. Fundatorem kościoła była Polska Akademia Umiejętności w Krakowie, właściciel miejscowego majątku dworskiego. Świątynia założona została na planie krzyża. W zwieńczeniu fasady nie mogło zabraknąć niewielkiej wieżyczki na sygnaturkę, zwieńczonej finezyjnym hełmem. Kościół krowicki poprzez swoją architekturę reprezentuje nowoczesne trendy w sakralnej architekturze drewnianej bliższe rozwiązaniom stosowanym w kościołach murowanych. Pewne podobieństwa stylistyczne widoczne są w nieodległym kościele w Miękiszu Nowym wzniesionym w 1918r. Drewniana architektura kościelna w okolicach Lubaczowa znalazła pewną kontynuację w końcu XX w., kiedy to powstała skromna kaplica w Budomierzu (filia parafii w Krowicy Samej).

Najciekawszym zabytkiem architektury sakralnej Kościoła rzymskokatolickiego na terenie Gminy Lubaczów jest niewątpliwie kościół parafialny p.w. św. Andrzeja Boboli w Baszni Dolnej. Ta jedna z największych świątyń na terenie Gminy wzniesiona została w latach 1938-1939. Prace nad jej wykończeniem zostały sfinalizowane tuż po zakończeniu wojny. Uroczyste poświęcenie kościoła odbyło się 22 maja 1949r. Architektura świątyni jest silnie zakorzeniona w tradycji sztuki budowlanej Kościoła Zachodniego. Nawiązuje do stylistyki włoskiego średniowiecza, silnie przetworzonej w duchu najnowszych tendencji w architekturze lat 30. XX w. (Art Dèco, neoklasycyzm). Cechy stylowe najsilniej widoczne są w podzielonej uskokowo fasadzie, zwieńczonej schodkowym szczytem. Pośrodku, nad wejściem głównym umieszczona została dużych rozmiarów rozeta. Według pierwotnych planów obok świątyni miała stanąć również smukła dzwonnica, nawiązująca do włoskiej kampanili. Kościół baszeński powstał niewątpliwie na fali rozwoju architektury sakralnej na terenie Archidiecezji Lwowskiej za czasów abp. Bolesława Twardowskiego. Świątynia ta pod wieloma względami jest wyraźną analogią do wzniesionego w 1934r. słynnego kościoła p.w. Matki Boskiej Ostrobramskiej na Łyczakowie we Lwowie, czy też do zbudowanego w podobnym czasie kościoła p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego w Cewkowie (1934-1938).

Spośród świątyń użytkowanych obecnie przez Kościół rzymskokatolicki znajdują się dwa dawne zbory ewangelickie, związane z funkcjonowaniem w okolicach Lubaczowa kolonii niemieckich. Są to jednocześnie najstarsze świątynie murowane na terenie Gminy Lubaczów. Pierwsza z nich znajduje się w Podlesiu, wsi zwanej pierwotnie Reichau, założonej w 1783 r. z inicjatywy władz austriackich na terenie Baszni. Kaplica, dawny zbór, wzniesiona została w 1856r., a więc prawie pół wieku po lokacji osady. Swoją pierwotną funkcję pełniła do czasów II wojny światowej i opuszczenia osady przez Niemców. Pod względem architektonicznym świątynia reprezentuje typową dla swego czasu mieszankę stylów z elementami neogotyku i klasycyzmu. Trójosiowa fasada posiada płytki ryzalit zwieńczony blankami, a ostrołukowym oknom towarzyszy

boniowanie. Na zwieńczeniu trójkątnego, płaskiego szczytu znajduje się charakterystyczna, niewielka sygnaturka. Obok kaplicy ulokowana została obszerna pastorówka, wzniesiona równocześnie ze świątynią i tworząca razem z nią ciekawy i rzadki na terenie powiatu lubaczowskiego zespół architektoniczny.

Druga pod względem wieku świątynia murowana na terenie Gminy Lubaczów, usytuowana jest w Dąbkowie, dawnej kolonii niemieckiej o nazwie Felsendorf. Zbór wzniesiony został w 1886r., o czym informuje data widniejąca na szczycie. Po wyjeździe większości osadników niemieckich, już na przełomie XIX i XX w. świątynia została przejęta przez katolików i do chwili obecnej funkcjonuje jako kaplica filialna p.w. Serca Pana Jezusa, należąca do parafii św. Stanisława w Lubaczowie. Świątynia położona jest przy głównej drodze wiodącej przez wieś, która pokrywa się z dawnym traktem łączącym Lubaczów z Wielkimi Oczami i Jaworowem. Skromna bryła o cechach neostylowych posiada przy głównym wejściu charakterystyczny dla 2 połowy XIX w. tzw. domek portalowy. W fasadzie, na zwieńczeniu trójkątnego szczytu, podobnie jak w dawnym zborze w Podlesiu, osadzona jest niewielka, drewniana sygnaturka. Surowa, jednoprzestrzenna bryła nawy, przedłużona jest o pomieszczenie pełniące funkcję zakrystii, a poprzednio salki katechetycznej. Za kościołem, wśród łąk zachowały się pozostałości cmentarza ewangelickiego.

W okolicach Lubaczowa zachowały się liczne przykłady drewnianych i murowanych kapliczek przydrożnych. Murowane obiekty małej architektury sakralnej istnieją na terenie Baszni Dolnej, Borowej Góry i Gwozdów, Dąbkowa, Karolówki, Lisich Jam, Opaki (Kamienne) oraz Szczutkowa. Posiadają różne formy, od słupowych, po proste układy jednoprzestrzenne i bardziej urozmaicone, ze stylowymi dekoracjami architektonicznymi przetworzonymi przez ludowych budowniczych. Ciekawy zespół drewnianych kapliczek domkowych powstał w 1 tercji XX w. na terenie trzech sąsiadujących ze sobą miejscowości - Młodowa, Karolówki i Borowej Góry. Kapliczki te pod względem dekoracji architektonicznej wykazują ścisły związek z rozwijającym się w tym samym czasie „stylem lubaczowskim” w drewnianym budownictwie mieszkalnym. Charakterystycznym elementem tego stylu są dekoracje trójkątnych szczytów w dwuspadowych daszkach. Odmienny typ reprezentuje kapliczka św. Jana Nepomucena w Krowicy Samej, wystawiona na początku XX w. przy moście prowadzącym do miejscowego dworu. Drewniana figurka świętego osłonięta została daszkiem wspartym na czterech kolumnkach ujętych od dołu ozdobnym płotkiem. Snycerskie wykończenie detalu świadczy o dużym poczuciu estetyki twórców tej kapliczki. Tradycja stawiania kapliczek wykazuje ciągłość po dzień dzisiejszy. Wznoszone ze stosowanych współcześnie materiałów, ustawiane są przeważnie w przydomowych ogródkach, świadcząc o pobożności mieszkańców. Spośród kilku dworów istniejących przed 1939 r. na terenie Gminy Lubaczów do naszych czasów nie zachował się ani jeden. Nie przetrwały one II wojny światowej. Były to na ogół mniej lub bardziej zamożne siedziby lokalnych właścicieli ziemskich, które obok funkcji gospodarczych, pełniły ważną rolę społeczną. O architekturze tego typu domów mieszkalnych, z pewnością wyróżniających się w krajobrazie zabudowy wiejskiej, wiemy niewiele.

Jedynie dwór Andruszewskich w Smolinie (ob. teren osady Huta Kryształowa), znany jest na podstawie zdjęć i akwareli Zygmunta Andruszewskiego. Był to rozległy, parterowy budynek z gęstą siecią okien i malowniczymi kominami na wyniosłym dachu. Dwór, znany z pobytu w nim słynnej pisarki Gabrieli Zapolskiej, zatopiony był w zieleni gazonów i rozległego, zachowanego do dziś parku krajobrazowego. Wyróżniać się musiał również modrzewiowy dwór w Krowicy Samej, wzniesiony w XVIII w., pełniący funkcję ośrodka dóbr znajdujących się w posiadaniu początkowo Lityńskich, później Rosnowskich i Fedorowiczów, a na koniec Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie. Wiadomo na podstawie zapisków Karola Notza, iż jeszcze na początku XX w. znajdował się tu bogaty zestaw mahoniowych mebli, marmurowy kominek, a z cennych pamiątek - kilim turecki z wyprawy wiedeńskiej Jana III Sobieskiego. Cenna galeria portretowa znajdowała się również w bogato zdobionych wnętrzach dworu Borowskich, później Brunickich na Okopach w Krowicy Hołodowskiej. Mniejsze dwory, znajdujące się niegdyś w Budomierzu i Zalużu, musiały również posiadać ciekawe wyposażenie i oryginalną architekturę. O niegdyśiejszej klasie lubaczowskich dworów może już dziś świadczyć jedynie rządówka przy folwarku Gołuchowskich w Baszni Dolnej. Budowniczości tego murowanego budynku, wzniesionego na przełomie XIX/XX w., nadali mu typowy dla tej epoki eklektyczny charakter. Najciekawsza jest fasada z wąskim ryzalitem i dwuspadowym, naczółkowym dachem, w którym umieszczono drewnianą dekorację architektoniczną o cechach tzw. „alpenstilu”. Estetyczny charakter nadawano w tym czasie również budynkom gospodarczym i przemysłowym. Świadczą o tym stajnie, gorzelnia i czworaki w Baszni Dolnej, czy gorzelnia w Hucie Kryształowej. Ten ostatni obiekt posiada płaskie ściany z podziałem ramowym za pomocą lizen. Wewnątrz zachowały się elementy żeliwnych i żelaznych konstrukcji słupów i sklepień, charakterystycznych dla przełomu XIX i XX w. Z podobnego czasu pochodziła gorzelnia w Krowicy Samej, rozebrana w 1998r. Posiadała ona ciekawą bryłę z dekoracją o cechach neoromańskich i neogotyckich. Niestety po stracie swych pierwotnych funkcji ostatnie tego typu podworskie obiekty gospodarcze ulegają rozbiórkom (Basznia Dolna).

Oryginalnymi cechami architektonicznymi odznaczają się również inne budowle, wyróżniające się w wiejskim krajobrazie Gminy Lubaczów. Należy do nich m. in. zespół dworca kolejowego w Baszni Dolnej, związany z dużą inwestycją, jaką była budowa w latach 80. XIX w. jarosławsko-sokalskiej linii kolejowej. Nowszym obiektem w grupie budynków kolejowych jest monumentalna, nieużytkowana już wieża ciśnień w Tymcach.

Na terenie Gminy znajdują się również interesujące przykłady architektury militarnej z czasów II wojny światowej. Należą do nich sowieckie schrony bojowe wchodzące w skład tzw. Linii Mołotowa, budowanej w latach 1940-1941 w szerokim pasie wzdłuż sowiecko- niemieckiej granicy z września 1939r. Kilka tego typu betonowych schronów zachowało się na terenie Huty Kryształowej i Zaluża.

Wiejskie budownictwo drewniane było przez setki lat najbardziej wyróżniającym się elementem lokalnego krajobrazu kulturowego. Po zniszczeniach wojennych i zapoczątkowanych w połowie XX w. przemianach cywilizacyjnych, budownictwo drewniane zaczęło ustępować murowanemu. Na początku XXI w. zabytki dawnej zabudowy drewnianej weszły już w fazę zaniku. Najstarsze z nich sięgają 2 połowy XIX w., a młodsze lat 60. XX w. Zabytki tego typu występują jeszcze w niemal wszystkich miejscowościach Gminy, a szczególnie w Krowicy Hołodowskiej i Samej, Karolówce, Zalużu i Opace.

W zestawie zabytkowej spuścizny budownictwa drewnianego największe znaczenie posiadają obiekty mieszkalne. Przy stosowaniu uniwersalnej i znanej od średniowiecza konstrukcji zrębowej domy wiejskie w klasycznej formie, rozpowszechnionej na przełomie XIX i XX w., reprezentują plany jednotraktowe, trójwewnętrzne (izba-sień-komora), w układzie szerokofrontowym, czyli z drzwiami umieszczonymi z dłuższej elewacji. Zabiegi estetyczne objęły w tego typu obiektach widoczny od drogi szczyt dwuspadowego dachu. W tzw. „facjacie” wiejscy cieśle umieścili ozdobnie wycinane wsporniki okapowe, jętki i wiatrownice. Detale te stały się popularne zarówno na wsi, jak i w małych miasteczkach okolic Lubaczowa, co obok pewnych standardowych rozwiązań w zakresie układu przestrzennego, pozwoliło wyodrębnić w lokalnym budownictwie tzw. „styl lubaczowski”. Obejmuje on również budynki mieszkalne o bardziej rozbudowanym rozplanowaniu (dwutraktowe), wznoszone dla bardziej zasobnych gospodarzy. Do tego typu obiektów należy też m. in. leśniczówka w Karolówce. Styl ten był efektem swoistej mody rozwiniętej przez działających na wsiach podlubaczowskich cieśli. Należeli do nich m. in.: Kazimierz Czuwała „Niemy” z Karolówki, Błażej Szynal z Bałajów, Stanisław Młodziński ze Szczutkowa, Michał Hypiak z Krowicy Samej, Wojciech Król i Józef Kowalski z Zaluża.

Obok budynków mieszkalnych w zabudowie drewnianej okolic Lubaczowa występuje cały zestaw budynków o charakterze gospodarczym. Stajnie, obory, spichlerze, szopy, drewutnie, stodoły wznoszone były w konstrukcji zrębowej, słupowej lub mieszanej. Uwagę zwracają wolnostojące spichlerze z drzwiami zamykanymi na solidne zamki (Lisie Jamy, Budomierz).

Interesujące jest również dawne budownictwo murowane, pozostałe we wsiach zamieszkałych niegdyś przez osadników niemieckich, przede wszystkim w Podlesiu i Dąbkowie. Oczekuje ono na dokładniejsze badania. Wśród wiejskich budynków użyteczności publicznej występujących na terenie Gminy uwagę zwracają dawne szkoły, istniejące w Baszni Górnej i Podlesiu, Bałajach, Hurczu, Dąbkowie, Młodowie, Szczutkowie. Najstarsze z nich wzniesione zostały na przełomie XIX i XX w., młodsze w latach 20. i 30. XX w. Zarówno te murowane, jak i drewniane reprezentują ciekawą architekturę charakterystyczną dla czasu swego powstania. Drewniany obiekt w Dąbkowie jest odbiciem popularnego w okresie międzywojennym tzw. „stylu dworkowego” i zapożyczeń podhalańskich. Murowane szkoły w Bałajach (1925-1926) i Hurczu (1932- 1933) są dziełem uzdolnionego budowniczego inż. Władysława Ruebenbauera z Lubaczowa. W wiejskim krajobrazie ważne znaczenie odgrywają również budynki o charakterze przemysłowym,

przede wszystkim młyny i kuźnie. Obiektów tego typu zachowało się jednak już stosunkowo niewiele. Kilka lat temu spłonął najcenniejszy zabytek tego typu – drewniany młyn wodny w Budomierzu. Pozostał po nim system śluz z zastawami spiętrzającymi wodę. Tradycje młynarskie gminy reprezentuje dziś już tylko murowany młyn w Baszni Dolnej, wystawiony przy rzece Solotwa na początku XX w. Okolice Lubaczowa i występujące tu walory przyrodniczo-kulturowe były od dawna wdzięcznym tematem dla malarzy. Świadczy o tym litografia ukazująca cerkiew w Opacie autorstwa Macieja Bogusza Zygmunta Stęczyńskiego (1814-1890), zamieszczona w albumie „Okolice Galicyi”, wydanym we Lwowie w 1847r. Praca Stęczyńskiego, coraz bardziej docenianego polskiego malarza, rysownika i krajoznawcy z czasów romantyzmu, jest pierwszym znanym dziełem malarskim związanym tematycznie z terenami współczesnej Gminy Lubaczów (oryginalna grafika znajduje się w zbiorach Muzeum Kresów w Lubaczowie).

W spuściźnie dzieł malarskich zachowanych na obszarze Gminy dominują zabytki sakralne, związane z kręgiem Cerkwi obrządku wschodniego. Ich liczba jest stosunkowo duża, mimo iż malarstwo ikonowe, podobnie jak zabytki architektury cerkiewnej, uległo również w znacznym stopniu zniszczeniu lub rozproszeniu; tylko niewielka część trafiła do zbiorów muzealnych. Razem z cerkwią spłonął cenny, architektoniczny ikonostas z końca XVII w. w Załużu. Nie do końca znany jest los ikon z cerkwi w Krowicy Samej. W zbiorach sztuki cerkiewnej Muzeum Zamku w Łańcucie znajduje się część ikonostasu z Opaki (k. XVII w.) oraz wiele innych elementów wyposażenia tej świątyni, głównie księgi liturgiczne. Pojedyncza ikona z cerkwi opackiej znalazła się również w powiększonym ikonostasie lubaczowskim znajdującym się obecnie w Soborze metropolitalnym w Przemyślu. Kilka ikon z rozebranych cerkwi trafiło również do podlubaczowskich świątyń i kapliczek (np. w Borowej Górze). Jediną świątynią, w której malarstwo ikonowe stanowi pokaźny zespół zachowany w swym autentycznym otoczeniu, jest cerkiew w Szczutkowie. Obok pozostałości ikonostasu z XVIII w. występuje tu kilka interesujących przedstawień ikonowych z XVIII-XIX w. Dawne malarstwo sakralne Kościoła rzymskokatolickiego reprezentowane jest mniejszą ilością zabytków. W tej grupie wyróżniają się obrazy przywiezione po ostatniej wojnie ze wschodniej części Archidiecezji lwowskiej. Stamtąd pochodzi przedstawienie św. Wawrzyńca (XVII/XVIII w.), które zdobi wnętrze kaplicy w Szczutkowie. Na ścianie ołtarzowej kaplicy w Dąbkowie zawieszony jest obraz Matki Boskiej Częstochowskiej, pochodzący z kościoła parafialnego w Niemirowie (XIX/XX w.). Interesujące zabytki malarstwa sakralnego w bogatych, snycerskich ramach, w tym obraz Matki Boskiej Nieustającej Pomocy (XIX/XX w.), znajdują się w kościele w Krowicy Samej. Niezwykle efektownymi dziełami malarstwa sakralnego są polichromie ścienne. Dziewiętnastowieczne malowidła zdobiły wnętrza kilku nie zachowanych podlubaczowskich cerkwi. W Załużu istniała polichromia wykonana w 1861r. przez malarza Włodzimierza Manastyrskiego. W 1895 r. polichromią figuralno-ornamentalną ozdobiono również wnętrze cerkwi w Krowicy Samej, a w 1905r. świątyni w Opacie. Spośród zabytkowych kościołów polichromia występuje w świątyni parafialnej w Baszni Dolnej. Monumentalne przedstawienia

figuralne, w tym umieszczone na sklepieniu sceny z życia Chrystusa i Matki Boskiej, utrzymane są w realistycznej konwencji. Malowidła zdobiły również wnętrza w kaplicy w Dąbkowie. Do dawnej tradycji pokrywania malowidłami wewnętrznych ścian świątyni nawiązano ostatnio w kościele parafialnym w Załużu. Za staraniem proboszcza ks. Jerzego Sopła artysta malarz Janusz Szpyt z Lubaczowa wykonał polichromię z przedstawieniami współczesnych świętych (m. in. bł. Bernardyny - Marii Jabłońskiej). Specyficzną formą malarstwa są witraże. Zespół dwunastu scen figuralnych wypełnił w 1958r. okna w kościele w Baszni Dolnej. W tym zestawie znalazł się również patron świątyni św. Andrzej Bobola. Projekt witraży, utrzymanych w kanonie ówczesnej sztuki dekoracyjnej, jest dziełem Zofii Leśniak, artystki z Krakowa. Występujące na terenie Gminy Lubaczów dzieła sztuki rzeźbiarskiej urastają do rangi jednego z najważniejszych zjawisk kulturowych. Ogromne znaczenie posiada w tym zakresie spuścizna artystów ludowych i rzemieślników z bruśnieńskiego ośrodka kamieniarskiego. Kamienne dzieła sztuki sakralnej, jak i wotywniej należą do najbardziej widocznych rozpoznawalnych cech lokalnego krajobrazu kulturowego.

Najstarsze krzyże nagrobne zwane „turkami”, związane z mogiłami ofiar najazdów tatarskich, pochodzą z XVII w. Tego typu zabytki zachowały się na terenie Lisich Jam i Baszni Górnej. Krzyż na starej mogile istniał również niegdyś na terenie Krowicy Hołodowskiej. Wykonywanie rzeźby nagrobnej zdominowało z czasem twórczość kamieniarzy bruśnieńskich. Większość zachowanych zabytków tego typu pochodzi z okresu między połową XIX, a końcem lat 30. XX w. Reprezentują one niemal wszystkie odmiany nagrobków wytwarzanych w Bruśnie Starym, łącznie z najpopularniejszą formą, jaką była tzw. „figura” – krzyż z płaskorzeźbionym wizerunkiem Chrystusa Ukrzyżowanego i dwiema postaciami u jego podstawy.

Interesujące przykłady twórczości kamieniarzy bruśnieńskich można odnaleźć na cmentarzach mieszanych: rzymskokatolickich i greckokatolickich w Krowicy Samej i Załużu, na cmentarzach greckokatolickich w Baszni Dolnej, Opace, Szczutkowie i Sieniawce. Przy użyciu tego samego materiału zostały wykonane również kamienne nagrobki na cmentarzach ewangelickich w Podlesiu i Dąbkowie. Obok tradycyjnych krzyży spotykane są tam wysokie obeliski. Na cmentarzu w Podlesiu znajduje się również pojedynczy nagrobek w formie steli z szerszym półkolistym zwieńczeniem nawiązującym do symboliki Ducha Świętego. Wśród wielu nagrobków wykutych w większości przez anonimowych twórców znajdują się również dzieła Wasyla Gudza (1863-1936), uzdolnionego rzeźbiarza samouka z Sieniawki. Występują one na cmentarzu w Baszni Dolnej (rzeźba św. Mikołaja na nagrobku Teodora Dupira z 1928r) i Sieniawce (nagrobki rodziny Dyhdalewiczów i Wasiliuszków z początku XX w.). Na terenie cmentarza w Krowicy Samej istnieją również nagrobki wykonane przez kontynuatora tradycji bruśnieńskich mistrzów - Henryka Janczurę, lubaczowskiego artystę wywodzącego się z Lisich Jam (1948-2005). Odległe tradycje posiada zwyczaj ustawiania wotywnych krzyży przydrożnych. Wiele z nich wykonywanych jest z drewna, czy ostatnio z żelaza. Najciekawsze są jednak dziełem kamieniarzy bruśnieńskich. Z połowy XIX w. pochodzą

monumentalne krzyże gromadzkie, stawiane z fundacji mieszkańców wsi lub pojedynczych osób dla uczczenia zniesienia pańszczyzny w 1848r., zapobieżenia zarazom, czy w różnych prywatnych intencjach. Krzyże tego typu zachowały się w Baszni Dolnej i Górnej, Hucie Kryształowej, Zalużu. Zabytki te zapoczątkowały na szerszą skalę fundacje kamiennych krzyży przydrożnych. Spośród około osiemdziesięciu obiektów wotywnych zachowanych na terenie Gminy, większość pochodzi z przełomu XIX i XX w. Forma tych kamiennych krzyży przydrożnych nawiązuje do popularnej w tym czasie plastyki nagrobnej.

Najstarsze zabytki rzeźby drewnianej sięgają XVII w. i są związane ze snycerskimi obramieniami ikon w ikonostasach w Zalużu i Opacie. Ołtarze boczne w cerkwi w Szczutkowie reprezentują już kolejną epokę stylową, bliższą sztuce zachodniej (XVIII- XIX w.). Zabytki rzeźby pełnoplastycznej związane są przede wszystkim z wystrojem świątyń łacińskich. W kościele parafialnym w Lisich Jamach zachowała się grupa Urzyżowania z końca XVII w., będąca najstarszym przykładem rzeźby drewnianej w okolicach Lubaczowa. Obiekty te pochodziły z pierwotnego wyposażenia lubaczowskiej fary, a po modernizacji jej wystroju trafiły do kapliczki w Lisich Jamach, by następnie za staraniem Henryka Janczury, rzeźbiarza amatora wywodzącego się z tej miejscowości, znaleźć się w miejscowej świątyni.

W kapliczkach przydrożnych przetrwało też wiele interesujących rzeźb o różnej wartości artystycznej, wykonanych na pograniczu rzemiosła i twórczości ludowej. Wśród tego typu przedstawień przeważają wizerunki św. Jana Nepomucena, występuje również przedstawienie Chrystusa Frasobliwego (Krowica Sama, Cetynia, XIX w.). Na lata 20. XX w. można datować drewniane figury Chrystusa Ecce Homo z kapliczek w Karolówce i Borowej Górze, czy św. Teresy z Budomierza. Najcenniejsze z tych rzeźb przeniesione zostały do lokalnych świątyń. W kościele w Borowej Górze zachowały się również ciekawe i coraz rzadsze dzieła sztuki snycerskiej i meblarskiej, jakim są barokowe ławki, przewiezione po wojnie z Uhnova (ob. Ukraina). Inne tego typu obiekty, jak np. konfesjonały, komody, szafy na naczynia i szaty liturgiczne, z powodu licznych modernizacji wyposażenia świątynnego często ulegały zniszczeniu. Zabytek

z Borowej Góry, charakteryzujący się ciekawym detalem, posiada dużą wartość artystyczną i godny jest zachowania.

Dziedzina rzemiosła artystycznego należy do najciekawszych przejawów dziedzictwa kulturowego Gminy Lubaczów. Dzieje się tak za sprawą istniejącego w 2 połowie XVIII w. zakładu produkującego wysokiej jakości wyroby ze szkła kryształowego, który zlokalizowany był na terenie Huty Kryształowej. Nazwa osady i odnajdywany na jej terenie szklany żużel jest obecnie jedynym świadkiem funkcjonowania tej wyjątkowej wytwórni szkła. Zakład powstał w końcu lat 50. XVIII w. za staraniem ówczesnego starosty lubaczowskiego Jerzego Augustyna Mniszcha, marszałka nadwornego koronnego i kasztelana krakowskiego. Huta była kontynuacją założonej na początku XVIII w. wytwórni istniejącej w pobliżu Brusna Starego. Powodem przeniesienia huty w okolice

Baszni było zapewne przetrzebieenie lasów i związany z tym brak niezbędnego do produkcji materiału drewnianego. W nowej hucie kryształowej, podobnie jak w poprzednim zakładzie, wyrabiano szkło taflowe, naczynia, ale także kontynuowano produkcję żyrandoli i świeczników. Świadczą o tym zapiski mówiące o wyposażeniu huty w mosiężne formy do zawieszek szklanych oraz obecność w hucie szlifierza. Wytwarzane na terenie starostwa lubaczowskiego luksusowe wyroby ze szkła kryształowego były bardzo cenione w ówczesnej Polsce. Kryształowe świeczniki trafiały także na wyposażenie lubaczowskich świątyń obydwu obrządków. Jednym z ostatnich tego typu zabytków, który funkcjonował do początku lat 80. XX w., był kryształowy żyrandol w cerkwi w Żalużu. Nowa huta kryształowa od 1758r. była wydierżawiana, m. in. przez Antoniego Rosnowskiego, być może właściciela pobliskiego dworu w Krowicy. Po śmierci Mniszcha (1778), dobra starościńskie, w tym też huta szkła, przeszły na własność rządu austriackiego. Jeszcze w latach 80. XVIII w. zakład był dzierżawiony przez Wacława Haffenbradla z Czech, wymieniany był także w spisach z 1792r. Na przełomie XVIII i XIX w. huta przestała istnieć. Niezwykle delikatne i nieliczne już dzieła sztuki z podlubaczowskiej huty zachowały się w kolekcjach największych muzeów polskich i europejskich. Zabytki te uznawane są za czołowe osiągnięcia polskiego rzemiosła artystycznego doby baroku. Docenieniem znaczenia i rangi wyrobów z Huty Kryształowej było umieszczenie elementu kryształowego żyrandola jako godła w herbie Gminy Lubaczów.

Opracował: Janusz Mazur – Muzeum Kresów w Lubaczowie

5.2. Charakterystyka zabytków nieruchomych Gminy Lubaczów.

Omówienie zabytków nieruchomych gminy Lubaczów podzielono na dwie części. W części pierwszej omówiono zabytki nieruchome objęte prawnymi formami ochrony określonymi w *Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* do jakich należą: uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego, wpis do rejestru zabytków i ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

W części drugiej omówiono zagadnienie gminnej ewidencji zabytków, do prowadzenia której na mocy wspomnianej ustawy zobligowane są samorządy gminne.

Należy również podkreślić, iż te obiekty zabytkowe, które uwzględnione są w gminnej ewidencji zabytków, a nie figurują w rejestrze zabytków lub nie bierze ich pod uwagę miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, nie są prawnie chronione.

Uwzględnienie ich wyłącznie w ewidencji ma charakter informacyjny, pomocny przy określaniu i ocenianiu zasobu obiektów zabytkowych na określonym terytorium oraz przy opracowywaniu programów opieki nad zabytkami.

Przed przystąpieniem do omówienia podstawowych form ochrony obiektów zabytkowych należy także zaznaczyć, iż na terenie Gminy Lubaczów nie występują obiekty wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego UNESCO, nie ma też zabytków, które byłyby uznane za Pomnik Historii.

5.2.1. Zabytki nieruchome objęte prawnymi formami ochrony.

a) Park kulturowy

Park kulturowy to nowa forma ochrony zabytków, wprowadzona na mocy *Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*. Park kulturowy powołuje mocą uchwały, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, rada gminy (lub rady gmin, jeśli obszar parku znajduje się na terenie kilku gmin). Utworzenie parku kulturowego ma na celu ochronę krajobrazu kulturowego oraz zachowanie wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Do chwili obecnej na terenie Gminy Lubaczów nie został utworzony żaden park kulturowy.

b) Rejestr zabytków

Rejestr zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Dla województwa podkarpackiego jest nim Podkarpacki Wojewódzki Konserwator Zabytków, mający swą siedzibę w Przemyśle. Wpis do rejestru odbywa się na mocy decyzji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, wydanej z urzędu lub na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub posiadacza wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. W tym samym trybie do rejestru może być też wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru oraz nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku.

Wedle stanu na koniec 2022 r. na terenie Gminy Lubaczów znajdują się następujące obiekty i zespoły obiektów wpisane do rejestru zabytków:

Lp.	Obręb/obiekt	Lokalizacja	Nr wpisu do rejestru	Chronologia	Data wpisu do rejestru zabytków	Własność
	Basznia Dolna					
1	Cmentarz greckokatolicki	dz. nr 1273	363	2 poł. XIX w.	23.06.1994	Gmina Lubaczów
2	Dawna rządcówka w zespole folwarcznym, ob. dom mieszk. nr 12	os. Sportowe 12/2	413	XIX/XX w.	08.04.2010	Prywatna
3	Murowana kapliczka przydrożna	dz. 1164/3	1523	pocz. XIX w.	28.02.2018	Gmina Lubaczów
4	Budynek plebanii	ul. Mierzwy 1	1544	1941, 1960	15.06.2018	Parafia w Baszni Dolnej
	Dąbków					
5	Cmentarz ewangelicki wraz pomnikami nagrobnymi i starodrzewem	dz. nr 221	1595	poł. XIX w.	15.02.2019	Gmina Lubaczów
	Krowica Sama					
6	Cmentarz greckokatolicki ob. komunalny	dz. nr 496	383	2 poł. XIX-1 poł. XX w.	13.07.1994	Gmina Lubaczów

7	Cmentarz greckokatolicki ob. komunalny	dz. nr 171 i 172	385	XIX-XX w.	13.07.1994	Gmina Lubaczów
8	Drewniany kościół rzymskokatolicki p.w. Przemienienia Pańskiego	dz. nr 805	400	1932-33	16.02.2010	Parafia w Krowicy Samej
9	Cerkiew p.w. św. Michała (<i>nie istnieje</i>)	dz. nr 478	355	1870	21.05.1990	Gmina Lubaczów
10	Pozostałości parku dworskiego	dz. nr 318/1 i 318/2	390	XVIII-pocz. XX w.	16.12.2009	Gmina Lubaczów
	Lisie Jamy					
11	Cmentarz epidemiczny	dz. nr 417	1677	pocz. XX w.	21.06.1994	Gmina Lubaczów
12	Drewniana stodoła w zagrodzie nr 91	ul. Wspólna 91	1640	pocz. XX	25.11.2019	Gmina Lubaczów
	Opaka					
13	Cerkiew grecko-kat. p.w. Świątyni Bogarodzicy. (<i>nie istnieje</i>) Dzwonnica. Cmentarz	dz. nr 428	315	XVII, 1890	29.11.1989	Gmina Lubaczów
	Podlesie					
14	Cmentarz ewangelicki	dz. nr 208	1679	1 pol. XIX w.	17.06.1994	Gmina Lubaczów
15	Budynek dawnej plebani ewangelickiej	dz. nr 90	341	1856	18.03.2009	Gmina Lubaczów
	Sieniawka					
16	Cmentarz obrządku wschodniego	dz. nr 94 i 95	1534	pol. XIX w.	23.04.2018	Nadleśnictwo Lubaczów
17	Gorzelnia w Hucie Kryształowej	dz. nr 17/22	816	pocz. XX w.	28.09.1995	Prywatna
18	Aleja lipowa w Hucie Kryształowej	dz. 51	1760	kon. XVIII w.	23.09.2022	Gmina Lubaczów
	Szczutków					
19	Cmentarz greckokatolicki ob. parafialny	dz. nr 70	1582	pol. XIX w.	24.06.1994	Parafia w Łukawcu
20	Zespół cerkiewny w Szczutkowie obejmujący - dawna cerkiew gr.-kat. p.w. św. Dymitra, obecnie filialny kościół rzym-kat. p.w. św. Wawrzyńca -dzwonnica	dz. nr 71	275	1904 przed 1825, 1895, 1903	02.06.2008	Parafia w Łukawcu
	Załuże					
21	Cmentarz Komunalny	dz. nr 162	672	pol. XIX w.	13.06.1994	Gmina Lubaczów

c) Ochrona ustalona w planach zagospodarowania przestrzennego

Zgodnie z zapisami ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym - kształtowanie i prowadzenie polityki przestrzennej na terenie gminy, w tym uchwalanie studium uwarunkowań kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego należy do zadań własnych gminy. Przedmiotem opracowań są m.in. ustalenia dotyczące zasad zabudowy i zagospodarowania terenów podlegających prawnej ochronie konserwatorskiej, warunki ochrony obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków, ochrony ekspozycji obiektów zabytkowych oraz stanowisk archeologicznych.

W ostatnich latach 2011 – 2018 we wszystkich uchwalonych dokumentach planistycznych gm. Lubaczów, które obejmowały swym zakresem jakąkolwiek formę ochrony zabytków uwzględnione zostały odpowiednie zapisy dotyczące ochrony konserwatorskiej, tj:

a) uchwała Nr VII/58/2011 Rady Gminy Lubaczów z dnia 30 marca 2011 r. w sprawie Zmiany Nr 3/2011 Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Lubaczów. W/w zmiana Studium ustaliła zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków dla obszarów w obrębie ewidencyjnym Sieniawka i Podlesie poprzez następujące zapisy: *“W zakresie zasad ochrony środowiska i jego zasobów, ochrony przyrody, zabytków i krajobrazu kulturowego:*

a) utrzymanie istniejących kompleksów leśnych,

b) utrzymanie w formie naturalnej istniejącego, beżimiennego cieku wodnego i jego dopływu - występujących w zachodniej części obszaru, (...).

c) prowadzenie robót górniczych na terenie stanowisk archeologicznych w trybie określonym przepisami odrębnymi”,

b) uchwała Nr XXVII/264/2012 Rady Gminy Lubaczów z dnia 30 listopada 2012 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego „CMENTARZ BASZNIA DOLNA - POSZERZENIE”. W/w MPZP ustalił zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków dla istniejącego cmentarza greko-katolickiego wpisanego do rejestru zabytków poprzez następujące zapisy:

“1. Teren oznaczony na rysunku planu symbolem ZCz przeznacza się dla nieczynnego cmentarza greko-katolickiego.

2. Zasady zagospodarowania terenu:

1) zakazuje się wprowadzania zmian w istniejącym układzie alejek cmentarnych i kwater grzebalnych,

2) na terenie cmentarza dopuszcza się wyłącznie:

a) remonty - przebudowę ogrodzenia cmentarza,

b) modernizację nawierzchni alejek cmentarnych,

c) konserwację istniejących nagrobków i mogił ziemnych - z zakazem zmiany wystroju plastycznego nagrobków na współczesny,

d) konserwację starodrzewia i uzupełniające nasadzenia zieleni,

3. Skomunikowanie terenu – z ogólnie dostępnej drogi wewnętrznej KDW”,

- c) uchwała Nr XXXIII/333/2013 Rady Gminy Lubaczów z dnia 23 maja 2012 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego „CMENTARZ ZAŁUŻE - POSZERZENIE”. W/w MPZP ustalił zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków dla istniejącego cmentarza komunalnego (cz. wch.) wpisanego do rejestru zabytków poprzez następujące zapisy:

“2. Zasady zagospodarowania i zabudowy terenu:

1) na terenie oznaczonym symbolem 1ZC:

a) utrzymuje się istniejący układ przestrzenny kwater grzebalnych i alejek cmentarnych,

b) dopuszcza się:

- modernizację nawierzchni alejek cmentarnych,

- remonty-przebudowy istniejących grobów wszystkich typów - z wyjątkiem nagrobków o walorach zabytkowych,

- konserwację nagrobków o walorach zabytkowych,

- nowe nasadzenia zieleni niskiej i średnionysokiej”,

- d) uchwała Nr XXXV/363/2013 Rady Gminy Lubaczów z dnia 14 sierpnia 2013 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego „KOPALNIA SIARKI – I ETAP”. W/w MPZP ustalił zasady ochrony występujących na terenie planu stanowisk archeologicznych poprzez następujące zapisy:

“Przy zagospodarowaniu terenów objętych planem należy uwzględnić prowadzenie robót górniczych na terenie stanowisk archeologicznych w trybie określonym przepisami odrębnymi”,

- e) uchwała Nr XII/105/2015 Rady Gminy Lubaczów z dnia 30 października 2015 r. w sprawie uchwalenia Zmiany Nr 1/2014 Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Lubaczów. W/w zmiana Studium ustaliła zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków dla obszarów w miejscowości Lisie Jamy oraz Szczutków poprzez następujące zapisy:

„Dla terenu stanowisk archeologicznych obowiązują przepisy ustawy z dnia 23 lipca o ochronie zabytków i pieczę nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.),

1. Na części terenu objętego zmianą studium w obrębie miejscowości Lisie Jamy występuje stanowisko archeologiczne Nr 2/AZP101-87/29 wpisane do rejestru zabytków pod numerem A-596/717.

2. Na części terenu objętego zmianą studium w obrębie miejscowości Szczutków występuje stanowisko archeologiczne Nr 8/AZP102- 87/2”,

- f) uchwała Nr XLIII/395/2017 Rady Gminy Lubaczów z dnia 28 listopada 2017 r. w sprawie Zmiany Nr 1/2015 studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Lubaczów. W/w zmiana Studium ustaliła zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków dla obszaru w miejscowości Dąbków poprzez następujące zapisy:

„Tereny przeznaczone na pochówek, obejmują istniejące cmentarze, nowe cmentarze oraz rezerwy terenowe dla ich powiększania. W obrębie tych terenów znajduje się dawny cmentarz ewangelicki w miejscowości Dąbków, gdzie

zakazuje się nowych pochówków, oraz którego teren należy wydzielić liniami rozgraniczającymi w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego”,

g) uchwała Nr XLIII/394/2017 Rady Gminy Lubaczów z dnia 28 listopada 2017 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru „SZCZUTKÓW – PREWEDY”. W/w MPZP ustalił zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków dla obszaru w miejscowości Szczutków poprzez następujące zapisy:

„W obszarze planu znajduje się stanowisko archeologiczne nr 8/ AZP102-87/2, dla którego obowiązują zasady ochrony określone w przepisach odrębnych dotyczących ochrony zabytków”,

h) uchwała Nr XLII/500/2018 Rady Gminy Lubaczów z dnia 1 sierpnia r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru „LISIE JAMY 2011”. W/w MPZP ustalił zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków dla obszaru w miejscowości Lisie Jamy poprzez następujące zapisy:

„§ 8. W obszarze planu znajduje się część stanowiska archeologicznego 2/ AZP101-87/29 wpisanego do rejestru zabytków pod numerem A-596, dla którego obowiązują zasady ochrony określone w przepisach odrębnych dotyczących ochrony zabytków”.

i) uchwała Nr XXX/310/2021 Rady Gminy Lubaczów z dnia 28 maja 2021 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru “CMENTARZ DĄBKÓW”. W/w MPZP ustalił zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków dla obszaru w miejscowości Dąbków poprzez następujące zapisy:

„§ 7. W obszarze planu znajduje się obszar wpisany do rejestru zabytków, pod numerem rejestru A-1595: cmentarz ewangelicki wraz z pomnikami nagrobnymi i starodrzewem. Dla cmentarza, o którym mowa w zdaniu poprzedzającym, obowiązują zasady ochrony określone w przepisach odrębnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

j) uchwała Nr XXXIII/333/2021 Rady Gminy Lubaczów z dnia 28 lipca 2021 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego “OPAKA 2018”. W/w MPZP ustalił zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków dla obszaru w miejscowości Opaka poprzez następujące zapisy:

§ 10. W obszarze planu znajduje się murowana kapliczka z końca XIX w. ujęta w gminnej ewidencji zabytków, dla której ustala się nakaz zachowania jej gabarytu i materiałów z jakich jest wykonana oraz dopuszczają się prowadzenia prac restauratorskich i innych robót budowlanych zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Na terenach, na których brak jest obowiązującego miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego ustalenie przeznaczenia terenu następuje w drodze decyzji o warunkach zabudowy oraz decyzji o lokalizacji inwestycji celu publicznego. Wójt Gminy Lubaczów w trybie art. 53 ust. 4 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 503 z późn. zm.) wszystkie projekty decyzje o warunkach zabudowy oraz decyzji o lokalizacji inwestycji celu publicznego dla obiektów podlegających ochronie konserwatorskiej przesyła

do uzgodnienia z Podkarpackim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Przemyślu, który w drodze postanowienia uzgadnia przedmiotowe projekty decyzji.

5.2.2. Gminna ewidencja zabytków Gminy Lubaczów.

Ewidencja obejmuje zabytki znajdujące się na terenie Gminy Lubaczów. Zawiera obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa podkarpackiego oraz obiekty znajdujące się na kartach adresowych GEZ (nie figurujące w rejestrze). Ewidencja ta jest podstawą do sporządzenia *Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Lubaczów*.

Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków należy do obowiązków Wójta Gminy. Ewidencję tę prowadzi się w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy (Art.22.p.4 *Ustawy o ochronie zabytków*).

Wykaz obiektów objętych gminną ewidencją zabytków na terenie Gminy Lubaczów dołączony został do niniejszego opracowania w formie *Załącznika Nr 1*.

5.3. Charakterystyka zabytków ruchomych Gminy Lubaczów.

a) wpisane do rejestru zabytków

Rejestr zabytków ruchomych prowadzony jest (podobnie jak rejestr zabytków nieruchomych) przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego.

Na terenie gminy Lubaczów znajdują się następujące zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków na mocy decyzji w sprawie wpisania dobra kultury do rejestru zabytków:

A. Wyposażenie obecnego kościoła filialnego p.w. Świętego Wawrzyńca w Szczutkowie – dawnej cerkwi p.w. Świętego Dymitra, wpisane do rejestru pod numerem B – 335 (decyzja UOZ-2-4141/25/2010 z dnia 10.03.2010 r.):

1. **Ikona Świętego Wawrzyńca** – 2 połowa XVIII wieku, wymiary: 240 x 125 cm, tempera na desce, techniki pozłotnicze.
2. **Uzaki** – 2 sztuki, początek XIX wieku, wymiary 160 x 35 cm, drewno, techniki pozłotnicze, techniki snycerskie.
3. **Mensa** – przełom XIX/XX wieku, wymiary: 195 x 84 x 100 cm, drewno polichromowane, techniki snycerskie, techniki pozłotnicze.
4. **Ołtarz p.w. Świętego Mikołaja** – początek XX wieku, wymiary: retabulum 300 x 230 45 cm, mensa 100 x 215 x 108 cm, drewno polichromowane, techniki snycerskie, techniki pozłotnicze.

- a. **Obraz Świętego Mikołaja** – początek XX wieku, wymiary: 132 x 108 cm, deska, technika olejna, techniki pozłotnicze, techniki snycerskie.
5. **Tabernakulum** – połowa XIX wieku, wymiary: 48 x 45 x 35 cm, drewno polichromowane, techniki snycerskie, techniki pozłotnicze.
6. **Ołtarz p.w. Matki Bożej** – przełom XIX/XX wieku, wymiary: retabulum 300 x 230 x 45 cm, mensa: 98 x 190 x 85 cm, drewno polichromowane, techniki snycerskie, techniki pozłotnicze.
- a. **Obraz Matki Bożej** – początek XX wieku, wymiary: 120 x 98 cm, deska, technika olejna, techniki pozłotnicze, techniki snycerskie.
7. **Tabernakulum** – początek XX wieku, wymiary: 43 x 37 x 22 cm, drewno, techniki snycerskie, techniki pozłotnicze.
8. **Feretron: Matka Boża z Dzieciątkiem i Święty Mikołaj** – 2 połowa XIX wieku, wymiary: obudowa 110 x 72 x 8 cm, obrazy 72 x 55 cm, drewno, technika olejna, techniki snycerskie, techniki pozłotnicze.
9. **Feretron: Święty Dymitr i Matka Boża z Dzieciątkiem** – 2 połowa XIX wieku, wymiary: obudowa 136 x 98 x 7 cm, obrazy 94 x 67 cm, drewno polichromowane, tempera.
10. **Feretron: Matka Boża z Dzieciątkiem i Chrzest Chrystusa** – 2 połowa XVIII wieku, wymiary: 120 x 85 x 8 cm, obrazy 66 x 56 cm, drewno techniki snycerskie, technika olejna, techniki pozłotnicze.
11. **Krzyż z ikonostasu** – 2 połowa XVII wieku, wymiary: 118 x 92 cm, drewno polichromowane, tempera. Ciało Chrystusa rozpięte na krzyżu. Głowa w koronie cierniowej zwieszona w dół na prawo. Przebite stopy, dłonie i bok obficie krwawią.
12. **Ambona** – 1 połowa XX wieku, wymiary: ok. 410 x 200 x 110 cm, drewno, techniki snycerskie, techniki pozłotnicze. Ambona złożona z podwieszonego wielobocznego kosza i odpowiadającego mu baldachimu z krzyżem, zaplecka oraz schodów z tralkową balustradą.
13. **Obraz Święty Jan Ewangelista** – przełom XIX i XX wieku, wymiary 140 x 100 cm, płótno, technika olejna. Obraz w kształcie stojącego prostokąta z przedstawieniem młodego mężczyzny w postawie stojącej piszącego piórem w otwartej księdze. Po jego lewej stronie orzeł.
14. **Obraz Święty Marek Ewangelista** – przełom XIX i XX wieku, wymiary: 140 x 100, płótno, technika olejna. Obraz w kształcie stojącego prostokąta z całopostaciowym przedstawieniem mężczyzny z lwem. Mężczyzna z piórem w prawej dłoni pochyla się nad otwartą księgą podtrzymywaną prawą dłonią.
15. **Obraz Święty Łukasz Ewangelista** – przełom XIX i XX wieku, wymiary 140 x 100, płótno, technika olejna. Obraz w kształcie stojącego prostokąta z całopostaciowym przedstawieniem czytającego mężczyzny. Po jego prawej stronie klęczący anioł.
16. **Obraz Święty Mateusz Ewangelista** – przełom XIX i XX wieku, wymiary: 140 x 100 cm, płótno, technika olejna. Obraz w kształcie stojącego prostokąta z całopostaciowym ujęciem

mężczyzny z bykiem. Twarz ujęta z półprofilu, tułów frontalnie. W prawej ręce pióro, w lewej zamknięta księga.

17. **Obraz Matka Boża Opieki** – początek XX wieku, wymiary: 93 x 61 cm, blacha cynkowa, technika olejna. Obraz w kształcie stojącego prostokąta. Scena wielopostaciowa o dwudzielnej kompozycji. U góry w obłokach Matka Boża o rozłożonych szeroko ramionach podtrzymuje welon opieki. U dołu, we wnętrzu świątyni, postaci rozmieszczone w dwóch grupach po bokach młodzieńca przedstawionego w centrum na postumencie.
18. **Obraz Jozafat Kuncewicz** – 1 połowa XX wieku, wymiary: 195 x 100 cm, deska, technika olejna. Obraz w kształcie stojącego prostokąta z przedstawieniem mężczyzny od kolan z toporem, palmą męczeństwa i księgą. Ubrany w czerwoną szatę i ciemniejszą pelerynę, nad głową nimb. Tło zielone ze złoconymi napisami. Górą i dołem przedstawienie ujęte w pasy o identycznej szerokości, na którym po pięć pochylonych postaci w czarnych kapturach i pelerynach z parametrami liturgicznymi.
19. **Obraz Podwyższenie Krzyża Świętego** – początek XX wieku, wymiary: 111 x 80 cm, blacha cynkowa, technika olejna. Obraz w kształcie stojącego prostokąta. Scena wielopostaciowa w pomieszczeniu na tle okiennego łuku. W centrum na dwustopniowym cokole krzyż, po bokach którego młodzieniec i mężczyzna we wschodnich szatach liturgicznych.
20. **Obraz Ostatnia Wieczerza** – przełom XVIII/XIX wieku, wymiary: 160 x 125 cm, płótno, technika olejna. Scena w pomieszczeniu, wielopostaciowa z przedstawieniem Jezusa z Dwunastoma przy stole, na którym rozstawione chleb i kielichy. Rama złocona. Profilowana, naroża ujęte stylizowanym ornamentem liściastym.
21. **Obraz Święty Dymitr** – przełom XVIII/XIX wieku, wymiary: 220 x 150 cm, płótno, technika olejna, techniki pozłotnicze. Obraz w kształcie stojącego prostokąta z przedstawieniem młodego mężczyzny w postawie stojącej z włócznią i palmą męczeństwa, ujętego na tle krajobrazu. Rama z różnorodną ornamentyką: sznur, plecionka, stylizowane liście.
22. **Prestoł** – 2 połowa XVIII wieku, wymiary: ok. 540 x 265 x 175 cm, drewno, techniki snycerskie, techniki pozłotnicze. Złożony z ołtarza i baldachimu podtrzymywanego przez cztery kolumny. Ołtarz skrzyniowy ujęty pilastrami z dekoracją plicinową. We frontowej plicinie krzyż, otwarta księga oraz lilie. Kolumny o gładkich trzonach z kapitelami akantowymi. Baldachim sklepiony półkoliście, zwieńczony sygnaturką z krzyżem. Kolumny połączone łukami z ażurową dekoracją arkadkową.
23. **Krucyfiks** – 2 połowa XVIII wieku, wymiary: krzyż: 190 x 68 cm, figura Chrystusa: 60 x 60 cm drewno polichromowane. Krucyfiks o nieco zachwianych proporcjach charakterystycznych dla sztuki ludowej. Ciało Chrystusa rozpięte na krzyżu. Ramiona zbyt długie w stosunku do nóg. Mięśnie klatki piersiowej, brzucha i kończyn napięte. Głowa w koronie cierniowej przechylona na prawe ramię, oczy zamknięte.

24. **Świecznik wiszący** – 2 połowa XIX wieku, wymiary: ok. 165 x 110 cm, mosiądz, techniki odlewnicze. Świecznik wieloświecowy złożony z trzech ażurowych obręczy w formie koron, zwężających się ku górze i połączonych łańcuchami z kulami. Ramiona na świece ułożone po trzy i wygięte łukowo ku górze.

25. **Świecznik wiszący (mniejszy)** – 2 połowa XIX wieku, wymiary: ok. 75 x 70 cm, brąz, techniki odlewnicze. Świecznik w formie dwutralkowego trzonu rozczłonkowanego ozdobnymi pierścieniami. Ramiona świec esowate odchodzą od najniższego dysku. Profitki w formie otwartych lili.

B. Wyposażenie kościoła p.w. Przemienienia Pańskiego w Krowicy Samej, wpisane do rejestru pod numerem B – 859 (decyzja RDZ-II.5131.22.2017.KP z dnia 21.08.2017 r.):

1. **Obraz Matka Boża Nieustającej Pomocy** – 1901 r., olej, deska, wym. 52 x 40 cm, rama: 135 x 80 cm. Obraz w kształcie stojącego prostokąta w ażurowej ramie – stylizowana wieć roślinna. Nad głowami Matki Bożej i Jezusa nałożone kameryzowane korony.

2. **Obraz Modlitwa w Ogrójcu** – 1 poł. XX w., olej płótno, wym. 85 x 66 cm, rama: 210 x 125 cm. Obraz w kształcie stojącego prostokąta w ramie prostokątnej o kinationowym profilu, w narożach palmety.

3. **Ołtarz główny** – 1 poł. XX w., drewno, wym. 440 x 240 cm. Ołtarz przyścienny, jednoosiowy, architektoniczny, trójkondygnacyjny.

4. **Ołtarz boczny** – lata 30. XX w., drewno, wymiary: 230 x 172 cm. Na przyściennym mienie ustawione prostokątne tabernakulum, flankowane kolumnami, zwieńczone trójkątnym tympanonem.

5. **Ambona** – lata 30. XX w., drewno, wym.: 180 x 100 cm. Ambona powieszona na ścianie, zbudowana z dziesięciobocznego kosza zamkniętego stożkiem z kulą, dostępnego schodkami i baldachimem zamkniętym u góry kulą z krzyżem, dołem – regularnymi frezami.

6. **Feretron dwustronny z rzeźbami Pan Jezus/Serce Matki Bożej** – koniec XIX w., drewno polichromowane, wym. 172 x 82 cm. Feretron dwustronny, figuralny, trójpłowy.

7. **Feretron – rzeźba Matka Boża Niepokalana** – koniec XIX w., drewno polichromowane, wym. 135 x 88 cm (figura: 102 x 40 cm). Rzeźba pełnoplastyczna. Nogi feretronu wklęsło-wypukłe ozdobione odcisniętą kratką i motywem roślinnym, kula puklowana.

8. **Rzeźba Jan Nepomucen** – ok. poł. XVIII w., drewno polichromowane, wym. 120 x 60 cm. Rzeźba pełnoplastyczna.

9. **Belka tęczowa z lambrekinem** – lata 30. XX w., drewno, wym. 370 x ok. 120 cm. Belka tęczowa o wykroju wklęsło – wypukłym z krzyżem na osi. Powyżej lambrekin z podwieszonymi chwościami.

10. **Chór muzyczny wraz z balustradą** – lata 30. XX w., drewno, wym. 700 x ok. 130 cm. Chór muzyczny z ozdobną balustradą wsparty na dwóch okrągłych alupach o kanelowanych trzonach i obłych kapitelach, dostępny przez drewniane schodki. Balustrada w formie ścianki z płaskich

trójdzielnych listew ujętych górą i dołem listwą poziomą. Dekoracja zgeometryzowana w formie kwadratowych płytek i motywu trójkąta.

11. Stacje Drogi Krzyżowej – 1 pol. XX w., oleodruk, drewno, wym. 80 x 48 cm. Przedstawienia wielopostaciowe na tle krajobrazu.

C. Trak dolnonapędowy w Krowicy Samej wpisany do rejestru pod numerem B – 786 (decyzja UOZ-4.5130.81.2016 z dnia 26.07.2016 r.)

D. Nagrobki rodziny Rosnowskich, rodziny Białkowskich, rodziny Lityńskich i nagrobek Elżbiety na cmentarzu w Krowicy Samej – 2 połowa XIX i pocz. XX. wpisane do rejestru pod numerem B – 815 (decyzja RDZ-II.5131.5.2017 z dnia 24.01.2017 r.).

E. Zespół dwóch nagrobków otoczony wspólnym ogrodzeniem, l. 30 XX w.:

- **pomnik Mikołaja Nazarewicza**

- **pomnik Marii Nazariewicz**

- **ogrodzenie** (metal)

na cmentarzu komunalnym w Szczutkowie, wpisane do rejestru pod numerem B-899 (Decyzja RDZ-II.5131.13.2018.KP z dnia 26.02.2018 r.)

F. Krzyż pańszczyźniany w Baszni Dolnej, przy drodze do Lubaczowa wpisany do rejestru pod numerem B – 758 (decyzja RDZ-II.5131.14.2018 z dnia 05.04.2018 r.).

G. Kamienna figura Chrystusa Zmartwychwstałego i Matki Bożej na cokole w obrębie Sieniawka, wpisane do rejestru pod numerem B-966 (decyzja RDZ-I.5131.15.2020.MO z dnia 22.05.2020 r.).

H. Obraz – Chrystus ubiczowany wraz z ozdobnymi blachami i ramą z kościoła parafialnego w Krowicy Samej, wpisany do rejestru pod numerem B-1010 (decyzja RDZ-I.5131.26.2021.PG z dnia 02.11.2021 r.). Wśród mieszkańców parafii obraz nazywany jest także „Chrystusem boleściwym”.

I. Nagrobek Tedora Dopiry na cmentarzu greckokatolickim w Baszni Dolnej, wpisany do rejestru pod numerem B-1013 (decyzja RDZ-I.5131.39.2021.MO z dnia 15.11.2021 r.).

J. Kamienny krzyż na postumencie w Baszni Dolnej, wpisany do rejestru pod numerem B-1014 (decyzja RDZ-I.5131.40.2021.MO z dnia 22.11.2021 r.).

b) w zbiorach muzealnych

Obiekty ruchome z zakresu sztuki, etnografii, historii i archeologii z terenu Gminy Lubaczów przechowuje w swych zbiorach Muzeum Kresów w Lubaczowie oraz inne placówki na terenie całego kraju (np. Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej w Przemyśle, Muzeum Zamek w Łańcucie).

5.4. Zabytki archeologiczne

Ziemia lubaczowska przez wiele lat postrzegana była jako kraina mało atrakcyjna dla osadnictwa a przez to stała się swego rodzaju „archeologiczną białą plamą” mało interesującą dla badaczy. W ostatnich latach sytuacja ta na szczęście zaczęła się zmieniać, a wyniki prac archeologicznych w okolicach Łukawicy i Lubaczowa przeszły najśmielsze oczekiwania.

Pierwszego odkrycia archeologicznego na terenie Gminy Lubaczów dokonał w 1921 roku miejscowy nauczyciel Ludwik Tabacek, który natrafił w Młodowie-Zakąciu na cmentarzysko kurhanowe, oznaczone później jako stanowisko 1 w tej miejscowości. Przeprowadził wówczas amatorskie badania wykopaliskowe w centrum największego kopca, gdzie natrafił na warstwę spalenizny. Ludwik Tabacek gromadził również materiały z lubaczowskiego zamczyska. W 1937 roku Michał Śmieszko po jego interwencji przeprowadził w tym miejscu pierwsze profesjonalne badania archeologiczne. W 1989 roku S. Jastrzębski przeprowadził ratownicze badania na stanowisku 3 w Wólce Krowickiej. Potwierdzono tam obecność osadnictwa z neolitu i epoki brązu. Kolejne badania wykopaliskowe odbyły rok później w Łukawcu. W związku z remontem i odtworzeniem pierwotnego wyglądu cerkwi greckokatolickiej pod wezwaniem św. Dymitra Męczennika wykonano sondaże archeologiczne. Podczas prac natrafiono prawdopodobnie na kraniec osady wczesnośredniowiecznej. W drugiej połowie lat 90-tych za sprawą Agaty Pilch pracującej w Muzeum Kresów w Lubaczowie nastąpiła intensyfikacja badań archeologicznych okolicy Lubaczowa.

W 1996 roku podczas wydobywania piasku w Młodowie-Zakąciu Lesław Szpyt odkrył zbiór zabytków wchodzących w skład wyposażenia pochówku kurhanowego. Na podstawie form naczyń glinianych przypisano go kulturze środkowodnieprzańskiej. W czerwcu i lipcu 1997 roku przeprowadzono tam prace weryfikacyjne, potwierdzające istnienie w tym miejscu cmentarzyska z przełomu neolitu i wczesnej epoki brązu.

Postępująca zabudowa prawego brzegu Lubaczówki w okolicy ulicy Orzeszkowej w Lubaczowie istotnie zagroziła osadom wczesnośredniowiecznym rozlokowanym wzdłuż rzeki i związanym z lubaczowskim grodem. W czerwcu 1998 roku przeprowadzono badania ratownicze na jednej z nich. Natrafiono na szereg obiektów archeologicznych i zabytków ruchomych potwierdzających jej chronologię.

W latach 80. i na początku lat 90. ubiegłego wieku nastąpiła intensyfikacja badań powierzchniowych prowadzonych w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski. W trakcie tych prac, którymi objęta została znaczna część powiatu lubaczowskiego odkryto, bądź zweryfikowano ponad tysiąc stanowisk archeologicznych.

Ważnym stanowiskiem badanym wykopaliskowo była wielokulturowa osada oznaczona numerem 1 w Baszni Dolnej. Prace związane z budową drogi gminnej Basznia Dolna-Piaski PKP prowadzone były w latach 2004-2005. W trakcie dwóch sezonów prac ratowniczych natrafiono na zabytki ruchome i obiekty archeologiczne z kilku faz osadniczych: osadnictwa datowanego na epokę brązu związanego z kulturą trzciniecką lub grupą tarnobrzeską, wczesnośredniowiecznego (X w.) oraz nowożytnego.

Przez wiele lat, jak widać powielany był bezpodstawnie stereotyp, iż omawiany region jest tzw. „trójkątem lubaczowskim” lub jak chcieli inni jawi się jako biała plama na mapie polskiej archeologii. Powoli ten stan rzeczy zaczął się zmieniać. W październiku 2009 r. otwarto w Muzeum

Kresów w Lubaczowie wystawę czasową „Archeologia Ziemi Lubaczowskiej” prezentującą wcześniejsze i obecne odkrycia. Powstają również publikacje przybliżające archeologię i najdawniejszą historię Lubaczowa i okolic szerszemu gronu. Dzięki wszystkim tym działaniom „biała plama” powoli się wypełnia.

Na terenie gminy Lubaczów występuje 176 stanowisk archeologicznych, w tym 19 stanowisk wpisanych jest do rejestru zabytków archeologicznych, pozostałe figurują w ewidencji wojewódzkiej.

Wykaz stanowisk archeologicznych na terenie Gminy Lubaczów wpisanych do rejestru zabytków archeologicznych Województwa Podkarpackiego obejmuje *Załącznik Nr 2*.

Wykaz kart ewidencji stanowisk archeologicznych na terenie Gminy Lubaczów wpisanych do ewidencji zabytków archeolog. Województwa Podkarpackiego obejmuje *Załącznik Nr 3*.

5.5. Miejsca pamięci narodowej

W zakresie przestrzeni kulturowej wchodzi również miejsca pamięci narodowej występujące na terenie gm. Lubaczów. Należą do nich:

Lp	Miejscowość	Lokalizacja	Nazwa	Uwagi
1	Basznia Dolna	dz. nr 809	Pomnik Marszałka Józefa Piłsudskiego	Upamiętnienie 100-nej rocznicy odzyskania niepodległości
2	Basznia Dolna	Kościół Rzymsko-Katolicki	Tablica pamiątkowa	Mieszkańcy Gminy Lubaczów wywiezieni na Syberię w 1940 r.
3	Dąbków	dz. nr 201	Obelisk upamiętniający	Gen. Stanisław Dąbek. Ofiary UPA i II wojny światowej.
4	Dąbków	dz. nr 201	Krzyż upamiętniający	Ofiary walk 1918r
5	Dąbrowa	Kościół Rzymsko-Katolicki	Tablica upamiętniająca	Mieszkańcy wsi Dąbrowa (Kornagi) - ofiary ukraińskich nacjonalistów z okresu II wojny światowej
6	Krowica Sama	dz. nr 671	Pomnik upamiętniający	Ofiary UPA i II wojny Światowej
7	Mokrzyca	dz. nr 10/2	Pomnik upamiętniający Miejsce Zagłady Ludności Żydowskiej w 1943 r. na tzw. Polu Plebańskim	Ofiary holocaustu
8	Opaka	dz. nr 377	Krzyż upamiętniający	Odzyskanie Niepodległości
9	Podlesie	Kościół Rzymsko-Katolicki	Tablica upamiętniająca	Ofiary UPA
10	Podlesie	dz. nr 219/3	Krzyż upamiętniający + tablica	10-lecie Odzyskania Niepodległości
11	Wólka Krowicka	Kościół Rzymsko-Katolicki	Tablica upamiętniająca	Ofiary UPA I II wojny światowej

12	Wólka Krowicka	Kościół Rzymsko-Katolicki	Tablica upamiętniająca	Ofiary UPA
13	Załuże	dz. nr 331	Pomnik upamiętniający	10-lecie Odzyskania Niepodległości
14	Załuże	Czarne dz. nr 585/3	Krzyż upamiętniający	Ofiary II wojny światowej
15	Załuże	Kościół Rzymsko-Katolicki	Tablica upamiętniająca	Ofiary II wojny światowej

5.6. Pomniki przyrody wpisane do rejestru wojewódzkiego.

W zakresie przestrzeni kulturowej do obszarów o wyjątkowych cechach przyrodniczych należą również pomniki przyrody zlokalizowane na terenie gm. Lubaczów, które wpisane zostały do rejestru województwa. Należą do nich:

Lp	Miejscowość	Nazwa	Nr uchwały	Nr działki	Właściciel	Opis
1.	Huta Kryształowa	Park przy nieistniejącym dworcu Andruszewskich	XLII/420/2010 z dnia 25.02.2010	52/7	Nadleśnictwo Lubaczów	5 drzew gatunku: 1 modrzew europejski Larix decidua Mill., 3 sosny wejmutki Pinus strobus L., 1 dąb szypulkowy Quercus rober L.
2.	Huta Kryształowa	Jar śródpolny	XLII/420/2010 z dnia 25.02.2010	52/3	Nadleśnictwo Lubaczów	13 drzew gatunku dąb szypulkowy Quercus rober L.
3.	Huta Kryształowa	Aleja lipowa	X/105/2011 z dnia 17.06.2011	51	Gmina Lubaczów	62 drzewa gatunku lipa drobnolistna Tilia cordata
4.	Krowica Sama	Były park podworski, ob. plac szkolny	XLII/421/2010 z dnia 25.02.2010	320	Gmina Lubaczów	4 drzewa gatunku dąb szypulkowy Quercus rober L.
5.	Podlesie	Cmentarz ewangelicki	XXIX/292/2013 z dnia 01.02.2013	208	Gmina Lubaczów	22 drzewa gatunku lipa drobnolistna Tilia cordata
6.	Krowica Sama		XXXVII/336/2017 z dnia 28.06.2017	321/2	Gmina Lubaczów	49 drzew gatunków dąb szypulkowy, klon pospolity, lipa drobnolistna, klon polny

7.	Opaka	Rezerwat Kamienne	XXXVII/338/20 17 z dnia 28.06.2017	671, 670/3	Własność prywatna	8 drzew gatunku dąb szypułkowy Quercus rober L.
8.	Budomierz		Rozp. Wojewody Podkarpackiego Podka.03.55.1119 z dnia 16.06.2003	510	Nadleśnictwo Lubaczów	

III. CELE, PRIORYTETY I ZADANIA PRZEWIDZIANE DO REALIZACJI W RAMACH GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY LUBACZÓW NA LATA 2023 – 2026.

Warunkiem niezbędnym do realizacji zadań zapisanych w *Programie* jest przede wszystkim **zespolecie i koordynacja form i metod ochrony dziedzictwa kulturowego**.

Można je osiągnąć poprzez:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania gminy,
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej w planach rozwoju gminy,
- uwzględnianie – w studiach uwarunkowań i planach zagospodarowania przestrzennego – problematyki form zabudowy tradycyjnej oraz egzekwowanie nawiązywania w nowych budynkach do lokalnych form i materiałów;
- uwzględnianie – w planach zagospodarowania przestrzennego – ochrony krajobrazu naturalnego związanego przestrzennie z założeniami urbanistycznymi i architektonicznymi.

Do priorytetów Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Lubaczów zaliczyć należy:

- zachowanie dziedzictwa kulturowego,
- kształtowanie świadomości mieszkańców gminy dotyczącej walorów historycznej przestrzeni i potrzeby zachowania dziedzictwa kulturowego,
- kształtowanie ładu przestrzennego,
- utrwalanie tożsamości społeczności lokalnej,
- wykorzystanie zasobów kulturowy dla rozwoju turystyki.

Osiągnięcie priorytetowych celów jest możliwe poprzez podjęcie następujących działań:

- zahamowanie procesu degradacji wartościowych obiektów i dążenie do poprawy stanu zachowania dziedzictwa,
- dążenie do zagospodarowania zabytkowych obiektów na cele kulturalne, edukacyjne lub turystyczne,

- uwzględnianie problemów ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych i planistycznych gminy,
- wykorzystanie środków finansowych pochodzących z funduszy unijnych, rządowych, samorządowych oraz prywatnych na zadania związane z poprawą stanu dziedzictwa kulturowego,
- propagowanie dobrych przykładów zagospodarowania i użytkowania obiektów stanowiących dziedzictwo kulturowe,
- wspieranie inicjatyw na rzecz popularyzacji wiedzy o zabytkach oraz ochrony i opieki nad obiektami zabytkowymi,
- prezentację i kultywowanie lokalnych tradycji i obrzędów związanych z kulturą ludową,
- zwiększanie wiedzy o zasobach archeologicznych.

Cele i priorytety Programu będą realizowane poprzez następujące zadania:

- wspieranie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych,
- wspieranie działań na rzecz pozyskiwania środków zewnętrznych na rewaloryzację obiektów zabytkowych,
- prowadzenie prac remontowych i konserwacyjnych przy zabytkach stanowiących własność gminy Lubaczów,
- dążenie do wykorzystania niezagospodarowanych obiektów zabytkowych dla celów turystycznych, edukacyjnych, związanych z kulturą,
- bieżąca aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków oraz gromadzenie informacji i dokumentacji dotyczącej znajdujących się w niej obiektów,
- udzielanie wsparcia finansowego zespołom podtrzymującym tradycje niematerialne (kultywującym dawne zwyczaje, obrzędy, przyśpiewki, stroje),
- wprowadzanie zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, w tym obiektów wpisanych do ewidencji, do dokumentów planistycznych, w szczególności do planów miejscowych,
- prowadzenie bieżących prac konserwatorskich, pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających przy kapliczkach przydrożnych,
- rozbudowanie informacji o zasobach kulturowych znajdujących się na stronach internetowych gminy o dane dotyczące obiektów znajdujących się w ewidencji,
- wydawanie lub wspieranie publikacji w formie broszur, ulotek, folderów, stron internetowych, filmów związanych z dziedzictwem kulturowym gminy,
- włączenie edukacji historycznej o obiektach zabytkowych i dziedzictwie niematerialnym do form pracy z dziećmi i młodzieżą (konkursy, imprezy, przeglądy),
- organizacja szkoleń związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego, w tym skierowanych do właścicieli obiektów zabytkowych,

- organizacja konkursów, imprez, przeglądów związanych z kultywowaniem lokalnych tradycji.

W tym miejscu należy wspomnieć o najważniejszych działaniach, które w ostatnich latach obowiązywania *Programu* zostały zrealizowane celem zachowania dziedzictwa kulturowego na terenie Gminy Lubaczów. Cele i priorytety Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Lubaczów w latach 2019 – 2022 były realizowane m.in.: poprzez następujące działania:

- bieżącą aktualizację Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Lubaczów oraz gromadzenie informacji i dokumentacji dotyczącej znajdujących się w niej obiektów. W latach 2019 – 2022 Gminna Ewidencja Zabytków podlegała kilku aktualizacjom, mającym na celu wyłączenie i włączenie nowych obiektów do GEZ po wcześniejszym uzyskaniu akceptacji Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Przemyślu na wprowadzanie w/w zmian.
- złożenie nowych wniosków o wpisy do rejestru zabytków nieruchomych i ruchomych Województwa Podkarpackiego. W latach 2019 – 2022 zasób rejestru zabytków nieruchomych został powiększony o zabytki nieruchome: 1) cmentarz ewangelicki położony na działce nr 221 obręb Dąbków, założony w połowie XIX wieku, pod nr rej. A-1595, 2) drewniana stodoła w zagrodzie nr 91, ul. Wspólna 91, Lisie Jamy z pocz. XX wieku, pod nr rej. A-1640, 3) aleja lipowa w Hucie Kryształowej, położona na działce nr 51, obręb Sieniawka z końca XVIII wieku, pod nr rej. A-1760. Zasób rejestru zabytków ruchomych został powiększony o następujące zabytki ruchome: 1) kamienna figura Chrystusa Zmartwychwstałego i Matki Bożej na cokole tzw. „kapliczka Gudzia”, na działce ewidencyjnej nr 17/9 obręb Sieniawka z końca XIX wieku, pod nr rej. B-966, 2) obraz – Chrystus ubiczowany wraz z ozdobnymi blachami i ramą z kościoła parafialnego p.w. Przemienienia Pańskiego w Krowicy Samej z XVII wieku, pod nr rej. B-1010, 3) nagrobek Teodora Dopiry zlokalizowany na cmentarzu greckokatolickim w Baszni Dolnej na działce nr 1273, obręb Basznia Dolna z pocz. XX wieku, pod nr rej. B- 1013, 4) kamienny krzyż na postumencie, zlokalizowany na działce nr 1121, obręb Basznia Dolna kon. XIX wieku, pod nr rej. B- 1014.
- wprowadzanie zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego (w tym obiektów wpisanych do ewidencji) do dokumentów planistycznych Gminy Lubaczów:
Zgodnie z zapisami ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym - kształtowanie i prowadzenie polityki przestrzennej na terenie gminy, w tym uchwalanie studium uwarunkowań kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego należą do zadań własnych gminy. Przedmiotem opracowań są m.in. ustalenia dotyczące zasad zabudowy i zagospodarowania terenów podlegających prawnej ochronie konserwatorskiej, warunki ochrony obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków, ochrony ekspozycji obiektów zabytkowych oraz stanowisk archeologicznych. Szczegółowy opis przyjętych przez Radę Gminy Lubaczów aktów

planistycznych zawierających odpowiednie zapisy w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego zawiera pkt 5.2.1. niniejszego *Programu*.

- wspieranie i prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych.

W okresie 2019 – 2022 zrealizowano następujące prace przy obiektach zabytkowych:

- a) prace remontowo – budowlane przy drewnianym kościele rzym. – kat. p. w. Przemienienia Pańskiego w miejscowości Krowica Sama. Wykonano: montaż systemu sygnalizacji pożarowej, zabezpieczenie elewacji preparatami impregnacyjnymi,
- b) prace remontowo-konserwatorskie nagrobków na cmentarzu obrządku wschodniego w Sieniawce (szt 27),
- c) prace remontowo-konserwatorskie nagrobków na cmentarzu ewangelickim w Dąbkowie (szt 20),
- d) prace konserwatorskie kamiennej figury Chrystusa Zmartwychwstałego i Matki Bożej na cokole,
- e) prace konserwatorskie krzyża pańszczyźnianego w Basznii Dolnej,
- f) prace remontowo-konserwatorskie murowanej kapliczki przydrożnej w Basznii Dolnej,
- g) pełna konserwacja techniczna i estetyczna ołtarza Matki Boskiej z Dzieciątkiem w kościele filialnym p.w. św. Wawrzyńca w Szczutkowie
- h) pełna konserwacja techniczna i estetyczna ołtarza z obrazem św. Mikołaja w kościele filialnym p.w. św. Wawrzyńca w Szczutkowie
- i) przy udziale dotacji Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz środków z budżetu gminy zakończono prace konserwatorskie nagrobków Mikołaja i Marii Nazarewiczów na cmentarzu w Szczutkowie,
- j) wykonano prace pielęgnacyjne drzewostanu w parku w Krowicy Samej wpisanego do rejestru zabytków pod numerem rejestru A-390 – usuwanie jemioli pospolitej,
- k) na bieżąco wykonywano prace porządkowe mające na celu utrzymanie istniejących cerkwi w Baszni Dolnej, Krowicy Samej, Opacie i Załużu.

- wspieranie działań na rzecz pozyskiwania środków zewnętrznych na prace remontowo – konserwatorskie przy obiektach zabytkowych, dążenie do wykorzystania niezagospodarowanych obiektów zabytkowych dla celów turystycznych, edukacyjnych, związanych z kulturą:

W 2016 r. Gmina Lubaczów nieodpłatnie przejęła od PKP S. A. prawa użytkowania wieczystego gruntów oraz prawa własności budynków ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków na działkach o nr ewid. gruntów 128/3, 128/4, 128/5, 128/6 w miejscowości Basznia Dolna oraz 731/2 w miejscowości Tymce.

W latach 2020 – 2022 dworce kolejowe zostały przebudowane na galerię kolejnictwa wraz z zagospodarowaniem otoczenia i na zaplecze socjalno-sanitarne związane z obsługą obserwatorium astronomicznego które powstało na bazie istniejącej wieży ciśnień w Tymcach. Zabytkowa plebania w Baszni Dolnej została zaadaptowana na izbę pamięci.

W/w działania mają na celu zwiększenie atrakcyjności turystycznej regionu przy wykorzystaniu obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Lubaczów.

W ramach przewidzianych do realizacji zadań w najbliższych lata przy założeniu pozyskania zewnętrznych środków finansowych planuje się wykonać następujące prace wymienione w poniższej tabeli.

Lp.	Miejscowość	Zadania
1.	Basznia Dolna	1. Wykonanie prac konserwatorskich na cmentarzu greckokatolickim wpisanym do rejestru zabytków Województwa Podkarpackiego (wykonany został program prac konserwatorskich). 2. Wykonanie prac konserwatorskich przy nagrobku Teodora Dopiry na cmentarzu greckokatolickim. 3. Wykonanie rzeźby św. Jana Nepomucena do odrestaurowanej kapliczki przydrożnej. 4. Promocja odrestaurowanych i zrewitalizowanych budynków przejętych od PKP (galeria kolejnictwa i obserwatorium astronomiczne z zapleczem socjalnym w Tymcach), budynku byłej plebani (na izbę pamięci) z rozbudową infrastruktury turystycznej.
2.	Basznia Górna	1. Przeniesienie na teren istniejącej Kresowej Osady tradycyjnej zabudowy regionu (w tym stodoły z Lisich Jam) - na cele ekspozycji dawnego sprzętu rolniczego oraz na cele edukacyjno – kulturowe. 2. Prowadzenie działalności edukacyjno – kulturowej opartej o lokalne tradycje, zwyczaje i obrzędy oraz warsztaty rzemieślnicze (kuźnia, szklarz, stolarz, garncarz) prezentujące ginące zawody dawniej obecne w krajobrazie naszego regionu.
3.	Dąbków	1. Renowacja zabytkowych nagrobków na cmentarzu ewangelickim - kontynuacja prac.
4.	Krowica Sama	1. Wykonanie prac konserwatorskich/renowacyjnych wyposażenia kościoła p. w. Przemienienia Pańskiego wpisanego do rejestru zabytków ruchomych Województwa Podkarpackiego. 2. Wykonanie prac konserwatorskich przy nagrobkach na zabytkowym cmentarzu. 3. Budowa budynku ekspozycji dla traku mechanicznego z nieczynnego tartaku z zagospodarowaniem terenu na komunikację i miejsca parkingowe.
5.	Młodów	1. Rewitalizacja strzelnicy z przełomu XIX i XX w.

6.	Opaka	1. Renowacja zabytkowych nagrobków z kamienia bruśnieńskiego na cmentarzu przy cerkwi. 2. Wykonanie nowego ogrodzenia cerkwiska z siatki i konserwacja drewnianego, wykonanie wiaty drewnianej, konserwacja podwalin cerkwi, wykonanie schodów kamiennych.
7.	Sieniawka/Huta Kryształowa	1. Kontynuacja prac konserwatorskich przy zabytkowym cmentarzu przycerkiewnym (współpraca z Nadleśnictwem Lubaczów). 2. Przejęcie budynku d. gorzelni na własność gminy i jego rewitalizacja dla celów turystycznych. 3. Weryfikacja rozbieżności dotyczących postaci przedstawionych na zabytku ruchomym: „Kamienna figura Chrystusa Zmartwychwstałego i Matki Bożej”.
8.	Szczutków	1. Wykonanie prac konserwatorskich/renowacyjnych wyposażenia kościoła filialnego p. w. Świętego Wawrzyńca wpisanego do rejestru zabytków ruchomych Województwa Podkarpackiego.
9.	Tymce	1. Wykonanie prac konserwatorskich kapliczki.
10.	Załuże	1. Wykonanie prac konserwatorskich na cmentarzu wyznaniowym dwóch obrządków, na którym zachowało się wiele znakomitych przykładów sztuki kamieniarskiej (bruśnieńskiej)
11.	Pozostałe zadania	1. Bieżące utrzymanie istniejących cerkwisk w Baszni Dolnej, Krowicy Samej, Opacie i Załużu. 2. Kontynuacja prac konserwatorskich przy istniejącym starodrzewiu i pomnikach przyrody (w tym w m. in.: w parku w Krowicy Samej). 3. Konserwacja i stała opieka nad zabytkową kamieniarką oraz kapliczkami przydrożnymi na terenie Gminy. 4. Podtrzymywanie historycznej świadomości mieszkańców gminy (współpraca ze szkołami). 5. Wspieranie działalności zespołów ludowych i grup obrzędowych. 6. Dążenie do zachowania nieodłącznych elementów krajobrazu gminy – unikalnych przydrożnych krzyży „bruśnieńskich” i kapliczek o wartościach historycznych i kulturowych - złożenie wniosków do PWKZ w Przemyślu o wpisanie do rejestru zabytków, pozyskiwanie środków na konserwację.

IV. INSTRUMENTY WDRAŻANIA I OCENA WYNIKÓW GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Zakłada się, że zadania określone w *Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Lubaczów na lata 2023 – 2026* będą realizowane w wyniku następujących działań:

- 1) Wspólne działanie władz samorządowych z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków oraz właścicielami i posiadaczami obiektów, diecezjami, organizacjami pozarządowymi i stowarzyszeniami regionalnymi, ośrodkami naukowymi.
- 2) Działania własne władz samorządowych:
 - a) prawne – np. uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, powoływanie parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów, które winny być objęte ochroną;
 - b) finansowe – należyte utrzymywanie, wykonywanie remontów i prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy oraz dotacje, system ulg finansowych, nagrody, zachęty dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych;
 - c) programowe – realizacja projektów i programów regionalnych,
 - d) inne – działania stymulujące, promocyjne, edukacyjne itp.
- 3) Działania w ramach programów dofinansowywanych z funduszy Unii Europejskiej.

Zgodnie z *Ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Wójt Gminy ma obowiązek sporządzenia co 2 lata sprawozdania z realizacji programu, które przedstawia radzie gminy.

Ocena realizacji programu dokonana będzie na podstawie:

- liczby obiektów poddanych pracom rewaloryzacyjnym, konserwatorskim,
- zestawienia wydatków z budżetu gminy na ochronę, edukację i promocję dotyczących dziedzictwa kulturowego,
- liczby projektów związanych z edukacją kulturową,
- liczby projektów związanych z promocją obiektów zabytkowych i ochrony dziedzictwa kulturowego,
- zmiany ilości obiektów zabytkowych – wskazanie ilości obiektów rozebranych, zniszczonych, nowo wprowadzonych do ewidencji lub objętych wpisem do rejestru,
- zmiany jakości zasobów obiektów zabytkowych – wskazanie, czy stan zachowania obiektów uległ poprawie lub pogorszeniu.

V. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LUBACZÓW.

Obowiązującym wyznacznikiem sposobu finansowania opieki nad zabytkami są zasady zawarte w Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Nakładają one obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku na osobę fizyczną, lub inną jednostkę organizacyjną, w tym także na jednostki z sektora finansów publicznych, posiadające tytuł prawny do zabytku.

Zadania związane z opieką nad zabytkami mogą być finansowane m. in. z następujących źródeł:

- bezzwrotne dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków,
- dotacje na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych udzielane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- dotacje na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych udzielane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- dotacje wojewódzkie,
- dotacje powiatowe,
- dotacje gminne,
- dotacje Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji – Fundusz Kościelny,
- dotacje Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej na finansowanie ochrony środowiska i gospodarki wodnej w celu realizacji zasady zrównoważonego rozwoju i polityki ekologicznej państwa,
- środki Unii Europejskiej.

Ponieważ program jest zbiorem celów dla gminy jako terytorium administracyjnego, a nie wyłącznie dla władz samorządowych, także źródła finansowania nie odnoszą się wyłącznie do środków, którymi dysponować może samorząd. Zakłada się zatem, że źródłem finansowania zadań wskazanych do realizacji w *Programie*, będą zarówno środki, które pozostają w dyspozycji lub w zasięgu władz samorządowych, jak również inne źródła (prywatne, rządowe, itp.), tj.:

- środki własne budżetowe Gminy Lubaczów na realizację zadań własnych,
- dotacje podmiotowe dla instytucji, których organizatorem jest samorząd gminy,
- środki znajdujące się w gestii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- dotacje samorządu województwa dla jednostek samorządu terytorialnego innych szczebli na realizację zadań z zakresu kultury i sztuki,

- dotacje, granty, nagrody samorządu województwa dla podmiotów nie zaliczanych do sektora finansów publicznych,
- dochody własne instytucji kultury,
- środki Ministra Kultury w ramach programu „Promesa Ministra Kultury”,
- zaciągane przez Gminę kredyty bankowe na realizację określonych celów i inwestycji,
- dotacje i fundusze celowe rządowych i pozarządowych programów pomocowych,
- składki i zbiórki publiczne i finansowane ze środków ludności,
- fundusze krajowe i zagraniczne Unii Europejskiej,
- inne środki przewidziane prawem.

Obowiązek dbania o stan zabytków *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* nakłada na właścicieli i posiadaczy zabytków. Znaczącym wsparciem dla zadań z zakresu ochrony zabytków są także inne źródła dofinansowania, wśród których istotną rolę pełnią środki z budżetu państwa. Są to zarówno środki Generalnego Konserwatora Zabytków, jak i środki Wojewody Podkarpackiego (będące w dyspozycji Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków). W gestii Ministra Kultury znajdują się także środki specjalne, pochodzące z dochodów płynących z gier losowych, przeznaczone m.in. na promowanie i wspieranie działań na rzecz ochrony polskiego dziedzictwa narodowego.

Odnosnie obiektów sakralnych finansowanie prac związanych z remontami i pracami konserwatorskimi pokrywane jest w znacznym stopniu ze środków własnych parafii. W przypadku obiektów sakralnych stosowane jest także dofinansowanie ze środków budżetu państwa. Dodatkową możliwość wsparcia prac przy zabytkach sakralnych daje Fundusz Kościelny (funkcjonujący w ramach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji). Jednym z celów Funduszu jest dofinansowywanie remontów i konserwacji obiektów sakralnych o wartości zabytkowej, w tym podstawowe prace zabezpieczające obiekt, a w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej). Fundusz nie finansuje konserwacji ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych.

W przypadku szczególnych projektów można też pozyskać środki z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Dotyczy to dofinansowania konserwacji zabytkowych parków wpisanych do rejestru zabytków oraz dofinansowania publikacji związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego.

Ponadto istnieją także możliwości zdobywania środków finansowych ze źródeł zewnętrznych na zadania inwestycyjne i społeczne do współfinansowania z funduszy krajowych i zagranicznych Unii Europejskiej.

Środki finansowe mogą być również pozyskiwane od właścicieli zabytków oraz innych osób prywatnych.

ZAŁĄCZNIKI:

Załącznik Nr 1 - Wykaz obiektów objętych gminną ewidencją zabytków na terenie Gminy Lubaczów.

Załącznik Nr 2 - Wykaz stanowisk archeologicznych na terenie Gminy Lubaczów wpisanych do ewidencji zabytków archeologicznych Województwa Podkarpackiego.

Załącznik Nr 3 -Wykaz kart ewidencji stanowisk archeologicznych na terenie Gminy Lubaczów wpisanych do ewidencji zabytków archeologicznych Województwa Podkarpackiego.

WYKAZ OBIEKTÓW OBJĘTYCH GMINNĄ EWIDENCJĄ ZABYTKÓW NA TERENIE GMINY UBACZÓW

Lp.	Numer	Rodzaj	Obręb	Nr dz.	Adres / nr domu	Opis
1	5/1547	Budynek	Opaka	654/14	Nr 98	Dom mieszkalny
2	23/1547	Mały ob.	Lisie Jamy	354	ul. Wspólna Nr 39	Krzyż Owerka
3	25/1547	Mały ob.	Lisie Jamy	279	ul. Wspólna Nr 119	Krzyż przydrożny kamienny
4	27/1547	Budynek	Dąbków	230/3	Nr 117	Budynek mur.-drewniany
5	31/1547	Mały ob.	Dąbków	129	Nr 104	Kapliczka murowana
6	32/1547	Budynek	Dąbków	201	Nr 99	Kościół d. Ewangelicki
7	33/1547	Budynek	Dąbków	202/2	Nr 101	Budynek szkoły podstawowej - drewniany
8	35/1547	Budynek	Dąbków	140	Nr 108	Budynek drewniany
9	40/1547	Budynek	Dąbków	82	Nr 90	Budynek drewniany
10	41/1547	Budynek	Dąbków	199/1	Nr 95	Budynek drewniany
11	46/1547	Budynek	Dąbków	185	Nr 61	Budynek drewniany
12	61/1547	Mały ob.	Basznia Dolna	1164/2		Krzyż kamienny
13	63/1547	Budynek	Basznia Dolna	789	ul. Wiejska Nr 52	Budynek drewniany
14	64/1547	Budynek	Basznia Dolna	1022	ul. Wiejska Nr 59	Budynek drewniany
15	65/1547	Budynek	Basznia Dolna	381/3	ul. Sobieskiego Nr 108	Młyn wodny
16	66/1547	Mały ob.	Basznia Dolna	828	ul. Sobieskiego Nr 50	Krzyż kamienny
17	67/1547	Mały ob.	Basznia Dolna	91 pas drogowy		Krzyż metalowy i krzyż kamienny przeniesiony ze środka pola
18	71/1547	Mały ob.	Borowa Góra	362		Kapliczka
19	72/1547	Mały ob.	Borowa Góra	367/21		Kapliczka
20	73/1547	Budynek	Borowa Góra	315	Nr 95	Budynek drewniany
21	75/1547	Mały ob.	Borowa Góra	931 pas drogowy		Kapliczka- św. Antoni
22	80/1547	Mały ob.	Dąbrowa	118		Krzyż przydrożny wapienny
23	83/1547	Budynek	Dąbrowa	300	Nr 4	Budynek drewniany
24	93/1547	Mały ob.	Hurcze	61		Kapliczka drewniana
25	95/1547	Budynek	Hurcze	127/9	Nr 13	Budynek drewniany
26	98/1547	Mały ob.	Karolówka	1101/1		Kapliczka drewniana
27	100/1547	Budynek	Karolówka	1023/2	ul. Jana III Sobieskiego Nr 3	Budynek drewniany
28	102/1547	Budynek	Karolówka	1215	ul. Jana III Sobieskiego Nr 40	Budynek drewniany
29	103/1547	Mały ob.	Karolówka	1207/1	ul. Jana III Sobieskiego Nr 24	Krzyż kamienny
30	106/1547	Budynek	Krowica Lasowa	99	Nr 46	Budynek drewniany
31	107/1547	Budynek	Krowica Lasowa	256	Nr 27	Budynek drewniany
32	109/1547	Budynek	Krowica Lasowa	97	Nr 54	Budynek drewniany
33	111/1547	Mały ob.	Krowica Sama	315 pas drogowy		Kaplica św. Jana Nepomucena- drewniana

34	113/1547	Mały ob.	Krowica Hołodowska	1153 pas drogowy	Nr 93	Krzyż kamienny
35	114/1547	Budynek	Krowica Hołodowska	1180/1	Nr 75	Budynek drewniany
36	116/1547	Budynek	Krowica Hołodowska	1114	Nr 68	Budynek drewniany
37	117/1547	Budynek	Krowica Hołodowska	1118	Nr 64	Budynek drewniany
38	120/1547	Mały ob.	Krowica Sama	318/1, 318/2		Park podworski
39	122/1547	Budynek	Krowica Sama	804/10, 804/11		Pozostałości po zespole folwarcznym i gorzelni - budynek gospodarczy oraz komin gorzelni
40	125/1547	Mały ob.	Krowica Sama	964		Krzyż kamienny
41	126/1547	Mały ob.	Krowica Sama	1204/1	Nr 90	Krzyż przydrożny kamienny
42	127/1547	Mały ob.	Tymce	909		Krzyż kamienny
43	129/1547	Budynek	Młodów	785/1	ul. Szkolna Nr 9	Budynek drewniany
44	130/1547	Budynek	Basznia Górna	173/1	ul. Kolejowa	Budynek gospodarczy drewniany na osadzie kresowej (przeniesiony z Młodowa)
45	131/1547	Mały ob.	Młodów	921	ul. Floriana, naprzeciwko nr 23	Krzyż przydrożny
46	132/1547	Budynek	Młodów	794	Szkolna Nr 25	Budynek drewniany
47	133/1547	Budynek	Młodów	817/1	św. Floriana Nr 19	Budynek drewniany
48	135/1547	Budynek	Basznia Dolna	1103	ul. Mierzwy Nr 1	Kościół parafialny p.w. Św. Andrzeja Boboli
49	136/1547	Mały ob.	Basznia Dolna	1103	ul. Mierzwy Nr 2	Dzwonnica
50	137/1547	Budynek	Basznia Dolna	1103	Sobieskiego Nr 2	Dawna plebania
51	138/1547	Mały ob.	Basznia Dolna	1164/3		Kapliczka św. Jana Nepomucena
52	139/1547	Budynek	Basznia Dolna	128/3		Dworzec kolejowy i
53	140/1547	Budynek	Tymce	731/2		Wodociągowa wieża ciśnień
54	141/1547	Budynek	Basznia Dolna	666/4	Osiedle Sportowe Nr 12	Rządcówka z oficyną w zespole folwarcznym
55	142/1547	Budynek	Basznia Dolna	666/26	Osiedle Sportowe Nr 12	Budynek gospodarczy 2 w zespole folwarcznym
56	143/1547	Budynek	Basznia Dolna	666/26	Osiedle Sportowe Nr 12	Budynek gospodarczy 1 w zespole folwarcznym
57	145/1547	Budynek	Basznia Dolna	666/5, 666/6	Nr 10 i 11	Czworaki - 2 budynki w zespole folwarcznym
58	146/1547	Mały ob.	Krowica Lasowa	157		Cmentarz choleryczny krzyż kamienny
59	147/1547	Mały ob.	Basznia Dolna	1273		Cmentarz greko-kat.
60	149/1547	Mały ob.	Krowica Sama	1412/1	Nr 179	Krzyż kamienny
61	150/1547	Mały ob.	Krowica Sama	1371/2		Kapliczka św. Jana Nepomucena
62	151/1547	Budynek	Krowica Sama	805		Kościół drewniany pw. Przemienienia Pańskiego, ufundowany przez ASP w Krakowie
63	152/1547	Mały ob.	Krowica Sama	496		Cmentarz komunalny
64	154/1547	Budynek	Opaka	388	Nr 64	Budynek drewniany mieszkalny
65	155/1547	Budynek	Opaka	419	Nr 74	Budynek drewniany mieszkalny
66	156/1547	Budynek	Opaka	106	Nr 85	Budynek drewniany mieszkalny
67	158/1547	Budynek	Opaka	111	Nr 90	Budynek drewniany mieszkalny
68	159/1547	Budynek	Opaka	94	Nr 83	Budynek drewniany mieszkalny

69	160/1547	Budynek	Opaka	95	Nr 84	Budynek drewniany mieszkalny
70	161/1547	Budynek	Opaka	406/1	Nr 97	Budynek drewniany mieszkalny
71	162/1547	Budynek	Opaka	112		Budynek kuźni drewniany
72	163/1547	Budynek	Opaka	412	Nr 77a	Budynek drewniany mieszkalny - dobudowana część murowana
73	164/1547	Budynek	Opaka	402	Nr 77	Budynek drewniany mieszkalny
74	165/1547	Budynek	Opaka	413	Nr 76	Budynek drewniany mieszkalny
75	169/1547	Budynek	Opaka	380	Nr 54	Budynek drewniany mieszkalny
76	170/1547	Budynek	Opaka	379	Nr 53	Budynek drewniany mieszkalny
77	172/1547	Budynek	Opaka	378	Nr 52	Budynek drewniany stodoła
78	173/1547	Budynek	Opaka	489	Nr 1	Budynek drewniany mieszkalny
79	174/1547	Budynek	Opaka	487	Nr 2	Budynek drewniany mieszkalny
80	175/1547	Budynek	Opaka	530	Nr 4	Budynek drewniany mieszkalny
81	176/1547	Budynek	Opaka	478	Nr 6	Budynek drewniany mieszkalny
82	177/1547	Budynek	Opaka	532/1	Nr 8	Budynek drewniany mieszkalny
83	179/1547	Budynek	Opaka	462/2	Nr 23	Budynek drewniany mieszkalny
84	180/1547	Budynek	Opaka	462/1	Nr 22	Budynek drewniany mieszkalny
85	183/1547	Budynek	Opaka	446	Nr 41	Budynek drewniany mieszkalny
86	184/1547	Mały ob.	Opaka	654/54		Kapliczka murowana
87	185/1547	Mały ob.	Opaka	428		Cmentarz greko-kat.
88	186/1547	Mały ob.	Opaka	428		Brama dzwonnica
89	188/1547	Mały ob.	Młodów	212	ul. Pilipy	Krzyż kamienny
90	190/1547	Mały ob.	Lisie Jamy	190		Krzyż kam.
91	191/1547	Budynek	Wólka Krowicka	623	Nr 42	Budynek drewniany mieszkalny
92	193/1547	Mały ob.	Załuże	731 i 287/2 (droga)		Dzwonnica cerkwi greko- katolickiej pw. Bogurodzicy
93	195/1547	Budynek	Załuże	267/1	Nr 316	Budynek drewniany mieszkalny
94	197/1547	Budynek	Załuże	757/3	Nr 244	Budynek drewniany mieszkalny
95	198/1547	Mały ob.	Załuże	287/2 pas drogowy		Kapliczka murowana
96	199/1547	Budynek	Załuże	328	Nr 149	Budynek drewniany mieszkalny
97	200/1547	Budynek	Załuże	734	Nr 216	Budynek dawnej szkoły, późn. Biblioteki
98	201/1547	Budynek	Załuże	289	Nr 211	Budynek drewniany mieszkalny
99	204/1547	Budynek	Załuże	581	Nr 4	Budynek drewniany mieszkalny
100	205/1547	Budynek	Załuże	578	przysiółek Czarne Nr 1	Budynek drewniany mieszkalny
101	206/1547	Budynek	Podlesie	89	Podlesie Nr 5	Kościół poewangelicki (ob. rzym-kat.) Filia
102	207/1547	Budynek	Podlesie	90	Podlesie Nr 5	Pastorówka w zespole kościoła ewangelickiego
103	208/1547	Budynek	Podlesie	129	Nr 33	Budynek drewniany
104	209/1547	Budynek	Podlesie	131/2	Nr 35	Budynek drewniany
105	212/1547	Budynek	Podlesie	198	Nr 24	Budynek drewniany
106	213/1547	Budynek	Podlesie	199/2	Nr 22	Budynek drewniany
107	214/1547	Budynek	Podlesie	210/1	Nr 12	Budynek drewniany
108	215/1547	Mały ob.	Podlesie	208		Cmentarz ewangelicki
109	216/1547	Budynek	Szczutków	71		Cerkiew gr.-kat. Pw. Św. Dymitra - ob. Rzym-kat. Pw. Św. Wawrzyńca

110	217/1547	Budynek	Szczutków	71		Dzwonnica drewniana w zespole cerkwi św. Dymitra
111	218/1547	Mały ob.	Szczutków	70		Cmentarz parafialny przy zespole cerkwi św. Dymitra
112	219/1547	Mały ob.	Szczutków	660/3		Kapliczka murowana
113	220/1547	Budynek	Szczutków	77		Budynek d. Szkoły
114	221/1547	Budynek	Basznia Górna	173/1	Kolejowa	Kuźnia na osadzie kresowej (przeniesiona ze Szczutkowa)
115	222/1547	Mały ob.	Szczutków	393		Kapliczka
116	223/1547	Budynek	Szczutków	442	Nr 8	Budynek drewniany
117	224/1547	Budynek	Szczutków	308	Nr 17	Budynek drewniany
118	226/1547	Mały ob.	Szczutków	660/3		Drewniany krzyż z figurką ukrzyżowanego Chrystusa
119	227/1547	Mały ob.	Szczutków	305/5		Kapliczka murowana
120	229/1547	Budynek	Szczutków	127/1	Nr 25	Budynek drewniany
121	230/1547	Budynek	Szczutków	153/2, 156/2	Nr 58a	Budynek drewniany
122	231/1547	Mały ob.	Szczutków	551	Nr 71	Kapliczka murowana
123	232/1547	Budynek	Szczutków	153/1	Nr 58	Budynek drewniany
124	233/1547	Budynek	Szczutków	539	Nr 73	Budynek drewniany
125	240/1547	Mały ob.	Bałaje	496	Nr 3	Krzyż przy świetlicy
126	241/1547	Budynek	Bałaje	472/4	Nr 13	Szkoła, ob. ośrodek szkoleniowo- edukacyjny
127	242/1547	Mały ob.	Bałaje	494		Krzyż w centrum wsi
128	243/1547	Mały ob.	Bałaje	498		Krzyż pod lasem
129	244/1547	Mały ob.	Bałaje	40		Krzyż na rozstaju dróg
130	245/1547	Mały ob.	Wólka Krowicka	406	Nr 1	Krzyż Pukasa
131	246/1547	Mały ob.	Basznia Górna	1089/3		Krzyż w dąbrowie w sześciu lipach
132	247/1547	Mały ob.	Wólka Krowicka	583, 584/1		Krzyż
133	248/1547	Mały ob.	Basznia Górna	1089/7		Krzyż w dąbrowie pod lipą
134	249/1547	Mały ob.	Basznia Dolna	1163 pas drogowy, przy działce nr 1383		Krzyż kamienny za cegielnią
135	250/1547	Mały ob.	Basznia Górna	993 pas drogowy, naprzeciw nr 13		Krzyż drewniany przy głównej
136	251/1547	Mały ob.	Basznia Górna	993 pas drogowy		Krzyż kamienny przy głównej 1
137	252/1547	Mały ob.	Basznia Górna	993 pas drogowy		Krzyż kamienny przy głównej 2
138	254/1547	Mały ob.	Budomierz	486		Krzyż - mały Budomierz I
139	255/1547	Mały ob.	Budomierz	346/3 pas drogowy		Krzyż - mały Budomierz II
140	256/1547	Mały ob.	Budomierz	349	Nr 10	Kapliczka u Janiszewskich
141	257/1547	Mały ob.	Sieniawka			Krzyż kamienny
142	258/1547	Mały ob.	Sieniawka	51		Aleja lipowa
143	259/1547	Budynek	Sieniawka	17/22		Gorzelnia
144	260/1547	Mały ob.	Sieniawka			Krzyż drewniany I
145	262/1547	Mały ob.	Sieniawka	77		Krzyż drewniany II
146	263/1547	Mały ob.	Sieniawka			Figury Chrystusa zmartwychwstałego i matki bożej

147	264/1547	Budynek	Basznia Dolna	666/26	Osiedle Sportowe Nr 12	Stajnia w zespole folwarcznym
148	265/1547	Budynek	Basznia Dolna	128/5	ul. Jana III Sobieskiego Nr 95	Dworzec kolejowy II
149	266/1547	Mały ob.	Basznia Dolna	992	Szkolna	Krzyż na cerkwisku
150	267/1547	Mały ob.	Basznia Dolna	1121 pas drogowy	Nr 13	Krzyż koło ośrodka zdrowia
151	269/1547	Mały ob.	Mokrzyca	279		Krzyż przy kapliczce
152	270/1547	Mały ob.	Krowica Lasowa	110		Krzyż
153	271/1547	Mały ob.	Krowica Lasowa	834/2		Krzyż obronny
154	272/1547	Mały ob.	Krowica Lasowa	262	Nr 37	Krzyż w centrum wsi
155	273/1547	Mały ob.	Krowica Lasowa	286 pas drogowy		Krzyż Michała archaniola
156	275/1547	Mały ob.	Podlesie	131/2	Nr 35	Krzyż
157	276/1547	Mały ob.	Borowa Góra	364/2		Krzyż na placu kościelnym
158	277/1547	Mały ob.	Borowa Góra	980		Krzyż przy leśnej drodze
159	278/1547	Mały ob.	Borowa Góra	919		Krzyż na skrzyżowaniu
160	279/1547	Mały ob.	Dąbków	201	Dąbków Nr 99	Krzyż na placu kościelnym
161	280/1547	Mały ob.	Basznia Dolna	659/1	Sportowa Nr 100	Krzyż w przysiółku Lubasy
162	281/1547	Mały ob.	Basznia Dolna	267	ul. Leśna	Krzyż na piaskach w lesie II
163	282/1547	Mały ob.	Basznia Dolna	563/1	ul. Sportowa	Krzyż na piaskach w lesie I
164	283/1547	Mały ob.	Basznia Dolna	155	Sportowa Nr 30	Krzyż na piaskach k. Cyburta
165	284/1547	Mały ob.	Lisie Jamy	653/7		Krzyż na niwie
166	285/1547	Mały ob.	Dąbrowa	79		Krzyż na rozdrożu
167	286/1547	Mały ob.	Szczutków	177	Nr 66a	Krzyż u Maryjka
168	287/1547	Mały ob.	Załuże	585	Nr 12	Krzyż na Czarnem
169	288/1547	Mały ob.	Załuże	287/2 pas drogowy		Krzyż na Podlężu
170	289/1547	Mały ob.	Załuże	338	Nr 127	Krzyż u mazurów
171	290/1547	Mały ob.	Załuże	331	Nr 141	Krzyż niepodległości
172	291/1547	Mały ob.	Załuże	1432/2		Krzyż przy kapliczce
173	292/1547	Mały ob.	Załuże	43 pas drogowy		Krzyż przy szkole
174	293/1547	Mały ob.	Piastowo	1635/1 pas drogowy		Krzyż w dębach
175	294/1547	Mały ob.	Piastowo	1637 pas drogowy		Krzyż na rozdrożu
176	295/1547	Mały ob.	Sieniawka	90		Krzyż czerwona figura
177	296/1547	Mały ob.	Sieniawka	93		Krzyż Dyhdalewicz
178	297/1547	Mały ob.	Sieniawka	94, 95		Cmentarz grecko-katolicki
179	298/1547	Mały ob.	Szczutków	135/13		Krzyż za hotelem
180	300/1547	Mały ob.	Tymce	295	Nr 80	Kapliczka
181	301/1547	Mały ob.	Tymce	319		Krzyż za sklepem
182	302/1547	Mały ob.	Tymce	349 pas drogowy		Krzyż między klonami
183	303/1547	Mały ob.	Wólka Krowicka	404/2		Krzyż
184	304/1547	Mały ob.	Wólka Krowicka	42		Krzyż
185	305/1547	Mały ob.	Załuże	751 pas drogowy		Figura św. Jana Nepomucena
186	306/1547	Mały ob.	Załuże	160, 162		Cmentarz grecko-katolicki

187	307/1547	Mały ob.	Zaluże	751 pas drogowy		Krzyż na rozdrożu
188	308/1547	Mały ob.	Zaluże	1112 drogowy		Krzyż na moczarach
189	315/1547	Mały ob.	Karolówka	1183 pas drogowy	ul. Jana III Sobieskiego Nr 9	Kapliczka
190	316/1547	Mały ob.	Krowica Holodowska	760/1 pas drogowy		Krzyż przed wsią
191	317/1547	Mały ob.	Krowica Holodowska	542		Krzyż na mielnikach
192	318/1547	Mały ob.	Krowica Holodowska			Krzyż za mostem
193	319/1547	Mały ob.	Krowica Holodowska	479	Nr 137	Kapliczka św. Antoniego na Holodówce
194	320/1547	Mały ob.	Krowica Holodowska	446	Nr 163	Krzyż na Holodówce
195	321/1547	Mały ob.	Krowica Sama	808/38		Kapliczka matki bożej z Lourdes
196	323/1547	Mały ob.	Krowica Sama	1319 pas drogowy		Kapliczka w Cetyni
197	324/1547	Mały ob.	Lisie Jamy	691	ul. Lwowska	Krzyż Turek
198	325/1547	Mały ob.	Lisie Jamy	533	ul. Wspólna Nr 56	Krzyż na mogile
199	326/1547	Mały ob.	Lisie Jamy	446/1 pas drogowy	ul. Wspólna Nr 126	Krzyż koło domu kultury
200	327/1547	Mały ob.	Lisie Jamy	586 pas drogowy	ul. Lwowska	Krzyż przy drodze głównej
201	328/1547	Mały ob.	Lisie Jamy	1066		Krzyż w Poticzku
202	329/1547	Mały ob.	Lisie Jamy	887	ul. Długa Nr 98	Krzyż na Misztalach
203	330/1547	Mały ob.	Młodów	780 pas drogowy, przy działce nr 800	ul. Kościuszki Nr 28	Krzyż przy ul. Kościuszki I
204	331/1547	Mały ob.	Młodów	780 pas drogowy, przy działce nr 820	ul. Kościuszki Nr 62	Krzyż przy ul. Kościuszki II
205	332/1547	Mały ob.	Młodów	780 pas drogowy, przy działce nr 743	ul. Kościuszki Nr 124	Krzyż przy ul. Kościuszki III
206	333/1547	Mały ob.	Młodów	780 pas drogowy, przy działce nr 760	ul. Kościuszki	Krzyż przy ul. Kościuszki IV
207	334/1547	Mały ob.	Młodów	780 pas drogowy, pomiędzy dz. 766/2 i 975	przedłużenie ul. Kościuszki	Krzyż przy ul. Kościuszki V
208	335/1547	Mały ob.	Młodów	1243 pas drogowy	ul. Leśna Nr 44	Krzyż przy ul. Leśnej
209	336/1547	Mały ob.	Basznia Dolna	635	ul. Pilipy	Krzyż na Pilipach
210	337/1547	Mały ob.	Opaka	377	Nr 51	Krzyż przy ośrodku zdrowia
211	338/1547	Mały ob.	Opaka	229	Nr 79	Krzyż u Rokoszków
212	339/1547	Mały ob.	Opaka	655 pas drogowy		Krzyż za wsią
213	340/1547	Mały ob.	Opaka	872/1		Kapliczka św. Onufrego
214	341/1547	Mały ob.	Opaka	859		Kapliczka św. Huberta
215	342/1547	Mały ob.	Basznia Górna	1012		Krzyż na Malcach
216	343/1547	Mały ob.	Basznia Górna	179/1		Krzyż w alei lipowej
217	344/1547	Mały ob.	Basznia Górna	1029		Krzyż za torami
218	345/1547	Mały ob.	Basznia Górna	159/1		Figura matki boskiej na polach
219	346/1547	Mały ob.	Dąbków	221		Cmentarz ewangelicki

220	347/1547	Budynek	Basznia Dolna	666/15, 666/16	Osiedle Sportowe Nr 8 i 9	Kino z częścią mieszkalną w zespole folwarcznym
221	348/1547	Budynek	Basznia Górna	739/1	Nr 91	Dom nr 91
222	349/1547	Budynek	Hurcze	126		Szkoła obecnie świetlica
223	350/1547	Mały ob.	Dąbrowa	290	Nr 67	Kapliczka na Wasiach
224	351/1547	Mały ob.	Dąbrowa	385		Krzyż u Furgalów
225	352/1547	Mały ob.	Dąbrowa	476		Kapliczka z figurą MB na Szutkach
226	353/1547	Mały ob.	Dąbrowa	542		Krzyż u Czarnych
227	354/1547	Mały ob.	Lisie Jamy	636		Krzyż Reisowy
228	355/1547	Mały ob.	Krowica Sama	529	Nr 40	Krzyż Kamienny
229	356/1547	Mały ob.	Lisie Jamy	979	ul. Polna Nr 7	Krzyż u Antoszków
230	357/1547	Mały ob.	Lisie Jamy	417		Cmentarz epidemiczny
231	358/1547	Mały ob.	Lisie Jamy	878	ul. Wąska Nr 5	Kapliczka Misztala na wąskiej
232	359/1547	Mały ob.	Młodów	897/1	ul. Majowa Nr 6	Kapliczka na górze
233	360/1547	Budynek	Opaka	425	Nr 63	Budynek drewniany mieszkalny
234	361/1547	Budynek	Opaka	424	Nr 66	Budynek drewniany mieszkalny
235	362/1547	Budynek	Opaka	476	Nr 9	Budynek drewniany mieszkalny
236	363/1547	Mały ob.	Podlesie	219/3		Krzyż w lipach z kapliczką
237	364/1547	Mały ob.	Załuże	731		Cerkwisko
238	365/1547	Budynek	Opaka	428		Cerkiew gr.-kat. Pw. Narodzenia NMP
239	366/1547	Mały ob.	Krowica Sama	171,172		Cmentarz komunalny
240	367/1547	Mały ob.	Krowica Sama	478		Cerkwisko
241	369/1547	Budynek	Szczutków	604	Nr 78	Chalupa nr 78
242	370/1547	Budynek	Szczutków	178/4	Nr 67	Stodoła w zagrodzie nr 67
243	371/1547	Budynek	Załuże	277	Nr 334	Chalupa nr 334
244	373/1547	Budynek	Opaka	432/2	Nr 100	Budynek drewniany mieszkalny
245	375/1547	Mały ob.	Lisie Jamy	260	ul. Smolińce Nr 19	Krzyż kamienny
246	377/1547	Mały ob.	Basznia Dolna	811 pas drogowy		Krzyż kamienny
247	378/1547	Mały ob.	Basznia Górna	1116		Krzyż kamienny, obok cokół drugiego - bez krzyża
248	379/1547	Mały ob.	Krowica Sama	595		Krzyż kamienny
249	380/1547	Mały ob.	Lisie Jamy	1214		Kapliczka murowana
250	381/1547	Mały ob.	Lisie Jamy	306	ul. Wspólna Nr 95	Kapliczka przydrożna - figura matki bożej
251	382/1547	Budynek	Hurcze	126		Budynek gospodarczy
252	383/1547	Budynek	Lisie Jamy	308	ul. Wspólna Nr 91	Stodoła

**WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH WPISANYCH
DO REJESTRU ZABYTKÓW WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO**

Lp.	Miejscowość	Nr obszaru	Nr stanowiska	Nr w rejestrze zabytków	Data wpisu
1	Budomierz	100-88	3	A-599	27.11.1970
2	Budomierz	100-88	7	A-603	27.11.1970
3	Dąbków	101-87	1	A-644	13.03.1971
4	Dąbków	101-87	2	A-638	24.12.1970
5	Dąbków	101-87	3	A-637	24.12.1970
6	Dąbków	101-87	4	A-636	24.12.1970
7	Dąbków	101-87	5	A-635	24.12.1970
8	Dąbków	101-87	6	A-634	24.12.1970
9	Dąbków	101-87	7	A-645	13.03.1971
10	Lisie Jamy	101-87	3	A-598	27.11.1970
11	Lisie Jamy	101-87	4	A-597	27.11.1970
12	Lisie Jamy	101-87	5	A-596	27.11.1970
13	Wólka Krowicka	101-88	1	A-611	27.11.1970
14	Wólka Krowicka	101-88	2	A-612	27.11.1970
15	Wólka Krowicka	101-88	3	A-613	27.11.1970
16	Wólka Krowicka	101-88	4	A-614	27.11.1970
17	Wólka Krowicka	101-88	5	A-595	27.11.1970
18	Wólka Krowicka	101-88	6	A-594	27.11.1970
19	Wólka Krowicka	101-88	7	A-593	27.11.1970

**WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH NA TERENIE GMINY LUBACZÓW WPISANYCH
DO EWIDENCJI ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO**

Lp.	Miejscowość	Nr obszaru AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu i chronologia	Wpis do rejestru zabytków
1	Balaje	99-87	5	11	p. osadniczy – wcz. średn. p. osadniczy – preh.	
2	Balaje	100-87	2	45	śl. osadnictwa – późne średn.	
3	Balaje	100-87	3	46	p. osadniczy – preh.	
4	Balaje	100-87	4	47	śl. osadnictwa – ep. kamienia śl. osadnictwa – okr. nowożył.	
5	Balaje	100-87	5	49	p. osadniczy – wcz. średn. p. osadniczy – preh.	
6	Basznia Dolna	100-88	1	3	p. osadniczy – wcz. średn. śl. osadnictwa – preh.	
7	Basznia Dolna	100-88	2	4	śl. osadnictwa – neolit	
8	Basznia Dolna	100-88	3	5	śl. osadnictwa – neolit	
9	Basznia Dolna	100-88	4	6	śl. osadnictwa – neolit	
10	Basznia Dolna	100-88	5	24	śl. osadnictwa – wcz. ep. brązu	
11	Basznia Dolna	100-88	6	33	p. osadniczy – neolit śl. osadnictwa – wcz. ep. brązu p. osadniczy – wcz. średn.	
12	Basznia Dolna	100-88	7	34	śl. osadnictwa – ep. kamienia p. osadniczy – wcz. średn.	
13	Basznia Górna	100-88	1	7	śl. osadnictwa – neolit	
14	Basznia Górna	100-88	2	8	śl. osadnictwa – neolit p. osadniczy – wcz. średn. śl. osadnictwa – preh.	
15	Basznia Górna	100-88	3	9	p. osadniczy – ep. brązu i okr. halszt.	
16	Basznia Górna	100-88	4	10	śl. osadnictwa – neolit	
17	Basznia Górna	100-88	5	11	p. osadniczy – neolit p. osadniczy – okr. wpl. rzym.	
18	Basznia Górna	100-88	6	23	śl. osadnictwa – ep. kamienia	
19	Basznia Górna	100-88	7	25	śl. osadnictwa – ep. kamienia	
20	Basznia Górna	100-88	8	30	śl. osadnictwa – okr. halszt.	
21	Basznia Górna	100-88	9	31	śl. osadnictwa – ep. kamienia śl. osadnictwa – neolit śl. osadnictwa – wcz. średn. p. osadniczy – wcz. ep. brązu	
22	Basznia Górna	100-88	10	35	śl. osadnictwa – ep. kamienia śl. osadnictwa – preh. p. osadniczy – wcz. średn.	
23	Basznia Górna	100-88	11	36	śl. osadnictwa – ep. kamienia śl. osadnictwa – okr. wpl. rzym. p. osadniczy – wcz. średn.	
24	Basznia Górna	100-88	12	37	śl. osadnictwa – ep. kamienia	
25	Borowa Góra	100-88	1	17	śl. osadnictwa – neolit	
26	Borowa Góra	100-88	2	19	śl. osadnictwa – ep. kamienia	
27	Borowa Góra	100-88	3	20	śl. osadnictwa – ep. Kamienia	
28	Borowa Góra	100-88	4	21	p. osadniczy – neolit	
29	Borowa Góra	100-88	5	22	śl. osadnictwa – wcz. średn. śl. osadnictwa – preh.	
30	Borowa Góra	101-88	6	28	p. osadniczy – preh.	
31	Budomierz	101-88	3	-		A-599 27.11.1970
32	Budomierz	100-88	8	18	śl. osadnictwa – wcz. średn. śl. osadnictwa – preh.	
33	Budomierz	100-88	9	19	śl. osadnictwa – preh. śl. osadnictwa – neolit śl. osadnictwa – wcz. ep. brązu	

34	Budomierz	102-88	7	-		A-603 27.11.1970
35	Dąbków	101-87	1	9	osada – wcz. średn. p. osadniczy – preh.	A-644 13.03.1971
36	Dąbków	101-87	2	10	osada – wcz. średn. śl. osadnictwa – ep. kamienia	A-638 24.12.1970
37	Dąbków	101-87	3	11	śl. osadnictwa – ep. kamienia, ep. brązu śl. osadnictwa – preh. p. osadniczy – wcz. średn. p. osadniczy – okr. wpl. rzym.	A-637 24.12.1970
38	Dąbków	101-87	4	12	p. osadniczy – preh. śl. osadnictwa – neolit osada – wcz. średn.	A-636 24.12.1970
39	Dąbków	101-87	5	13	śl. osadnictwa – okr. nowożytny osada – wcz. średn. i średn.	A-635 24.12.1970
40	Dąbków	101-87	6	14	p. osadniczy – preh. osada – wcz. średn.	A-634 24.12.1970
41	Dąbków	101-87	7	15	śl. osadnictwa – preh. osada – wcz. średn.	A-645 13.03.1971
42	Dąbków	101-87	9	94	osada – wcz. średn. XII-XII w.	
43	Dąbków	101-87	10	95	p. osadniczy - wcz. średn.	
44	Dąbków	101-87	11	96	p. osadniczy - ep. kamienia? śl. osadnictwa – wcz. średn. p. osadniczy - preh.	
45	Dąbków	101-87	12	97	p. osadniczy - wcz. średn śl. osadnictwa – ep. kamienia? p. osadniczy - preh.	
46	Dąbrowa	101-87	1	24	kopiec	
47	Dąbrowa	101-87	2	80	śl. osadnictwa – wcz. średn.	
48	Dąbrowa	101-87	3	81	śl. osadnictwa – neolit?	
49	Dąbrowa	101-87	4	82	śl. osadnictwa - ep. kamienia? śl. osadnictwa – wcz. średn.	
50	Dąbrowa	101-87	5	83	p. osadniczy - wcz. średn. śl. osadnictwa – preh.	
51	Dąbrowa	101-87	6	84	p. osadniczy - preh.	
52	Dąbrowa	101-87	7	85	śl. osadnictwa – wcz. średn	
53	Dąbrowa	101-87	8	86	śl. osadnictwa – ep.kamienia śl. osadnictwa – preh.	
54	Dąbrowa	101-87	9	90	p. osadniczy - ep. kamienia? śl. osadnictwa – preh. p. osadniczy - wcz. średn.	
55	Dąbrowa	101-87	10	91	śl. osadnictwa – ep.kamienia	
56	Hurcze	100-86	1	52	p. osadniczy śl. osadnictwa – wcz. średn.	
57	Krowica Holodowska	101-87	9	48	p. osadniczy – neolit	
58	Krowica Holodowska	101-87	10	49	p. osadniczy – preh.	
59	Krowica Holodowska	101-88	1	1	śl. osadnictwa – neolit	
60	Krowica Holodowska	101-88	2	2	śl. osadnictwa – neolit	
61	Krowica Holodowska	101-88	3	3	p. osadniczy – neolit p. osadniczy – okr. wpl. rzym. p. osadniczy – preh.. p. osadniczy – wcz. średn.	
62	Krowica Holodowska	101-88	4	4	p. osadniczy – neolit p. osadniczy – okr. wpl. rzym. p. osadniczy – preh.. śl. osadnictwa – wcz. ep. brązu.	
63	Krowica Holodowska	101-88	5	5	p. osadniczy – neolit śl. osadn. – wcz. średn. śl. osadnictwa – preh..	
64	Krowica Holodowska	101-88	6	6	p. osadniczy – neolit p. osadniczy – wcz. średn. p. osadniczy – preh.. śl. osadnictwa – wcz. ep. brązu.	
65	Krowica Holodowska	101-88	7	7	p. osadniczy – neolit śl. osadnictwa – wcz. średn. śl. osadnictwa – preh..	

66	Krowica Holodowska	101-88	8	8	p. osadniczy – neolit p. osadniczy – wcz. średn. p. osadniczy – preh..	
67	Krowica Holodowska	101-88	9	9	p. osadniczy – ep. brązu lub okr. halszt. śl. osadnictwa – neolit	
68	Krowica Holodowska	101-88	10	10	p. osadniczy – okr. wpl. rzym. p. osadniczy – neolit	
69	Krowica Holodowska	101-88	11	11	p. osadniczy – neolit p. osadniczy – preh..	
70	Krowica Holodowska	101-88	12	20	p. osadniczy – neolit	
71	Krowica Holodowska	101-88	13	21	śl. osadnictwa – neolit	
72	Krowica Holodowska	101-88	14	24	śl. osadnictwa – p. średn. śl. osadn. – wcz. średn. śl. osadnictwa – preh.	
73	Krowica Holodowska	101-88	15	25	śl. osadn. – wcz. średn.	
74	Krowica Holodowska	101-88	16	26	śl. osadn. – wcz. średn.	
75	Krowica Lasowa	102-87	1	15	śl. osadnictwa – ep. kamienia p. osadniczy – preh.	
76	Krowica Lasowa	102-87	2	16	śl. osadnictwa – wcz. ep. brązu.	
77	Krowica Lasowa	102-87	3	17	śl. osadnictwa – ep. kamienia	
78	Krowica Lasowa	102-87	4	18	p. osadniczy – preh. śl. osadnictwa – wcz. średn. śl. osadnictwa – ep. Kamienia	
79	Krowica Lasowa	102-87	5	19	śl. osadnictwa – wcz. średn. śl. osadnictwa – preh.	
80	Krowica Lasowa	102-87	6	20	p. osadniczy – neolit	
81	Krowica Lasowa	102-87	7	28	śl. osadnictwa – neolit	
82	Krowica Lasowa	102-87	8	29	śl. osadnictwa – wcz. średn. śl. osadnictwa – neolit	
83	Krowica Lasowa	102-87	9	46	śl. osadnictwa – ep. kamienia	
84	Krowica Lasowa	102-87	10	47	p. osadniczy – wcz. średn. XII-XIII w.	
85	Krowica Sama	101-88	2	17	p. osadniczy – neolit śl. osadnictwa – wcz. ep. brązu śl. osadnictwa – preh.	
86	Lisie Jamy	100-87	9	55	p. osadniczy – preh.	
87	Lisie Jamy	101-87	1	28	p. osadniczy – preh.	
88	Lisie Jamy	101-87	2	29	p. osadniczy – neolit p. osadniczy – ep. brązu i okr. halszt. p. osadniczy – ep. brązu p. osadniczy – okr. wpl. rzym. p. osadniczy – wcz. średn.	
89	Lisie Jamy	101-87	3	30	p. osadniczy – neolit, wcz. ep. brązu p. osadniczy – ep. brązu, okr. halszt. śl. osadnictwa – okr. wpl. rzym. p. osadniczy – preh. p. osadniczy – wcz. średn.	A-598 27.11.1970
90	Lisie Jamy	101-87	4	31	p. osadniczy – neolit, wcz. ep. brązu śl. osadnictwa – ep. brązu i okr. halszt. p. osadniczy – preh.	A597 27.11.1970
91	Lisie Jamy	101-87	5	32	p. osadniczy – wcz. średn.	A-596 27.11.1970
92	Lisie Jamy	101-87	6	33	śl. osadnictwa – neolit	
93	Lisie Jamy	101-87	7	34	śl. osadnictwa – neolit	
94	Lisie Jamy	101-87	7	39	śl. osadnictwa – ep. brązu p. osadniczy – ep. brązu p. osadniczy – wcz. średn.	
95	Lisie Jamy	101-87	8	35	p. osadniczy – ep. kamienia	
96	Lisie Jamy	101-87	10	36	śl. osadnictwa – ep. brązu i okr. halszt.	

97	Lisie Jamy	101-87	11	42	p. osadniczy – preh. p. osadniczy – wcz. średn.	
98	Lisie Jamy	101-87	12	43	p. osadniczy – prah	
99	Lisie Jamy	101-87	13	44	p. osadniczy – preh. śl. osadnictwa – wcz. średn. śl. osadnictwa – ep. kamienia	
100	Lisie Jamy	101-87	14	45	śl. osadnictwa – wcz. ep. brązu śl. osadnictwa – preh.	
101	Lisie Jamy	101-87	15	53	śl. osadnictwa – wcz. średn. śl. osadnictwa – pocz. ep. brązu	
102	Lisie Jamy	101-87	16	54	śl. osadnictwa – wcz. średn. śl. osadnictwa – preh.	
103	Lisie Jamy	101-87	17	55	p. osadniczy – wcz. ep. brązu śl. osadnictwa – neolit	
104	Lisie Jamy	101-87	18	56	śl. osadnictwa – wcz. ep. brązu śl. osadnictwa – neolit	
105	Lisie Jamy	100-87	19	57	śl. osadnictwa – preh. p. osadniczy - wcz. średn.	
106	Lisie Jamy	100-87	20	58	śl. osadnictwa – preh.	
107	Lisie Jamy	100-87	21	59	śl. osadnictwa – mezolit? śl. osadnictwa – wcz. ep. brązu? p. osadniczy – neolit?	
108	Lisie Jamy	100-87	22	61	śl. osadnictwa – wcz. śred? śl. osadnictwa – ep. kamienia	
109	Lisie Jamy	100-87	23	62	śl. osadnictwa - ep. kamienia? śl. osadnictwa – preh. p. osadniczy - wcz. średn.	
110	Lisie Jamy	100-87	24	63	śl. osadnictwa – preh.	
111	Lisie Jamy	100-87	25	64	śl. osadnictwa – preh.	
112	Lisie Jamy	100-87	26	65	śl. osadnictwa – preh.	
113	Lisie Jamy	100-87	27	66	śl. osadnictwa – wcz. ep. brązu?	
114	Lisie Jamy	100-87	28	67	śl. osadnictwa - ep. kamienia? śl. osadnictwa – preh. śl. osadnictwa - wcz. średn.	
115	Lisie Jamy	100-87	29	68	p. osadniczy – neolit?, wcz. ep. brązu? śl. osadnictwa – wcz. średni. p. osadniczy - preh.	
116	Lisie Jamy	100-87	30	70	śl. osadnictwa - wcz. średn.	
117	Lisie Jamy	100-87	31	71	śl. osadnictwa – preh. p. osadniczy - wcz. średn.	
118	Lisie Jamy	100-87	32	72	kopiec? śl. osadnictwa - wcz. średn.	
119	Lisie Jamy	100-87	33	77	śl. osadnictwa - ep. kamienia? p. osadniczy – wcz. średn.	
120	Lisie Jamy	100-87	34	78	śl. osadnictwa - ep. kamienia osada - wcz. średn. (p.faza)	
121	Lisie Jamy	100-87	35	79	osada - wcz. średn.	
122	Młodów- Karolówka	100-87	1	61	cm. kurhanowe	
123	Młodów	100-87	2	44	śl. osadnictwa – wcz. średn.	
124	Młodów	100-87	3	18	śl. osadnictwa – preh. śl. osadnictwa – ep. kamienia	
125	Młodów	100-87	4	19	śl. osadnictwa – ep. kamienia osada – wcz. średn. X-XIII w.	
126	Młodów	100-87	5	21	śl. osadnictwa – okr. nowożytny osada – wcz. średn. XII-XIII w.	
127	Młodów	100-87	6	17	śl. osadnictwa – ep. kamienia	
128	Młodów	100-87	7	20	p. osadniczy – wcz. średn.	
129	Młodów	100-87	8	56	p. osadniczy – wcz. średn.	
130	Młodów	100-87	9	57	p. osadniczy – wcz. średn. XII-XIII w. śl. osadnictwa – ep. kamienia	
131	Młodów	100-87	10	58	p. osadniczy – wcz. średn.	
132	Młodów	100-87	11	59	p. osadniczy – wcz. średn. śl. osadnictwa – preh.	
133	Młodów	100-87	12	60	p. osadniczy – wcz. średn. XII-XIII w. śl. osadnictwa – preh.	
134	Młodów	100-87	13	62	śl. osadnictwa – preh.	

135	Młodów	100-87	14	68	Grób – kurhan – neolit Grób – neolit	
136	Młodów	100-87	15	69	p. osadniczy – neolit, mezolit	
137	Opaka	101-87	1	16	śl. osadnictwa – preh. osada – wcz. średn.	
138	Opaka	101-87	2	100	śl. osadnictwa - ep. kamienia? p. osadniczy – wcz. średn.	
139	Opaka	101-87	3	101	śl. osadnictwa – neolit	
140	Opaka	101-87	4	102	śl. osadnictwa – neolit? śl. osadnictwa - wcz. średn.	
141	Opaka	101-87	5	103	śl. osadnictwa - ep. kamienia	
142	Opaka	101-87	6	104	śl. osadnictwa – wcz. ep. brązu? śl. osadnictwa – preh. śl. osadnictwa - wcz. średn.	
143	Opaka	101-87	7	105	śl. osadnictwa - wcz. średn. (p.faza)	
144	Opaka	101-87	8	106	p. osadniczy – wcz. średn.	
145	Opaka	101-87	9	107	p. osadniczy – wcz. średn.	
146	Opaka	101-87	10	108	p. osadniczy – wcz. średn. śl. osadnictwa – nieokreślona	
147	Piastowo	100-88	1	18	śl. osadnictwa – preh. śl. osadnictwa – wcz. średn.	
148	Podlesie	100-88	1	12	p. osadniczy – ep. brązu i okr. halszt.	
149	Podlesie	100-88	2	13	śl. osadnictwa – preh. śl. osadnictwa – wcz. średn.	
150	Podlesie	100-88	3	26	śl. osadnictwa – ep. kamienia P. osadniczy – wcz. średn.	
151	Podlesie	100-88	4	27	p. osadniczy – ep. kamienia p. osadniczy – wcz. średn. śl. osadnictwa – preh.	
152	Podlesie	100-88	5	28	p. osadniczy – wcz. średn. X-XI w. p. osadniczy – wcz. średn. XII-XIII w.	
153	Podlesie	100-88	6	29	śl. osadnictwa – ep. kamienia śl. osadnictwa – preh.	
154	Sieniawka	100-88	1	14	p. osadniczy – neolit	
155	Sieniawka	100-88	2	15	p. osadniczy – neolit p. osadniczy – wcz. średn.	
156	Sieniawka	100-88	3	16	p. osadniczy – wcz. średn.	
157	Sieniawka	101-88	4	29	śl. osadnictwa – wcz. średn.	
158	Sieniawka	101-88	5	30	śl. osadnictwa – wcz. średn.	
159	Sieniawka	101-89	4	1	śl. osadnictwa – neolit osada - wcz. średn. śl. osad.- ep. brązu i okr. halszt.	
160	Sieniawka	101-89	5	2	śl. osadnictwa – ep. kamienia	
161	Sieniawka	101-89	6	3	osada – wcz. średn. śl. osadnictwa – p. śred.	
162	Sieniawka	101-89	7	4	osada – wcz. średn. osada – wcz. – póź. średn.	
163	Sieniawka	101-89	8	5	kurhan	
164	Sieniawka	101-89	9	6	kurhan	
165	Szczutków	101-87	1	17	p. osadniczy – neolit osada – wcz. średn.	
166	Szczutków	101-87	2	18	p. osadniczy – okr. wpl. rzym lub wcz. średn.	
167	Szczutków	101-87	3	19	p. osadniczy – neolit	
168	Szczutków	101-87	4	20	śl. osadnictwa – ep. kamienia śl. osadnictwa – wcz. średn. p. osadniczy – preh.	
169	Szczutków	101-87	5	21	p. osadniczy – neolit p. osadniczy – preh.	
170	Szczutków	101-87	6	22	osada – wcz. średn. śl. osadnictwa – ep. kamienia	
171	Szczutków	101-87	7	23	p. osadniczy – neolit p. osadniczy – wcz. średn.	

172	Szczutków	101-87	9	25	p. osadniczy – neolit, mezolit p. osadniczy – ep. brązu p. osadniczy – okr. wpl. rzym. śl. osadnictwa – wcz. średn. p. osadniczy – preh.	
173	Szczutków	101-87	10	26	p. osadniczy – neolit, mezolit p. osadniczy – preh.	
174	Szczutków	101-87	11	27	p. osadniczy – ep. kamienia p. osadniczy – preh.	
175	Szczutków	101-87	14	89	gródek? kurhan? – nieokreślona	
176	Szczutków	101-87	15	92	śl. osadnictwa - ep. kamienia?	
177	Szczutków	101-87	16	93	p. osadniczy – neolit? p. osadniczy – wcz. średn. p.faza	
178	Szczutków	101-87	17	109	śl. osadnictwa - ep. kamienia? śl. osadnictwa – preh.	
179	Szczutków	102-86	27	9	śl. osadnictwa – ep. kamienia lub wcz. ep. brązu.	
180	Szczutków	102-86	28	11	śl. osadnictwa – ep. kamienia lub wcz. ep. brązu śl. osadnictwa – preh. śl. osadnictwa – wcz. średn.	
181	Szczutków	102-86	29	12	śl. osadnictwa – preh.	
182	Szczutków	102-87	8	2	śl. osadnictwa – neolit śl. osadnictwa – preh.	
183	Szczutków	102-87	12	1	osada – neolit	
184	Szczutków	102-87	13	3	p. osadniczy – neolit p. osadniczy – wcz. średn. p. osadniczy – preh.	
185	Szczutków	102-87	18	30	śl. osadnictwa – preh. p. osadniczy – ep. kamienia	
186	Szczutków	102-87	19	31	śl. osadnictwa – mezolit	
187	Szczutków	102-87	20	48	śl. osadnictwa – ep. kamienia. p. osadniczy – preh.	
188	Szczutków	102-87	21	49	śl. osadnictwa – ep. kamienia. p. osadniczy – preh.	
189	Szczutków	102-87	22	50	śl. osadnictwa – wcz. ep. brązu. p. osadniczy – preh.	
190	Szczutków	102-87	23	51	śl. osadnictwa –neolit p. osadniczy – preh.	
191	Szczutków	102-87	24	52	śl. osadnictwa – ep. kamienia.	
192	Szczutków	102-87	25	53	p. osadniczy – preh.	
193	Szczutków	102-87	26	54	p. osadniczy – wcz. ep. brązu p. osadniczy – preh.	
194	Tymce	100-88	1	2	śl. osadnictwa – wcz. średn. śl. osadnictwa – preh.	
195	Tymce	100-88	2	32	śl. osadnictwa – preh.	
196	Wólka Krowicka	101-87	1	37	śl. osadnictwa – ep. kamienia p. osadn. – p. okr. wpl. rzym. osada – wcz. średn. p. osadniczy - preh.	A-611 27.11.1970
197	Wólka Krowicka	101-87	6	38	p. osadniczy – wcz. średn. (późna faza)	A-594 27.11.1970
198	Wólka Krowicka	101-87	7	-		A593 27.11.1970
199	Wólka Krowicka	101-87	8	46	śl. osadnictwa – wcz. średn. p. osadniczy – preh.	
200	Wólka Krowicka	101-87	9	47	p. osadniczy – neolit p. osadniczy – wcz. ep. brązu	
201	Wólka Krowicka	101-87	10	50	p. osadniczy – preh.	
202	Wólka Krowicka	101-87	11	51	p. osadniczy – wcz. ep. brązu p. osadniczy – późn. okr. wpl. rzym. śl. osadnictwa – preh.	
203	Wólka Krowicka	101-87	12	52	śl. osadnictwa – ep. kamienia	
204	Wólka Krowicka	101-87	13	60	p. osadniczy – ep. kamienia? śl. osadnictwa – wcz. średni. śl. osadnictwa - preh.	

205	Wólka Krowicka	101-88	1	12	śl. osadnictwa – ep. kamienia p. osadn. – okr. wpl. rzym. osada – wcz. średn. XII-XIII w. p. osadniczy - preh.	A-611 27.11.1970
206	Wólka Krowicka	101-88	2	13	p. osadniczy – wcz. ep. brązu śl. osadnictwa – wcz. średn. śl. osadnictwa - neolit	A-612 27.11.1970
207	Wólka Krowicka	101-88	3	14	śl. osadnictwa – wcz. ep. brązu p. osadniczy - neolit p. osadniczy - wcz. średn. p. osadniczy - preh.	A-613 27.11.1970
208	Wólka Krowicka	101-88	4	15	p. osadniczy - neolit p. osadniczy - wcz. średn.	A-614 27.11.1970
209	Wólka Krowicka	101-88	5	16	śl. osadnictwa – okr. wpl. rzym. p. osadniczy - neolit p. osadniczy - wcz. średn. XII-XIII w. p. osadniczy - preh.	A-595 27.11.1970
210	Wólka Krowicka	101-88	14	22	śl. osadnictwa – neolit	
211	Wólka Krowicka	101-88	15	23	p. osadniczy – neolit	
212	Wólka Krowicka	101-88	16	27	p. osadniczy - wcz. średn. śl. osadnictwa – preh.	
213	Załuże	99-87	7	10	p. osadniczy - wcz. średn. p. osadniczy – preh.	
214	Załuże	99-87	8	23	p. osadniczy - wcz. średn.	
215	Załuże	99-87	9	24	p. osadniczy - wcz. ep. brązu osada – p. faza wcz. średn.	
216	Załuże	100-87	3	25	śl. osadnictwa – ep. kamienia p. osadn. – wcz. średn.	
217	Załuże	100-87	4	22	p. osadniczy – neolit	
218	Załuże	100-87	5	23	p. osadniczy – preh.	
219	Załuże	100-87	6	24	śl. osadnictwa – ep. kamienia śl. osadnictwa – wcz. średn. śl. osadnictwa – preh.	
220	Załuże	100-87	7	48	p. osadniczy - wcz. średn. p. osadniczy – preh.	
221	Załuże	100-88	1	1	śl. osadnictwa – wcz. średn.	